

**ÇOCUK EDEBİYATINDA VEGANLIK VE
VEJETARYENLİK İLE İLGİLİ ESERLERİN
İÇERİKLERİNİN VE İŞLENİŞ BİÇİMLERİNİN
İNCELENMESİ**

Feyza Yağmur YEĞİN

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÇOCUK EDEBİYATINDA VEGANLIK VE VEJETARYENLİK İLE İLGİLİ
ESERLERİN İÇERİKLERİNİN VE İŞLENİŞ BİÇİMLERİNİN İNCELENMESİ**
(Analyzing the Content And Processing of Works About Veganism and Vegetarianism in
Children's Literature)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Feyza Yağmur YEĞİN

Danışman: Prof. Dr. Lokman TURAN
Ortak Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZTÜRK

Erzurum
Haziran, 2023

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Feyza Yağmur YEĞİN tarafından hazırlanan “Çocuk Edebiyatında Veganlık ve Vejetaryenlik İle İlgili Eserlerin İçeriklerinin ve İşleniş Biçimlerinin İncelenmesi” başlıklı çalışması 19/06/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM <i>Atatürk Üniversitesi</i>	ASLI ISLAK İMZALIDIR
Danışman:	Prof. Dr. Lokman TURAN <i>Atatürk Üniversitesi</i>	ASLI ISLAK İMZALIDIR
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Muhammed TUNAGÜR <i>Muş Alparslan Üniversitesi</i>	ASLI ISLAK İMZALIDIR
İkinci Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZTÜRK <i>Üniversite Adı</i>	ASLI ISLAK İMZALIDIR

Enstitü Yönetim Kurulunun
....../....../.... tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

.... / / 202..

Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU
Enstitü Müdürü

ASLI ISLAK İMZALIDIR

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çocuk Edebiyatında Veganlık ve Vejetaryenlik İle İlgili Eserlerin İçeriklerinin ve İşleniş Biçimlerinin İncelenmesi” başlıklı çalışmamın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

19/06/2023

Aslı ıslak imzalıdır

Feyza Yağmur YEĞİN

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında desteklerini, bilgi birikimlerini ve deneyimlerini benden esirgemeyen; karşılaştığım zorlukları aşmam için bana yol gösteren kıymetli danışmanlarım Sayın Prof. Dr. Lokman TURAN ve Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZTÜRK'e, değerli vakitlerini çalışmam için ayırarak görüş ve önerilerini esirgemeyen uzman ve öğretmenlere teşekkür ediyorum.

Feyza Yağmur YEĞİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK EDEBİYATINDA VEGANLIK VE VEJETARYENLİK İLE İLGİLİ
ESERLERİN İÇERİKLERİNİN VE İŞLENİŞ BİÇİMLERİNİN İNCELENMESİ

Feyza Yağmur YEĞİN

Haziran 2023, 103 Sayfa

Amaç: Bu araştırma, çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenliğin işlenmesi hakkında uzman ve öğretmenlerin görüşlerini almak ve bu görüşlerden hareketle veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eserlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Nitel desenlerden durum çalışması kullanılarak tasarlanan bu araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama veganlık ve vejetaryenlik konulu eserlerin nasıl yapılandırılması gerektiğine ilişkin 9 çocuk ve gençlik edebiyatı uzmanıyla 30 öğretmenin görüşlerinin alınması ve içerik analiziyle değerlendirilmesi; ikinci aşama yerli ve çeviri toplam 26 çocuk ve gençlik edebiyatı eserinin araştırmacı tarafından tespit edilerek uzman ve öğretmen görüşlerinden hareketle incelenmesi ile tamamlanmıştır.

Bulgular: Uzman ve öğretmenlerin büyük çoğunluğu; çocuk ve gençlik edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusu işlenirken propagandacı bir yaklaşımdan, aşırı duygusallıktan, ayrıştırıcı şiddet dilinden uzak durulması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcılara göre veganlık ve vejetaryenliği tanıtan, böyle bir yaşam tarzının varlığından haberdar eden eserlerin olması doğal ve gereklidir. Türkçe yayınlanmış yerli ve çeviri 26 çocuk ve gençlik edebiyatı eseri uzman ve öğretmen görüşlerinden hareketle incelendikten sonra veganlık ve vejetaryenliği okurlarıyla paylaşma biçimine göre beş ayrı kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler ve kitap sayısı şu şekildedir: İma/sezdirme (7), bahsetme (5), tanıtmaya/açıklama (7), ikna/özendirme (5), dayatma/propaganda (2).

Sonuç: Tespit edilen eserlerin bir bölümü, çeşitli yönlerden uzman ve öğretmenlerin görüşleriyle uyumlu nitelikler taşıırken bazıları onların görüşlerinin aksi özellikler göstermektedir. İletinin yapılandırılmasında bir tür dayatmayı benimseyen, ayrıştırıcı bir dil kullanan, çocuklara baş edemeyecekleri türden vicdani sorumluluklar yüklemeye çalışan kitaplar olduğu gibi böylesi bir yaşam tarzının bir tercih olabileceğini gösteren, çeşitli yönleriyle bu konuları değerlendirme ve düşünme imkânı tanıyan kitaplar da vardır.

Anahtar Kelimeler: veganlık, vejetaryenlik, çocuk, edebiyat

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

ANALYZING THE CONTENT AND PROCESSING OF WORKS ABOUT VEGANISM AND VEGETARIANISM IN CHILDREN'S LITERATURE

Feyza Yağmur YEĞİN

June 2023, 103 Pages

Purpose: This study aims to obtain the opinions of experts and teachers about the treatment of veganism and vegetarianism in children's literature and to analyze the works of children's literature on veganism and vegetarianism based on these opinions.

Method: This research, which was designed using a case study from qualitative designs, was carried out in two stages. The first stage was to obtain the opinions of 9 experts in children's and youth literature and 30 teachers on how the works on veganism and vegetarianism should be structured and to evaluate them through content analysis; the second stage was completed by the researcher by identifying a total of 26 domestic and translated works of children's and youth literature and examining them based on the opinions of experts and teachers.

Findings: The vast majority of experts and teachers think that a propagandist approach, excessive sentimentality and discriminatory language of violence should be avoided when dealing with veganism and vegetarianism in children's and youth literature. It is natural and necessary to have works that introduce veganism and vegetarianism and inform about the existence of such a lifestyle. After analyzing 26 local and translated works of children's and youth literature published in Turkish based on expert and teacher opinions, they were divided into five different categories according to the way they share veganism and vegetarianism with their readers. These categories and the number of books are as follows: Implication/suggestion (7), mention (5), introduction/explanation (7), persuasion/encouragement (5), imposition/propaganda (2).

Result: While some of the identified works are compatible with the opinions of experts and teachers in various aspects, some of them show characteristics contrary to their opinions. While there are books that adopt a kind of imposition in the structuring of the message, use a discriminatory language, and try to impose conscientious responsibilities on children that they cannot cope with, there are also books that show that such a lifestyle can be a choice and provide the opportunity to evaluate and think about these issues in various aspects.

Keywords: veganism, vegetarianism, children, literature

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş	1
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Problemi	4
Alt Problemler.....	4
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
Varsayımlar	5
Terimler ve Tanımları	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	6
Veganlık ve Vejetaryenliğin Tanımı ve Tarihçesi	6
Türkiye’de Veganlık ve Vejetaryenlik Çalışmaları	7
Edebiyatta Veganlık ve Vejetaryenlik	8
Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatında Veganlık ve Vejetaryenlik.....	9
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	12
Yöntem	12
Araştırma Yöntemi.....	12
Veri Kaynakları.....	12
Veri Toplama Teknikleri/Araçları.....	16
Süreç.....	17
Verilerin Analizi.....	17
Araştırmacı Rolü	18
Geçerlik ve Güvenirlik.....	18

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	20
BULGULAR	20
Veganlık/Vejetaryenlik Temalı Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Eserlerinin Okura	
Yaklaşımı	20
Veganlık ve Vejetaryenlik Konulu Eserler	20
İma Etme/ Sezdirme.....	20
Bahsetme	27
Tanıtma / Açıklama.....	32
İkna / Özendirme.....	42
Propaganda / Dayatma	53
Uzman Görüşleri	58
İleti	58
Vegan/Vejetaryen Karakter.....	59
Resim	60
Okur Yaşı	61
Davranış Değiştirme.....	63
Öğretmen Görüşleri.....	64
İleti	64
Vegan/Vejetaryen Karakter.....	66
Resim	67
Okur Yaşı	69
2.5. Davranış Değiştirme.....	71
BEŞİNCİ BÖLÜM	73
Tartışma ve Sonuç	73
Kitapların İletisine İlişkin Sonuçlar	73
Vegan ve Vejetaryen Karakterlerin Niteliklerine İlişkin Sonuçlar	76
Kitapların Resimlerine İlişkin Sonuçlar.....	77
Okur Yaşına İlişkin Sonuçlar	79
Davranış Değiştirmeye İlişkin Sonuçlar	80
Öneriler.....	81
Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazar ve Çizerlerine Öneriler	81
Öğretmen ve Ebeveynlere Öneriler.....	82
Araştırmacılara Öneriler.....	82
KAYNAKÇA	84
EKLER	88

EK-1. Kitap Havuzu.....	88
EK-2. Görüşme Formu.....	89
ÖZ GEÇMİŞ.....	90

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. <i>Uzman Cinsiyet Dağılımı</i>	13
Tablo 2. <i>Uzmanlar Mesleki Deneyim</i>	13
Tablo 3. <i>Öğretmen Cinsiyet Dağılımı</i>	14
Tablo 4. <i>Öğretmenler Mesleki Deneyim</i>	14
Tablo 5. <i>İncelenen Kitap Listesi</i>	14
Tablo 6. <i>Değerlendirmeye Alınmayan Eserler Listesi</i>	16
Tablo 7. <i>Çocuk Edebiyatında Veganlık ve Vejetaryenlik Konusu İşleyen Yazarlar, Eserlerinin İletisini (Mesajını) Oluştururken Nelere Dikkat Etmelidir?</i>	64
Tablo 8. <i>Vegan ya da Vejetaryen Karakterler Sizce Hangi Özellikleri Taşımalıdır/Taşımamalıdır?</i>	66
Tablo 9. <i>Veganlık ve Vejetaryenlik Konulu Çocuk Edebiyatı Eserleri Resimlenirken Nelere Dikkat Edilmelidir?</i>	68
Tablo 10. <i>Çocuk Edebiyatı Yazarları Veganlık Ve Vejetaryenlik Konusunu İlk Hangi Yaş Grubunda Çocuklarla Paylaşmalıdır?</i>	69
Tablo 11. <i>Veganlık Vejetaryenlik Konulu Eserlerin Okunması, Çocukların Yeme İçme Davranışlarını Değiştirebilir Mi?</i>	71

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Hayvan Kurtarma	21
Şekil 2. Senin Gibi.....	22
Şekil 3. Koca Ayak’a Spagetti/Beti, Heti Ve Neti.....	23
Şekil 4. Koca Ayak’a Spagetti/Yeti.....	23
Şekil 5. Ejderhaya Çörek Cadı Ve Dev	24
Şekil 6. Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan	26
Şekil 7. Vejetaryen Ejderha	28
Şekil 8. Kümesteki Büyük Gizem	29
Şekil 9. Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu	31
Şekil 10. Hayvanlar Yalan Söylemez	32
Şekil 11. Kocaayak Larf.....	42
Şekil 12. Kırmızı Başlıklı Kız Ve Vejetaryen Kurt	47
Şekil 13. Vejetaryen Aslan	48
Şekil 14. İncik Tom’un Sırrı/ Asarkeser Al	50
Şekil 15. İncik Tom’un Sırrı/Kasap.....	50
Şekil 16. Şaşkın Tiranozor	52
Şekil 17. Reşo İle Bozo	54
Şekil 18. Reşo İle Bozo/Sofra	55
Şekil 19. Özlem	56
Şekil 20. Özlem/Ayrılma	58

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

Edt	: Editör
O	: Okul Öncesi Öğretmeni
s	.: Sayfa Sayısı
S	: Sınıf Öğretmeni
Ss.	: Aralıklı sayfa sayısı
T	: Türkçe Öğretmeni
U	: Uzman

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Çocuklar ve gençler için yazılan edebi eserler, okur kitlesinin adından dolayı çocuk ve gençlik edebiyatı olarak adlandırılır. Edebiyatın diğer sınıflandırmalarında, dönemler, akımlar, yüzyıllar, coğrafyalar, üslup ve içerik belirleyici faktörlerdir (örneğin, Divan edebiyatı, Tanzimat edebiyatı, Millî edebiyat vb.). Ancak, çocuk ve gençlik edebiyatında, eserler genellikle yetişkinler tarafından yazılır ve okuyucu kitlesi çocuklar ve gençler olduğu için bu şekilde adlandırılır (Lukens vd., 2021). Belki her yazarın -az ya da çok- muhtemel okurlarını hesaba katarak hareket ettiği, eleştirilere kulak vererek eserlerini bunlara göre düzenlediği düşünülebilir ancak çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda yazardan beklentiler çok daha açık bir biçimde ve yüksek sesle dile getirilir. Bu beklentilerin sahipleri de çoğunlukla çocuklar değil onlar için kaygılanan yetişkinlerdir.

Çağdaş dünyada bu kaygıların kaynağı çoğu zaman gelişim psikolojisi araştırmalarından elde edilen bilgilerdir. Zaten ayrı bir tür olarak çocuk edebiyatından bahsetmeyi mümkün kılan da sanayi devrimi sonrası örgün eğitimin kitlelere yayılması, Avrupa ülkelerindeki refahın süratle artışı, psikoloji bilimindeki gelişmeler ve bunları müteakip toplumsal bir kategori olarak çocukluğun son birkaç yüzyıl içerisinde görünür hâle gelmesidir (Aries, 1962; Turan, 2013; Araz, 2013). Bir araştırma alanı olarak çocuk edebiyatındaki kuramsal çalışmaların önemli bir bölümü de bir kavram olarak çocuk edebiyatını sorgular. Uzun tartışmalara konu olmuş bu sorun, çocuk ruh sağlığına ilişkin kaygılarla estetik duyarlılıklar arasında gidip gelen pek çok görüşü de ortaya çıkarmıştır (Şirin, 2012).

Bilindiği üzere edebi eserler; zevk almak için, yaşamdan anlamlar çıkarabilmek için, kurgusal deneyimleri bir iç görüye dönüştürmek için, yaşama dair bir kavrayış geliştirmek için okunur (Lukens, 2021). O hâlde hayatın temel meselelerini çocuklarla paylaşmak ve onların bu sorunlar üzerine düşüncelerine rehberlik edebilmek için çocuğu özne hâline getiren, onu problem çözme süreçlerine ortak eden bir anlayışla hareket edilmelidir (Şirin, 2022). Bu anlayışla hareket etmekse okuru, bir başka deyişle çocuğu tanıma ve anlama çabasıyla mümkün olabilir.

Çocuk okuru tanımak ve onun okurluk davranışlarını tespit etmek, çeşitli sebeplerle yetişkin bir okuru tanımaktan daha zordur. Her şeyden evvel gelişim sürecindeki çocuklar, gerek biyolojik gerekse psikolojik olarak daha akışkan bir yapıdadır (Canan, 2018). Deneyimleri sınırlıdır. Duygu ve düşüncelerini, ilgi ve ihtiyaçlarını ifade etmek üzere kullanabilecekleri kelime sayısı daha azdır. Yetişkinlere düşen çocukların davranışlarını dikkatli bir biçimde gözlemek, kendilerini ifade edebilmeleri için güvenli ve rahat bir ortam sağlamaktır. Ayrıca çocuklarla konuşmayı tasarladığımız yahut onların merak ettiği her bir konu kendine özgü dinamiklere sahiptir ve çocuklarla etkileşim kuracak yetişkinler, konuşacakları konular hakkında asgari düzeyde donanımlı olmalıdırlar.

Arkadaşlık, dürüstlük, macera tutkusu, mizah vb. gibi işlenen genel geçer konular hakkında söz söylemek görece kolayken ölüm, cinsellik, zorbalık, özel gereksinimli bireyler, boşanma gibi konularda konuşmak pek çok yetişkin açısından birtakım zorluklar içermektedir. Çocuk edebiyatında sorun odaklı konular (Dilidüzgün,2018; Işıtan, 2016; Öztürk,2022) başlığı altında incelenen bu problemlerin büyük bir bölümü, yetişkin hayatında da henüz çözümlenmemiştir. Yetişkinleri bu konular hakkında söz söylerken zorlayan da bu çözümlenmemişlikten kaynaklanan tereddüttür. Sorun odaklı konuların çocuk edebiyatında nasıl işleneceğiye önemli bir araştırma alanıdır. Zira bu konular gerek ebeveynler gerekse öğretmenler açısından kaygılandırıcıdır. Pek çok duyarlı yetişkin bu konuları çocuklardan uzak tutma eğilimi gösterebilmektedir.

Şiddet, cinsellik, savaş, zorbalık, boşanma vb. konu başlıklarında ortaya çıkan bu güçlü kaygı, bu konuları işleyen çocuk edebiyatı eserlerine de şüpheyile yaklaşılmasına sebep olmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere sorun odaklı çocuk edebiyatı olarak adlandırılan bu araştırma alanında yayınlanmış çalışmalarda bu başlıklar ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmektedir (Öztürk, 2022; Işıtan, 2016). Çoklu medya araçlarının da etkisiyle çağdaş yaşamın kaotik atmosferinde ilgili başlıkların sayısı her geçen gün artmaktadır. Her bir insan için hayati bir mesele olan beslenme biçimlerinden hareketle ortaya çıkan bir yaşam tarzı olarak veganlık-vejetaryenlik de çeşitli yönleriyle sorun odaklı çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirilebilir.

Bu konuyu çocuk edebiyatı açısından sorun odaklı hâle getiren; vegan ve vejetaryenlerin söylem, iddia ve ithamlarıdır. Zira birtakım vegan ve vejetaryenler, bu konuyu şiddet, sömürü ve köleleştirme gibi kavramlarla ele almakta; vegan çocuk edebiyatı yazarları eserlerine bu kavramların izdüşümlerini yansıtabilmektedirler. Ayrıca veganların ve vejetaryenlerin maruz kaldıkları psikolojik şiddetten söz edilebilir. Bu da konuyu sorun odaklı çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirmeyi gerektiren sebeplerdendir (Giroux & Laure, 2021).

Esasen veganlık ve vejetaryenlik yetişkin edebiyatında uzun bir geçmişe sahiptir. Kadim zamanların önemli isimlerinden Konfüçyus ve Plutharkos'un yanı sıra Dünya edebiyatından Sadık Hidayet, Tolstoy, Gorki gibi ünlü isimler vejetaryenliği denemiş, bu konuda eserler vermiş yahut eserlerinde bu konuya değinmiştir. Örneğin Mary Shelley'nin yarattığı ünlü roman kahramanı Frankenstein, bir vejetaryendir (Çilingir B. Kaytaz, 2020). Üstelik veganlık vejetaryenlik konulu eserler, pek çok insanın beslenme biçimini de değiştirmiştir. Etin Cinsel Politikası adlı kapsamlı çalışmasında Carol J. Adams, bu durumu şu sözlerle açıkça ifade ediyor:

Çoğunluğun et yediği bir kültürde, vejetaryen olmanın neredeyse yegâne yolu vejetaryenliğin olumlu bir açıdan bakılarak sunulduğu metinleri okumaktadır. Esasında, eski vejetaryen metinlerin nüfuzu, vejetaryen sözleri gerçek anlamlarıyla okuyan yeni vejetaryenler yaratır. (S. 173)

Genel edebiyattaki bu yaygınlığa rağmen çocuk edebiyatının gündemine yakın zamanda taşınan fakat ülkemizde henüz çocuk edebiyatı araştırmalarına konu olmayan veganlık-vejetaryenlik, çağdaş yaşamın önemli tartışma konularından biridir. Dünya çocuk edebiyatı araştırmaları için de yeni bir çalışma alanı olan bu konu, kuramsal kitaplarda bölümler (Daniel C., 2006) ve eser inceleyen makalelerle (Koljonen, M., 2019) sınırlı kalmıştır.

Bu araştırmanın bulgularında da görüleceği üzere çocuk edebiyatı eserlerinden bazıları, veganlık ve vejetaryenliği yalnızca hayatın bir parçası olarak gösterirken bazıları okurları veganlık ve vejetaryenlikten haberdar etmek gibi bir amaca hizmet etmekte, bazıları da ideolojik bir propaganda aracına dönüşebilmektedir. Gerek bir yaşam biçimi olarak veganlık ve vejetaryenliğin iddiaları gerekse bu yaşam biçimini tercih edenlerin sık sık maruz kaldıkları tutumlar (Giroux & Larue, 2021) çağdaş toplum açısından tartışmaya açık sorunlardır. Fakat tekrar etmek gerekirse bu konu, ülkemizde henüz çocuk edebiyatı araştırmacılarının gündemine taşınmamıştır. Bu sebeple araştırılmaya muhtaçtır. Gerek veganlık-vejetaryenlik konulu eserlerin belirlenmesi ve onların çocuk edebiyatının temel prensiplerine uygunluğunun tespit edilmesi gerekse çocuk okurları yakından tanıyan öğretmenlerin ve kuramsal anlamda çocuk edebiyatına hâkim olan uzmanların görüşleri alınarak eserlerin bu çerçevede değerlendirilmesi bir ihtiyaçtır. Bu çalışma, bu ihtiyaca yanıt vermek üzere tasarlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı veganlık-vejetaryenlik konusunu ele alan çocuk edebiyatı eserlerinin içerik özelliklerini ve bu eserlerde ele alınan konuların işleniş biçimlerini uzman ve öğretmen görüşleri açısından incelemektir. Çocuk edebiyatı uzmanlarının ve öğretmenlerin

konuyla ilgili görüşlerinin alınması, incelenmesi ve veganlık vejetaryenlik konulu kitapların tespit edilerek bu görüşler doğrultusunda analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Problemi

Veganlık-vejetaryenlik konusunu ele alan çocuk edebiyatı eserlerinin içerik özellikleri ve bu eserlerde ele alınan konuların işleniş biçimleri nasıldır?

Alt Problemler

- Uzman ve öğretmenlerin çocuk ve gençlik edebiyatında veganlık-vejetaryenlik konusunun işlenmesi hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Veganlık-vejetaryenlik konusunu ele alan çocuk edebiyatı eserlerinin içerik özellikleri uzman ve öğretmenlerin görüşlerine göre nasıl yapılandırılmıştır?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Sanayi devriminin ardından değişen ve gelişen teknoloji ile yazınsal nitelikteki eserler pek çok kişi tarafından ulaşılabilir olmuştur. Böylece pek çok ideolojiyi yaymak kolaylaşmıştır. Bir beslenme çeşidi ve yaşam tarzı olan veganlık ve vejetaryenlik de yazınsal eserlerde kendine yer bulmuştur (Adams, 2021). Edebiyatın bir dalı olan çocuk edebiyatı, önemli ilkeleri göz önünde bulundurarak çocuğu yaşama hazırlar. Eserlerdeki kelimeler, kavramlar, konular ve resimler çocuğa dünya hakkında bilgi verir (Lukens vd., 2021). Veganlık ve vejetaryenlik de çocuk edebiyatı eserlerinde işlenen konulardandır. Anne babaların bu eserlere karşı çekingenliği, eserlerin içeriğinde yer yer travmatik öğelerin bulunabilmesi, çocuklarda yeme pratiklerini değiştirme olasılığı ve onlara değiştirilmesi zor fikirleri benimsetme ihtimali göz önünde bulundurulduğu zaman veganlık ve vejetaryenliğin tıpkı ölüm, cinsellik, boşanma gibi sorun odaklı çocuk edebiyatı başlığı altında incelenmesi gerekir (Kubisz, 2021). Literatür taraması, alanda bu konuyla ilgili önemli bir eksiklik olduğunu göstermektedir çünkü Türkiye’de veganlık/vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerini araştıran herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple alana kaynaklık etmesi ve özgün olması bakımından önemli bir çalışmadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada incelenen eserlerin örnekleme belirli kriterlere göre seçilmiştir. Bu nedenle, çalışmanın sonuçları seçilen eserlerle sınırlıdır ve daha geniş bir örnekleme farklı sonuçlar da elde edilebilir.

Varsayımlar

Çalışma grubundaki uzman ve öğretmenlerin görüşlerini açıklıkla dile getirdikleri varsayılmıştır.

Terimler ve Tanımları

Veganlık ve vejetaryenlik: Veganlık ve vejetaryenlik bazı kesimlerin dini, etik, çevre vb. sebeplerle tercih ettiği bir yaşam biçimidir. Vejetaryenlik pek çok türü ile beraber temelde et, tavuk ve balık gibi canlıların tüketilmemesini içeren bir beslenme çeşididir. Veganlık ise hayvansal gıdaların (et, süt ürünleri, yumurta, bal vd.) tüketilmesinin yanı sıra eşya, kıyafet, eğlenme ve korunma dahil olmak üzere hiçbir şekilde kullanılmamasını kabul eden bir hayat görüşüdür. (Karabudak, 2012)

Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı: Çocuk edebiyatının bir dalı olan sorun odaklı çocuk edebiyatı, yaklaşık elli senelik bir geçmişe sahiptir. Bu tür edebiyat eserleri, çocukların hayatın zorluklarıyla kitaplar aracılığıyla karşılaşmalarını sağlayarak; engellilik, ölüm, savaş, göç, boşanma, şiddet, akran zorbalığı, mültecilik gibi hassas konuları ele alarak çocuklara problem çözme becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır (Yılmaz & Yakar,2018)

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Veganlık ve Vejetaryenliğin Tanımı ve Tarihçesi

Beslenme biçimine göre yapılan biyolojik sınıflandırmalar hayvanları; etçil, otçul ve hem etçil hem otçul olmak üzere üçe ayırmıştır. Coğrafya, sağlık, kültür, inanç vb. pek çok etken, tarih boyunca insan topluluklarının beslenme biçimlerini belirlemiştir. İnsanlar, kendilerinden sonraki nesillere bu beslenme tarzını sözlü veya yazılı olarak aktarmıştır. Veganlık ve vejetaryenlik bu beslenme biçimlerinden biridir. Bu diyet tüketilen yiyeceğin çeşidine göre kendi içinde lacto vejetaryenlik, ovo vejetaryenlik, ovo lacto vejetaryenlik, pesketaryenlik ve veganlık şeklinde sınıflandırılır (Karabudak, 2012).

Modern zamanlarda görünürlüğü artmış ve yaygınlaşmış olsa da vejetaryenliğin tarihi Antik Hint medeniyetine ve Antik Yunan'da Orfeciler'e dayandırılmaktadır. İnançlarla güçlü bir biçimde ilişkili olan et yemeyi reddetme davranışının etik kaygılarla da ortaya çıktığı bilinmektedir. M.Ö. beşinci yüzyılda Empodices, canlıları öldürmemenin bir erdem olduğunu söylemiştir. Jainizm, Budizm, Hinduizm başta olmak üzere pek çok inancın vejetaryenliği teşvik eden yorumlarına rastlanmaktadır. Yunan filozof ve matematikçi Pisagor'un reenkarnasyon hakkındaki düşünceleri bu düşünce tarzını desteklemiştir. Rönesans döneminde Leonardo Da Vinci, Aydınlanma Çağı'nda Tryon, Rousseau, Voltaire gibi pek çok bilim insanı tarafından vejetaryenlik ve veganlığın desteklendiği bilinmektedir (Whorton, 1994, Kınıkoğlu, 2015). İlk vejetaryen derneği 1847'de İngiltere'de daha sonra 1860 yılında Amerika'da, 1867 yılında Almanya'da kurulmuştur. Uluslararası Vejetaryen Birliği (IVU) 1908 yılında, dünyadaki tüm vejetaryen derneklerinin bir araya gelmesiyle Almanya Dresden'de kurulmuştur. Türkiye Vejetaryen Derneği ise 2012'de kurulmuş ve bugün Vegan Derneği ismiyle çalışmalarını sürdürmektedir. (Türkiye Vegan Derneği, 2023)

Veganlık ve vejetaryenlik, toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklı biçimlerle de olsa benzer düşüncelerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Gülten (2019), "Eski Türk İnançları ve Kalenderilik Bağlamında Osmanlı Topraklarında Vegan Sufiler: Etyemezler" adlı makalesinde Osmanlı topraklarında görülen veganlığın tarihine ışık tutmuştur. Türklerin eski inançlarından Budizm ve Maniheizm'in etle ilgili düşüncelerinin yanı sıra Hint-İran mistisizminden etkilenen Kalenderileri çağrıştıran Etyemez'ler, konar-göçer olarak düşüncelerini yaymaya çalışmışlardır. Kayseri'ye bağlı olan Etyemezli cemaati buna örnek olarak gösterilmiştir. Bu

inançtaki insanlar daha sonra göç vererek veya alarak köylere ve mahallelere yayılmışlardır. Balkanlar ve Anadolu'da zaviyeler kurarak Bozok, Ankara, Kastamonu, Kütahya, Sivas/Kangal, Samsun/Bafra, Samsun/Terme gibi yerlerde “Etyemez” adlı köyler kurmuşlardır.

Veganlık 20. yüzyılın ortalarından itibaren bir kavram olarak ortaya çıkmıştır, et yememekle sınırlı değildir. Veganlık, insan-hayvan ilişkisini yeni baştan düzenlemeyi hedefleyen, insanların hayvanları sömürdüğü, onlara zulmettiği ayrıca bitkisel beslenmenin insan sağlığına iyi geleceği düşüncesinden hareketle ortaya çıkan bir dünya görüşü ve yaşama biçimidir. Bir felsefe, inanç veya yaşam biçimi olarak ele alınan veganlık ve vejetaryenliğin gerekçeleri: Etik, iklim-çevre, sürdürülebilirlik, din, kültür, sağlık-beslenme gibi başlıklar altında incelenir. Pek çok çeşidi olan veganlığın içinde yaşadığımız iletişim sarmalında görünürlüğü giderek artmaktadır. Arama motorlarında ‘veganizm’ in aranma oranları yükselmiş, dünyaca ünlü dergilerden The Economist 2019 yılını Vegan Yılı ilân etmiştir. Çeşitli ülkelerdeki vegan ve vejetaryen sayısının da giderek arttığı belirlenmiştir. Bir araştırmaya göre 2021 itibarıyla dünyada 79 milyon vegan yaşamaktadır (Meyer, 2023). Bütün bunlar veganlığı ve vejetaryenliği kayda değer bir gündem maddesi hâline getirmektedir. Hepçil beslenenlerin (hem et hem de ot yiyenlerin), veganlara ve vejetaryenlere yönelik tutumları da önemli konu başlıklarından biridir. Çoğunlukla alaycı bir tutumla karşı karşıya kalan vegan ve vejetaryenler bu davranışlardan olumsuz etkilenmektedir (Paslakis vd., 2020).

Türkiye’de Veganlık ve Vejetaryenlik Çalışmaları

Türkiye’de konuyla ilgili araştırmalar, gastronomi, psikoloji, sağlık, sosyal kültürel, sanat, edebiyat alanlarında yayınlanmıştır. Bu çalışmada yeri geldikçe her bir alandaki araştırmalardan yararlanılacaktır ancak çalışma konusuyla ilgisi bakımından özellikle sanat, edebiyat ve psikoloji alanındaki çalışmalara atıf yapılarak mevcut durum betimlenecektir. Ardından bu konunun çocuk edebiyatı açısından niçin önemli olduğu açıklanacaktır.

Tarihsel süreçte kendine yer bulan veganlık ve vejetaryenlik, sanayi devriminin etkisiyle daha yaygın hale gelmiştir. İnsanlar pek çok farklı gerekçeyle yeme, içme ve kullandıkları eşyalarda hayvansal ürünlerden kaçınmıştır. Sosyoloji araştırmalarında veganlığın yalnızca bir beslenme şekli değil bir yaşam tarzı olduğu belirtilmiştir. Vegan olma sebepleri arasında tüketim kültürüne dahil olmak, farkında olma ve farkındalık yaratma isteği, sosyal statüye sahip olmak gibi gerekçeler ileri sürülmüştür (Asil, 2021). Veganlar ve vejetaryenler toplumsal alanda kendilerine yer bulmanın yanı sıra etik, sağlık ve çevresel bazı sebeplerle bu hayat tarzını benimsemişlerdir. Hayatın içinde yer alan ve giderek yayılan bu düşünce, piyasada da kendine yer edinmiştir. Market ürünleriyle birlikte yalnız vegan ve vejetaryenlere hizmet veren mekânlar da büyük şehirlerde ortaya çıkmıştır (Kurt, 2019).

Ergün (2020) tarafından yapılan bir çalışmada vejetaryen ve veganlar ile olmayanlar yeme alışkanlıkları bakımından karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın sonucunda veganların ve vejetaryenlerin yeme farkındalıklarının, disiplinlerinin ve kontrollerinin diğerlerinden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Efeoğlu (2019) tarafından yapılan araştırmada vejetaryenlerin yalnızca beslenme şekliyle değil davranış ve karakteristik özellikleri bakımından da diğerlerinden ayrıldığını ortaya konmuştur. Vegan ve vejetaryenlerin sosyotropi ve otonomi puanlarının diğerlerinden daha yüksek olduğu, vejetaryenlerin diğerlerine oranla daha fazla empati duydukları, şiddete daha az eğilimli oldukları öne sürülmüştür. Bu da vejetaryenlik ve veganlığın bir hayat tarzı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Son ve Bulut (2016), veganlığın ve vejetaryenliğin tekil bir düşünce olmadığını ve diğer bazı düşünce akımları ile beraber geliştiği öne sürmüştür. Bunlar arasında hayvan hakları, feminizm ve biyoetik gibi düşünceler vardır. Veganlık ve vejetaryenlik araştırmalarının sonuçları büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik, konunun giderek daha fazla insanı ilgilendiren bir boyut kazandığını ifade etmektedir.

Edebiyatta Veganlık ve Vejetaryenlik

Kültürel aktarımda veganlık ve vejetaryenlik, yemek tarifi kitaplarının yanı sıra edebiyatın içinde de kendine yer bulmuştur. Vegan ve vejetaryenler, kendilerini dünyaya duyurabilmek; düşüncelerini yaymak amacıyla pek çok iletişim yolunun yanı sıra kitapları da kullanmışlardır. Tarihin derinliklere inerek toplumda zekâsıyla, edebî yetenekleriyle tanınan ve sevilen insanların da vegan/vejetaryen olduklarını ifade ederek yaşam tarzlarının doğruluğunu kanıtlamak istemişlerdir (Adams, 2021).

Veganlık ve vejetaryenlik konusunda edebî eserlere bakıldığında kurgusal metinlerin yanı sıra tartışmaya dayalı teorik kitapların da yazıldığı görülmektedir. Bu düşünme ve yaşam tarzını savunanlarla karşıtları arasında süregiden bir tartışma bulunmaktadır. Kimi vegan yahut vejetaryen yazarlar konu ile ilgili düşüncelerinde herhangi bir sansüre gitmeden, et yeme vb. aktiviteleri vahşet olarak adlandırarak sert biçimde eleştirmişlerdir. Buna karşılık, bu davranışın doğamızın bir parçası olarak et yemenin meşru olduğunu, vegan beslenmenin sağlığa zararlarını dile getiren vardır (Giroux & Laure, 2021).

Adams (2021) Etin Cinsel Politikası adlı popüler kitabında hayvan tüketimi konusunu feminizm, hayvan ve insan hakları gibi konular ile birlikte ele alarak toplum tarafından ezilen kesimler ile vejetaryenliği ilişkilendirmiştir. Yazarlar vegan olma sebeplerini detaylıca açıklayan (Singer, 2021), hayvanlara edilen zulümleri açıkça yazıp et endüstrisinin bilinmeyen

yönlerini anlatarak vejetaryenliğin/veganlığın haklılıklarını dile getiren (Foer, 2021; Reclus, 2017) kitaplar kaleme almıştır. Vegan ve vejetaryenler hayvanların tıpkı insanlar gibi rahat bir hayat sürmesini amaçlamaktadır. Bu maksatla kendi hayat felsefelerini dünyadaki tüm insanların benimsemesini istemekte, böylece şimdilik ütopya gibi görünen bir gelecek düşlemektedirler (Leenaert, 2020). Hayvanların yalnızca besin kaynağı değil, deney ortamlarında kullanılmasının da zalimlik olduğunu dile getiren kitaplar, bunu bilmeyerek yaşayan ve dolayısıyla tepki vermeyen insanlara gerçeği göstermeyi amaçlamıştır (Singer, 2018).

Bazı kitaplarda konu bir kavram olarak ele alınıp tartışılmış bazı kitaplarda ise kurgusal metin içinde sunulmuştur. Japon edebiyatında önemli bir yazar olan Miyazawa Kenji bir vejetaryendir. Doğayla iç içe bir hayat sürmesinin yanı sıra Budist olarak yetiştirilmesinin etkisiyle Yazdığı eserlerde bu konuyu işlediği görülmektedir (Çokbilir, 2021). Han Kang, “Vejetaryen” adlı ünlü romanında kadın kahraman Yonghe’nin vejetaryen olmaya karar vermesini ve sonrasında çevresiyle yaşadığı ilişkileri anlatmıştır. Yazarların, düşüncelerini kurgusal metinler üzerinden yansıtmalarının yanı sıra klasik masalları ele alarak yeniden yorumladıkları da görülmektedir. Nunila Lopez tarafından kaleme alınmış bir anti-masal olan Vejetaryen Külkedisi buna örnek gösterilebilir. Eserde evliliğin kadının hayatındaki kurtarıcı rolü, erkek egemenliği gibi geleneksel tutumların karşısında yeni bir Külkedisi modeli vejetaryen olarak sunulmuştur. Ayesha L. Rubio’nun Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt’u da bu minvalde yazılmış eserlerden biridir.

Konuyla ilgili Türkiye’de edebiyat araştırmaları sahasında yapılmış ender çalışmalardan biri de Kaytaz’a (2020) aittir. Herland ve Frankenstein romanlarını vejetaryen feminist kuramlara göre karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Çocuk ve gençlik edebiyatı alanında da bu konuyu işleyen herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır.

Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatında Veganlık ve Vejetaryenlik

Üzerinde toplumsal uzlaşa sağlanamamış konuların çocuk edebiyatı eserlerinde nasıl işlenmesi gerektiği; araştırmacılar, eğitimciler ve ebeveynler arasında tartışmalara yol açabilmektedir. Pedagojik açıdan tehlike arz ettiği düşünülen pek çok konu başlığı vardır ve bunların çocuklarla nasıl paylaşılacağını belirleyebilmek adına çalışmalar yürütülmektedir. Her geçen gün daha fazla araştırmacının dikkatini çeken sorun odaklı çocuk edebiyatının kapsamı ve derinliği de bu ilgiyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Bu çalışmaların içerikleri sorun odaklı edebiyatın da sınırlarına ilişkin fikir vermektedir. Mesela Turan’ın 2013’te yayınladığı Çocuk Yayınlarında Yer Alan Bazı Olumsuzluklar başlıklı kitap bölümü önemli bir örnektir. Bu çalışmada yazardan ve eserden çocuğa yönelik şiddetin çeşitli varyantlarına vurgu

yapılmıştır. Bu durumda şiddetin tartışmalı alanlardan biri olduğu ifade edilebilir. Ölüm de araştırmacıların dikkatini çeken konulardan biridir. Öztürk (2017), Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması (Okur Merkezli Bir Araştırma) adlı çalışmasında çocuklara ölüm temalı eserler okutmuş ve verdikleri tepkileri analiz etmiştir. Benzer şekilde Kayman (2020) şiddet, Elkatmış (2020) özel gereksinimli bireyler, Özdemir (2021) akran zorbalığı gibi konuları çocuk okurların görüşlerinden hareketle değerlendirmiştir. Ayrıca Kırıcı (2020), Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı Eserleri Üzerine Okur Merkezli Bir Araştırma adlı çalışmasında cinsellik, engellilik, ölüm ve soykırım temalı çocuk kitapları hakkında öğretmen adaylarının tepkilerini saptamıştır. Asutay Kırtoğlu (2012) Jutta Treiber'in Vergewaltigt (Tecavüz) ve Laurie Halse Anderson'ın Speak (Konuş) adlı Sorun Odaklı Gençlik Romanlarında Tecavüz Konusunun Karşılaştırılması başlığını taşıyan çalışmasında iki kitabı karşılaştırarak eserlerin gençlik edebiyatına uygun olup olmadığını çoğulcu inceleme yöntemiyle analiz etmiştir.

Veganlık ve vejetaryenlik de yukarıdaki sorun odaklarına benzer özellikler göstermektedir. Gerek bir yaşam biçimi olarak veganlık ve vejetaryenliğin iddiaları gerekse bu yaşam biçimini tercih edenlerin sık sık maruz kaldıklarını belirttikleri vejefobik tutumlar çağdaş toplum açısından tartışmaya açık sorunlardır (Giroux & Laure, 2021). Zira veganlar ve vejetaryenlerin bir bölümü şiddet, sömürü, cinayet gibi kavramlara başvurmaktadır. Yer yer çocuk edebiyatı yazar ve çizerleri de bu sorunu kendi gündemlerine almakta, eserlerine konu etmektedir.

Veganlık ve vejetaryenlik konusunu işleyen çeviri eser sayısı -bu araştırmanın bulgularından da anlaşılacağı üzere- yerli eser sayısından fazladır. Bu durum, konunun çeşitli ülkelerde görünür hâle gelerek bilimsel çalışmalara konu edilmesini mümkün kılmıştır. Mesela konuyla ilgili önemli çalışmalardan biri “Voracious Children-Who Eats Whom in Children’s Literature” (Obur Çocuklar-Çocuk Edebiyatında Kim Kimi Yer) adlı kitapta yer alan “Meeting the Meet” (Etle Tanışma) başlıklı bölümdür. Konu veganlık/vejetaryenliğin ima edildiği popüler iki kitaptan örnekler verilerek açıklanmıştır (Daniel, 2009).

Çocuklarda vegan kimliği oluşumunu Avrupa'da yazılan iki eser üzerinden inceleyen Koljonen (2019), eserlerin çocuğu vegan bir yaşam tarzına ikna etmeye çalışan argümanlarla desteklendiğine değinmiştir. Koljonen'e göre veganlığı teşvik etmenin en yaygın yolu, bir çocuk ile bir hayvan arasında duygusal bağ kurmaktır. Kitaplar yalnızca vegan olmanın avantajlarını işlemektedir. Koljonen'e göre vegan çocuk kitaplarının eğilimi, çocukların kendi ahlaki kararlarını verebilecek kadar özerk, aktif, düşünen, sorgulayan ve önemseyen ahlaki aktörler olduğudur.

Kubisz'e göre (2021), yetişkinlerin dünyasında ele alınması ve tartışılması zor olan ölüm, mültecilik, transseksüellik ve eşcinsellik gibi veganlık ve vejetaryenlik de çocuk edebiyatında toplumsal bir sorun olarak kendine yer edinmiştir. Yalnızca bir yaşam tarzı ve felsefe olmaktan öte hayvan ıstırabı, sürdürülebilir yaşam, ekolojik farkındalık gibi konuları işleyen eserlerin fazlalığı ile 20. ve 21. yüzyılda “Çocuklar için Vegan Edebiyat”ın oluştuğunu saptamıştır.

Veganlık ve vejetaryenlik; içerdiği vahşet, cinayet, öldürme vb. şiddet söylemleri dolayısıyla sorun odaklı çocuk edebiyatının konusudur. Çocuklar yedikleri yemeklerin nereden geldiğini bilmemektedir. Bir sebzeyi ağacın dalından koparıırken çocukları uzaklaştırmayan yetişkinler, çocukları Kurban Bayramı'nda hayvan kesim noktalarından uzak tutup bir mezbahaya götürmemektedir. Hâl böyle iken “Et, süt nereden gelir?” sorusunun cevabını öğrendikleri yer olan veganlık ve vejetaryenlik konusunun işlendiği eserlerde konunun ele alınış biçimi, eserlerin iletisi, vegan/vejetaryen olan ve olmayan karakterlerin özellikleri, resimler hayati önem taşımaktadır. Çocukların kitaplarda karşılaştıkları cümleler ve görsellerin onlarda travma yaratması tehlikesi vardır. Ayrıca vegan/vejetaryen hayat tarzını ötekileştiren bir dil kullanılması riski de ortadadır. Özetle söz konusu eserler kaleme alınırken alanda kabul görmüş çocuğa yönelik ilkelerinin ihmal edilmemesi; çocukların gelişim özelliklerinin göz ardı edilmemesi gerektiği söylenebilir. Öte yandan Öztürk (2022)'ün de belirttiği gibi her sorun odaklı konu, kendi iç dinamiklerini taşır ve bu dinamiklere göre analiz edilmelidir. Alanyazın taramaları göstermektedir ki çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik, ülkemizde henüz araştırmacıların gündemine gelmemiştir. Bu sebeple bu çalışmada çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik bu araştırmanın konusu olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bir durumu bütüncül olarak incelemek için kullanılan bu desen, bir konuyu derinlemesine araştırma imkânı sunar. Bu desende birden fazla veri toplama yönteminden yararlanılması sayesinde veri çeşitliliği mümkün olabilmektedir. Çeşitli kaynaklardan toplanan veriler birbirini teyit ederek araştırmayı daha geçerli ve güvenilir hâle getirmektedir (Creswell, 2020; Yıldırım & Şimşek, 2008).

Bu araştırmanın iki temel veri kaynağı uzman ve öğretmen görüşleri ile veganlık-vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerdir. Uzmanlarla ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler içerik analiziyle, çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analiziyle, toplanan veriler kavramsal bir yapıya kavuşturulur. Ortaya çıkan kavramlar temel alınarak tutarlı bir şekilde düzenlenir ve veriyi açıklayan temalar belirlenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Görüşmelerden elde edilen veriler iki ayrı araştırmacı tarafından sınıflandırılmış ve kavramlaştırılmıştır. Daha sonra çeşitli veri tabanlarında gerçekleştirilen taramalar sonrasında tespit edilen veganlık-vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri doküman incelemesi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bilgi içeren yazılı materyallerin analizi olarak tanımlanan doküman incelemesi, çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalar; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma şeklindedir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Bu çalışmada önce uzman ve öğretmen görüşlerinin analiziyle durumu açıklayan birtakım kavramlara ulaşılmış, sonra çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenliği işleyen eserler bu kavramlar ışığında değerlendirilmiştir.

Veri Kaynakları

Araştırmanın katılımcıları, çocuk edebiyatında alanında uzmanlaşmış akademisyen ve yazarlar ile bu kitapların hedef kitlesinin eğitiminden sorumlu olan okul öncesi, sınıf ve Türkçe öğretmenleri arasından seçilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde, amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, konu hakkında bilgi sahibi olan katılımcıların dahil edildiği örnekleme yöntemidir ve veri zenginliğini sağlamayı amaçlamaktadır. (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Çocuk edebiyatı alanında uzman 9 kişi, 10 okul öncesi öğretmeni, 10 sınıf öğretmeni, 10 Türkçe öğretmeni ve veganlık-vejetaryenlik konulu 26 çocuk edebiyatı eseri bu çalışmanın veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Araştırmada okul öncesi, sınıf ve Türkçe öğretmenlerinin seçilmesinin nedeni lisans öğretiminde çocuk edebiyatı dersini almış olmalarıdır. Ayrıca araştırmada incelemek için seçilen eserlerin hedef kitlesi okul öncesi, ilkokul ve ortaokul seviyesine hitap etmektedir. Birinci aşamada dokuz uzmandan oluşan çalışma grubu, çocuk edebiyatı alanında yüksek lisans veya doktora yapmış ya da konuyla ilgili bilimsel çalışmalar yayınlamış bilim insanlarından oluşmaktadır. Çalışma grubu çocuk edebiyatında uzman olmak bakımından homojendir. Bu noktada benzeşik örneklem yöntemi kullanılmıştır ancak katılımcıların cinsiyet, yaş, meslekî deneyim ve görev yeri bakımından heterojen olmasına dikkat edilmiştir. Bu değişkenlerin veganlık ve vejetaryenlik hakkındaki tutumları etkilediği bilindiği için böyle bir tercihte bulunulmuştur (Tekten-Aksürmeli & Beşirli, 2019). Uzmanların cinsiyet ve mesleki deneyimleri aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Uzmanlar U harfiyle ifade edilmektedir.

Tablo 1. *Uzman Cinsiyet Dağılımı*

Cinsiyet	Uzmanlar	Toplam
Kadın	U4,U5,U6,	3
Erkek	U1,U2,U3,U7,U8,U9	6

Tablo incelendiğinde 9 uzmandan oluşan çalışma grubunun 6'sı erkek 3'ü kadındır. Çalışma grubundaki uzmanların cinsiyet bakımından eşit olmamasının sebebi görüşmeyi onaylayan uzmanların sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 2. *Uzmanlar Mesleki Deneyim*

Mesleki Deneyim (yıl)	Uzmanlar	Toplam
1-5	U5,U6,U7,U8	4
5-10	U1,U2	2
10+	U3, U4,U9	3

Tablodan anlaşıldığı üzere 4 uzman 1-5 yıl arasında, 2 uzman 5-10 yıl arasında ve 3 uzman 10 veya daha fazla yıl mesleki tecrübeye sahiptir.

İkinci aşamada ise görüşler; okul öncesi, sınıf ve Türkçe öğretmenlerinden alınmıştır. Burada da maksimum çeşitlilik örnekleme başvurulmuştur. Bilindiği gibi nitel araştırmalar birden fazla örnekleme yöntemine başvurmayı mümkün kılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008, 114). Aşağıdaki tablolarda öğretmenlerin cinsiyet ve mesleki deneyimleri sunulmuştur. Okul öncesi öğretmenleri O, sınıf öğretmenleri S ve Türkçe öğretmenleri T harfi ile ifade edilmiştir.

Tablo 3. Öğretmen Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Öğretmenler	Toplam
Kadın	T3, T5, T6, T7, T9, T10, S1, S2, S3, S4, S5, S7, S8, S9, S10, O2, O3, O5, O6, O7, O8, O9, O10	21
Erkek	T1, T2, T4, S2, S5, S6, O1, O4, TR8	9

Tablo incelendiğinde 30 öğretmenden oluşan çalışma grubunun 21'i kadın 9'u erkektir. Çalışma grubundaki katılımcıların cinsiyet bakımından eşit olmalarının sebebi çalışma grubunun gönüllülük esasına dayanarak oluşturulmasından ileri gelmektedir.

Tablo 4. Öğretmenler Mesleki Deneyim

Mesleki Deneyim	Öğretmenler	Toplam
1-5 yıl	T1, T2, T4, T6, T7, S1, S3, S4, S5, S10, O1, O2, O3,	13
5-10 yıl	T5, T8, T9, S2, O4, O8, O9, O10	8
10+ yıl	T3, T10, S6, S7, S8, S9, O5, O6, O7	9

Tabloda görüldüğü üzere 13 öğretmen 1-5 yıl arası, 8 öğretmen 5-10 yıl arası ve 9 öğretmen 10 veya daha fazla yıl mesleki tecrübeye sahiptir.

İlk örnekleme yöntemi, bir bilimsel araştırma alanı olarak çocuk edebiyatının tarihçesine, kavram ve terimlerine hâkim olmayı gerektirirken ikinci aşamada katılımcıların konuyla ilgili görüşlerini çeşitlendirebilecek değişkenler göz önünde bulundurulmuştur. Böylece çocuk edebiyatı eserlerinde veganlık ve vejetaryenliğin ele alınışı konusunda olası bir görüş farklılığının kaynağını belirlemek de mümkün olabilecektir.

Araştırmada incelenen kitapların seçiminde önce veganlık-vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eser havuzu oluşturulmuştur. Bunun için pek çok çocuk edebiyatı antolojisi ve yayınevi kataloğu, akademik mecralarda yayınlanmış ve çok sayıda örnek metin içeren çocuk edebiyatı ders kitapları, çevrimiçi hizmet veren kitap alışveriş sayfalarının veri tabanları vegan, vejetaryen, hayvan, et, beslenme vb. anahtar kelimeler kullanılarak taranmıştır. Sonra tespit edilen bu kitaplar temin edilmiştir. Bunların birer çocuk edebiyatı eseri olup olmadıkları uzman görüşüne başvurularak belirlenmiştir. Tespit edilen 29 kitaptan üçü uzman görüşü doğrultusunda araştırma dışında bırakılmış, 26'sı değerlendirilmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan kitapların isim, yazar, resimleyen, yayınevi ve Türkçeye çeviren kişi bilgisi tabloda verilmiştir. Eserlerin hedef kitlesi kitapta belirtilmişse yazılmış, belirtilmemişse uzman görüşüne başvurularak kitabın fiziksel yapısı ile dil ve anlatımı incelenerek hitap ettiği yaş grubu belirlenmiştir.

Tablo 5. İncelenen Kitap Listesi

Kitap İsmi	Yazar	Resimleyen	Yayınevi	Okuyucu Yaşı	Türkçeleştiren
Ağaca Tırmanan İnek	Gemma Merino	Gemma Merino	Pearson	Okul Öncesi	Melike Hendek
Anlat Dede	Nehir Yazar	-	Elma Çocuk	11-13	-
Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu	Clarie Freedman	Monika Filipina	Pearson	Okul öncesi	Melike Hendek
Bilge Köpek Mutfakta	Meg Rosoff	Grace Easton, David Shepard	Tudem	9-12	Emili İlemre
Örümcek Ağı	E.B. White	Garth Williams	Yapı Kredi	10-12	Mehmet Küçük
Çekçek Çocuk ve Zaman Kapsülü	L.A. Campbell	L.A. Campbell	Epsilon	Ortaokul dönemi	Gonca Çetin
Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor	L.A. Campbell	L.A. Campbell	Epsilon	Ortaokul dönemi	Ayşe Belma Dehni
Dalgalı Deniz-Hayalet Avcısı	Pınar Kurban	Murat T. Yılmaz	Selimer	Ortaokul dönemi	-
Dalgalı Deniz-Kutunun Gizemi	Pınar Kurban	Murat T. Yılmaz	Selimer	Ortaokul dönemi	-
Dünyayı Kurtaran İnek	Selçuk Ceylan	Nuray Çiftçi	Hep Kitap	10+	-
Ejderhaya Çörek	Adam ve Charlotte Guillain	Lee Wildish	Binbir Çiçek Kitaplar	Okul öncesi	-
Hayvan Kurtarma	Patrick George	Patrick Georde	Meav	Okul öncesi	Dila Altındış Balcı
Hayvanlar Yalan Söylemez	Yalvaç Ural	Semih Poroy	Yapı Kredi	Ortaokul dönemi	-
İgi ve Ben	Jenny Valentine	Joe Berger	Tudem	Ortaokul dönemi	Tuna Alemdar
İncik Tom'un Sırrı	Fulvia Dehl'Innocenti	Roberto Lauciello	Nesin	3-7	Ceylan Özçapkın
Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt	Ayesha L. Rubio	Ayesha L. Rubio	Arden	Okul öncesi	Ayşen Gür
Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan	Sara Şahinkanat	Ayşe İnan Alican	Yapı Kredi	Okul öncesi	-
Kocaayak'a Spagetti	Adam ve Charlotte Guillain	Lee Wildish	Binbir Çiçek Kitaplar	3+	Derin Erkan
Kocaayak Larf	Ashley Spires	Ashley Spires	Meav	Okul öncesi	Erinç Karakan
Kümeşteki Büyük Gizem	Melanie Joyce	Kristen Collier	İş Bankası	Okul öncesi	Anıl Ceren Altunkanat
Özlem	Elida Zerri	İlgi Olçay	İmgenin Çocukları	Okul öncesi	-
Prinç Lapası ve Küçük Ejderha	Feridun Oral	Feridun Oral	Yapı Kredi	Okul öncesi	-
Reşo ile Bozo	Elida Zerri	Gizem Yüksel	İmgenin Çocukları	Okul öncesi	-

Tablo 5. (devamı)

Senin Gibi	Jean-Baptiste Del Amo	Pauline Martin	Meav	Okul öncesi	Sara Adakan
Şaşkın Tiranozor	David Roberts	Julia Donaldson	Binbir Çiçek Kitaplar	Okul öncesi	Derin Erkan
Vejetaryen Aslan	Mevlâna İdris Zengin	Dağıstan Çetinkaya	Vakvak	İlkokul Dönemi	-

Tabloda görüldüğü üzere araştırmanın veri kaynaklarını oluşturan 26 eserden 16'sı çeviri 10 tanesi ise yerli eserdir. Ve kitaplardan; 15'i okul öncesi döneme, 10'u ortaokul dönemine ve 1'i ilkokul dönemine hitap etmektedir.

Tablo 6. *Değerlendirmeye Alınmayan Eserler Listesi*

Kitap İsmi	Yazar	Yayınevi	Açıklama
Vejetaryen Külkedisi (Büyüklerle Gerçekçi Bir Masal)	Nunila Lopez Salamero	Notabene	Hedef kitlesi yetişkinler.
Var Olmak Haktır	Kolektif (Dz. Yonca Evcimik)	Masalperest	Veganlık ve vejetaryenlik içermiyor.
Asi Koyun Melo	Nihan Kaya	Eksik Parça Çocuk	Veganlık ve vejetaryenlik içermiyor.

Veri Toplama Teknikleri/Araçları

Veri toplama sürecine çocuk ve gençlik edebiyatı alanında uzmanlığı olan kişileri saptamak ile başlanmıştır. Daha sonra uzmanlar ile *Veganlık ve Vejetaryenliğin Çocuk Edebiyatındaki Yeri* konulu ön görüşme yapılmıştır. Çalışma grubuyla gerçekleştirilecek görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formdaki sorular, her bir katılımcıyla yapılacak görüşmelerde bir kere sorulmuştur. Görüşme formu, çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenliğin değerlendirmesi hakkında beş sorudan oluşmaktadır. Sorular veganlık ve vejetaryenliğin çocuk edebiyatında işlenirken; ileti, yaş grubu, resim ve karakterleri konusunda dikkat edilmesi gerekenler ile olası davranış değiştirme etkileri üzerine fikirlerinin alınması amacıyla hazırlanmıştır. Bütün görüşmeler -katılımcıların izniyle- kayıt altına alınmıştır. Uzmanlarla görüşmelerin tamamlanmasının ardından 10 okul öncesi öğretmeni, 10 sınıf öğretmeni ve 10 Türkçe öğretmeni cinsiyet, tecrübe, yaşanan şehir gibi özelliklere dikkat edilmeksizin görüşlerde çeşitliliği sağlamak amacıyla seçilmiştir. Öğretmenlere, uzmanlara sorulan soruların aynıları sorulmuş ve cevaplandırılması istenmiştir. Uzman ve öğretmenlerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemine tabii tutularak incelenmiş ve kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramların ışığında seçilen çocuk edebiyatı eserleri değerlendirilmiştir.

Süreç

Araştırmaya uzman ve öğretmen görüşleri alınması için bir görüşme formu hazırlanarak başlanmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesinde önce bir soru havuzu oluşturulmuş daha sonra havuzdaki sorular uzman görüşü doğrultusunda azaltılmış ve düzenlenmiştir. Görüşme formu aşağıdaki gibidir:

1. *Çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusu işleyen yazarlar, eserlerinin iletisini (mesajını) oluştururken nelere dikkat etmelidir?*
2. *Çocuk edebiyatı yazarları veganlık ve vejetaryenlik konusunu ilkin hangi yaş grubunda çocuklarla paylaşmalıdır?*
3. *Veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eserleri resimlenirken nelere dikkat edilmelidir?*
4. *Vegan ya da vejetaryen karakterler sizce hangi özellikleri taşımalı/taşımamalıdır?*
5. *Veganlık veya vejetaryenlik konulu eserlerin okunması, çocuklarda davranış değiştirebilir mi?*

Çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenliğin işlenmesi konusunda uzman ve öğretmen görüşleri alındıktan sonra veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak iki ayrı araştırmacı tarafından sınıflandırılmış ve kavramlaştırılmıştır.

Çalışmada kullanılacak kitapları belirleme süreci veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eserlerini bulmak amacıyla yapılan bir doküman inceleme ile başlamıştır. Önce veganlık ve vejetaryenlik içeren çocuk edebiyatı eserlerine çeşitli sosyal medya hesapları, internet siteleri, dergiler, kitap satış siteleri ve akademik çalışmalar taranarak ulaşılmıştır. Bulunan her eser temin edilip incelenmiştir. Erişilen eserler detaylı bir şekilde incelenip veganlık/vejetaryenlik öğeleri saptanmıştır. Eserlerin bu temada yazılmış olduklarını kontrol etmek amacıyla Türkçe eğitimi alanında doktor unvanına sahip, çocuk edebiyatı alanında çalışmaları bulunan bir uzmanın da değerlendirilmesine sunulmuştur. Değerlendirme sonucunda görüş birliğine varılan eserlerin araştırmada kullanılmasına karar verilmiştir. Eser seçiminde; esere ulaşmanın kolaylığı, tanınır olması, veganlık ve vejetaryenlik konusunun işlenmesi ve çocuk edebiyatı eserlerinden biri olarak kabul edilmesi gibi ölçütler kullanılmıştır. Eserler, çocuk edebiyatına uygunluğunu incelemek adına, bu alanda uzman kişilerin ve bu kitapların hedef kitlesini eğiten öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

İçerik analizi, yazılı ve sözlü materyallerin sistematik olarak incelenmesine ve elde edilen verilerin anlaşılır bir şekilde sentezlenmesine olanak sağlayan analiz yöntemidir.

(Büyüköztürk vd., 2017).   erik analizi, sınırları belirlenmiş bir söylemin anlaşılmasında ve yorumlanmasında öznellikten sakınmak amacını taşımaktadır (Bilgin, 2014, 1). Bu maksatla incelemeye konu olan veriler kodlanır, kavramsalla tırılır ve kategorilere dönüştürülür (Yıldırım ve  im ek, 2008, 227,228). Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler kodlanmış ve kategorilere ayrılmıştır. Kategorile tirme sürecinin ardından veganlık ve vejetaryenlik konulu 26 eser, iki ayrı araştırmacı tarafından bağımsız olarak okunmuş ve  erik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Kitapların  erikleri analiz edilirken öncelikle veganlık ve vejetaryenli e ilişkin iletilerin okurla payla ılma biçimine odaklanılmıştır. Ayrıca vegan ya da vejetaryen karakterlerin hangi özelliklerinin ön plana çıkarıldığına, çevreleriyle ilişkilerine, dinamik olup olmadıklarına dikkat edilmiştir. İki ayrı araştırmacının analizleri sonucunda ortaya çıkan kategoriler, kar ıla tırılmı tır. Bütün bunlardan hareketle de  ocuk ve gençlik edebiyatında veganlık ve vejetaryenli in hangi yöntemlerle sunulduğu, bu yöntemlerin  ocuk edebiyatı ilkelerine ve uzman ile öğretmenlerin görüşlerine uygunluğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacı Rolü

Araştırmacı çalışmaya kaynaklık etmesi amacıyla bilimsel çalışma, dergi, gerekli internet siteleri, kitap sitesi ve kütüphaneleri tarayıp eserleri belirlemiştir. Araştırma sonucu belirlenen eserlerden bir kitap listesi oluşturulmuştur. Konuyu incelemek adına bir  er eve oluşturması için sorular hazırlamış, Türkçe Eğitimi ve  ocuk Edebiyatı alanında uzmanla mı  kişilerden, öğretmenlerden görüş almıştır. Çalışmada kitapların belirlenmesi, uzmanların seçimi ve verilerin incelenmesi konusunda uzman görüşüne ba vurmu tur.

Araştırmacı;  alı ma boyunca tarafsız kalmaya, katılımcıları yönlendirecek ifadelerden kaçınmaya çalışmıştır. Veri toplama analizi sürecinde, nesnel bir bakış açısı geliştirmeye  zen göstermiştir. Tarafsızlı ını korumak için, veri analizi sonuçlarının her aşamasında uzmanlardan ve tez danı manlarından görüş almıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma süreci tasarlanırken tutarlılığı ve teyit edilebilirliği için çeşitli yollara ba vurulmu tur. Araştırmanın iki veri kaynağı vardır: Veganlık/vejetaryenlik konulu  ocuk ve gençlik kitapları ile çalışma grubunun görüşleri. Görüşlerin alınması için g r   me formu, kitapların seçilmesi ve incelenmesi için de belirli ölçütler geliştirilmiştir. İncelenecek kitaplar, oluşturulan kitap havuzundan uzman görüşüne başvurularak seçilmiş, bazı kitaplar yine uzman görüşleri doğrultusunda inceleme listesinden çıkarılmıştır.  ocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusunda çalışma grubunun görüşlerinin alınmasına yönelik oluşturulan soru

havuzundan yine uzman görüşüne başvurularak seçilen sorularla görüşme formu oluşturulmuştur. Çalışma grubundan elde edilen verilerin açık, anlaşılır, tutarlı ve teyit edilebilir biçimde analizi ile kitapların aynı nitelikte analizi için de iki ayrı araştırmacı önce birbirlerinden bağımsız kodlamalar yapmış; sonra bu kodlamaları karşılaştırmışlardır. Akabinde bu doğrultuda gerekli düzeltme ve değişiklikler yapılmıştır. Araştırmanın bulgular bölümünde çalışma grubunda yer alan katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılarak verilerin anlaşılabilirliği ve güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Kitaplar ve görüşmelerden elde edilen veriler, iki farklı araştırmacı tarafından kodlandıktan sonra uzlaşılamayan kodlar için veriler tekrar analiz edilmiş; analizlerin güvenilirliği için kodlayıcılar arasındaki uyumu belirlemek üzere “Uzlaşılan kod sayısı / (Uzlaşılan kod sayısı + Uzlaşılamayan kod sayısı) X 100” formülü kullanılmıştır (Kazdin, 2011, s. 104).

İlk kodlamada kitaplar için %80, çalışma grubunda yer alan uzman görüşleri için %90 ve öğretmen görüşleri için %80 uzlaşısı sağlanmış. İki araştırmacının birlikte tekrar gerçekleştirdiği analizde kodlara ilişkin uzlaşmazlıklar giderilerek %100 uzlaşısı sağlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Veganlık/Vejetaryenlik Temalı Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Eserlerinin Okura Yaklaşımı

Veganlık ve Vejetaryenlik Konulu Eserler

Veganlık ve vejetaryenliği konu alan 26 eser, bu çalışmayı yürüten araştırmacı dışında çocuk edebiyatı alanında doktor unvanı almış bir başka araştırmacı tarafından da okunup incelendikten sonra iletiyi okurlarına nakletme biçimi bakımından beş kategoriye ayrılmıştır: ima, bahsetme, tanıtmaya/açıklama, ikna/özendirme ve dayatma/propaganda. Bu kategoriler; eserlerin yanı sıra uzman ve öğretmen görüşlerinin incelenmesi sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu kategorilerin tanımları ve açıklamaları aşağıda, her bir başlığın altında yer almaktadır.

İma Etme/ Sezdırme

İçerisinde vegan veya vejetaryenlik kavramlarını bulundurmayan fakat et yememek süt içmemek gibi konuları işleyerek bu kavramı ima eden kitaplardır. Bu kategorideki kitaplarda vejetaryenlik/veganlık empati yoluyla, dostluk, arkadaşlık vb. kavramlarla birlikte sezdirilmiştir. Bu kategorideki kitap sayısı 7'dir. Bu eserler: Hayvan Kurtarma, Senin Gibi, Koca Ayak'a Spagetti, Ejderhaya Çörek, Pirinç Lapası ve Küçük Ejderha, Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan, Örümcek Ağı. Bu kitapların her biri aşağıda incelenmiştir.

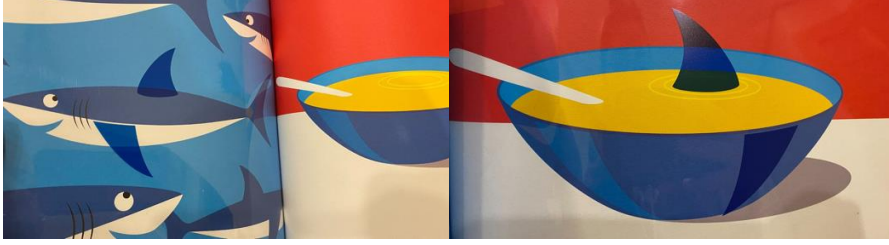
Eser adı : Hayvan Kurtarma

Yazar: Patrick George

Hayvan Kurtarma adlı eser içerisinde yazı bulunmayan bir sessiz kitaptır. Eserin yaş grubu belirtilmemiştir fakat görsellerden hareketle okul öncesine hitap ettiği söylenebilir. Kitap, transparan sayfalar sayesinde bir önceki sayfada yer alan görsel bir sonraki sayfaya taşınabilecek şekilde tasarlanmıştır. Bu yöntemi kullanarak illüstratör çeşitli hayvanları içinde bulundukları zorlu koşullardan kurtarmayı amaçlamıştır. Her sayfa çevrildiğinde beslenme, eğlence, giyim, aksesuar vb. biçimlerde insanların istifade ettiği hayvanların ortamları değiştirilmektedir. Bir kaplan postuyla halı olmaktan, yavru fil sirkten, bir geyik duvar süsü olmaktan, bir timsah derisiyle ayakkabı olmaktan, bir ayı sirkten, bir köpek balığı çorba olmaktan, bir tilki şal olmaktan, bir balina akvaryumdan ve bir köpek çöpten kurtarılabilir. Fakat eserde kaplumbağa balık ağından kurtarılırken diğer balıkların, tavuklar endüstriyel üretim tesisinden kurtarılırken diğer tavukların bırakıldığı görülmektedir. Sessiz bir kitap

olduğu için eserin içinde veganlık ve vejetaryenlik açıkça dile getirilmezken verilen bazı görsellerin veganlığın felsefesi ile uyumlu olduğu görülmektedir. Aşağıdaki resimde de fark edileceği üzere bir balığın yemek kâsesinden çıkarılması bunu oldukça açık bir biçimde örneklendirmektedir.

Şekil 1. Hayvan Kurtarma

Eser Adı : Senin Gibi

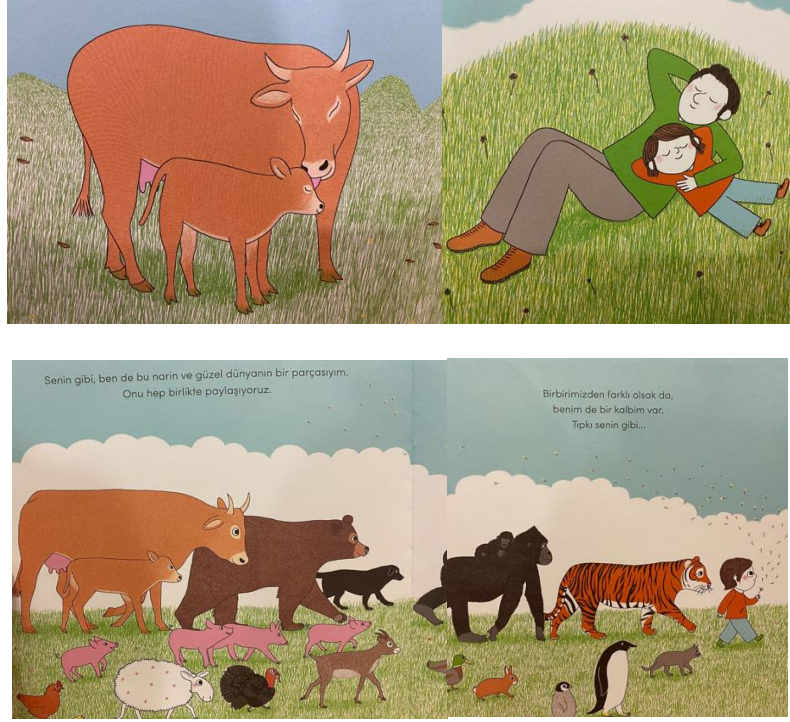
Yazar : Jean-Baptiste Del Amo

Senin Gibi adlı eser, her sayfada aynı durumu iki farklı biçimde yan yana okurların karşısına çıkaracak şekilde tasarlanmıştır. Bunlardan birinde küçük bir kızın hayatından kesitler -örneğin babasıyla oynarken, annesine sarılırken bir sahne- yer almaktadır; ikincisinde çeşitli hayvanların aynı durumdaki halleri resmedilerek kısa cümlelerle açıklanmıştır. Eserin hedef kitlesi belirtilmemiş fakat görsellerden ve yazıların puntosundan hareketle okul öncesine hitap ettiği söylenebilir. Olaylar hayvanların dilinden anlatılmıştır. Her bir sayfada ayrı bir hayvan konuşsa da aynı tonda bütün hayvanlar adına bir anlatım söz konusudur.

*“Senin gibi,
ben de şefkati seviyorum,
sarılmayı kucaklanmayı;
korunduğumu bilmeyi seviyorum.” S.3*

Eserde empati duygularını harekete geçirmek amacıyla küçük kız ile hayvanlar arasındaki benzerlikler gösterilmiştir. Bu da veganlık ve vejetaryenliğin en önemli savlarından olan insanlar ve hayvanların eşitliğiyle türcülüğe karşı çıkış düşüncesini destekler. Tavuk, civciv, domuz, inek, koyun, hindi, ördek ve tavşan gibi besi hayvanlarının yanı sıra vahşi hayvanlara da yer verilmiştir. Vahşi hayvanlardan kaplanın sirke benzeyen parmaklıklar ardında üzgün olarak resmedildiği bir görsel bulunmaktadır. Bu eserin iletisinin örtük bir şekilde veganlığın düşünme biçimi olan eşitlikçi felsefe ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Senin Gibi

Eser Adı: Koca Ayak’a Spagetti

Yazar : Adam ve Charlotte Guillain

Eser, Cenk’in Sıradışı Serüvenleri adlı kitap serisinde yer almaktadır. Hedef kitlesi 3+ olarak belirtilmiştir. Eserde tam sayfa olarak olaylar ayrıntılı bir şekilde resmedilmiştir. Olaylar üçüncü kişili anlatım yöntemiyle anlatılmıştır. Zaman zaman da doğrudan karakterlerin ağzından birtakım sözler nakledilmiştir. Başkarakter Cenk; meraklı, dost canlısı, maceracı sıfatlarıyla olumlu bir şekilde betimlenmiştir. Vejetaryen karakter olan Yeti de nazik, sevecen ve sevimlidir. Cenk, Yeti ile tanışmak ister ve hazırlanıp yola çıkar. Yanına Yeti için hazırladığı spagettiği alır. Yolda karşılaştığı her kocaman canlıyı Yeti zanneder fakat yanılır. Önce Beti ile karşılaşır. Elinde tavuk butu, sofrasında çeşitli kemikler ve pişmiş domuz bulunan Beti, Cenk’in Yeti ile tanışmaya geldiğini duyunca ona kemik parçaları verir. Yeti’nin çıtır kemik parçalarına bayılacağını söyler. Tekrar Yeti’yi bulduğunu zannederken bu sefer karşısına Heti çıkar. Cenk, Heti’ye de Yeti’yi aradığını söyler. Bunu duyan Heti ona Yeti’ye götürmesi için canlı bir keçi vererek onun meleyen şeyleri yemeye bayıldığını söyler. Yine Yeti’yi bulduğunu zannederken bu kez Neti ile karşılaşır. O da aynı şekilde Cenk’e Yeti’nin yemesi için canlı ıstakoz ve yengeç verir. Cenk her şeyi çantasına koyup keçiye de yanına alarak Yeti’yi aramaya devam eder. Tam artık bulamayacağım diye vazgeçtiği bir anda Yeti onu bulur. Cenk onu bulduğu için sevinir ve getirdiği tüm hediyeleri gösterir. Bunun üzerine olanlar şu sözlerle ifade edilir:

“Kafasını eğip Cenk’in getirdiği keçiye ve yengeçlere baktı Yeti.

*Sonra dönüp, ‘Canlılara zarar vermem,
yerim sadece spagetti.’ dedi.” S. 28*

Cenk bunun üzerine mutlu bir şekilde zıplayarak “*Biliyordum! Hiç şüphem yoktu!*” der ve spagettiye Yeti’ye ikram eder.

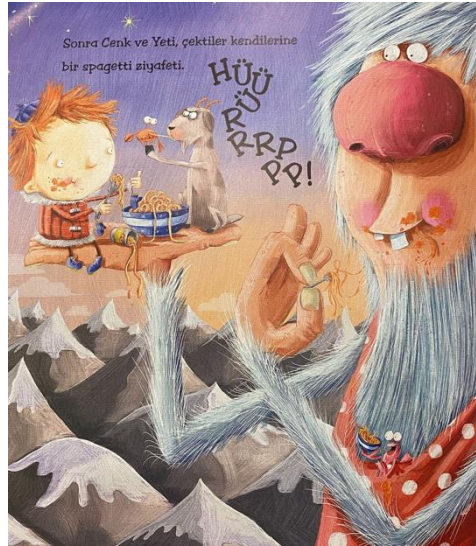
Eserde Cenk’in Yeti’ye benzettiği yaratıklar tavuk, domuz, keçi ve deniz ürünleri gibi hayvansal gıdalar tüketmektedir.

Şekil 3. *Koca Ayak’a Spagetti/Beti, Heti Ve Neti*

Bu yaratıklar nispeten çirkin veya sinirli resmedilirken hayvanlara zarar vermeyen Yeti sevimli resmedilmiştir. Bütün bunlar da eserin açıktan veganlığı tanıtmaya da örtük bir dille, ima ve sezdirme yoluyla veganlığa/vejetaryenliğe işaret ettiğini göstermektedir.

Şekil 4. *Koca Ayak’a Spagetti/Yeti*

Eser Adı: Ejderhaya Çörek

Yazar : Adam ve Charlotte Guillain

Eser “Cenk’in Sıradışı Serüvenleri” kitap serisinden biridir. Eserin hedef kitlesi belirtilmemiştir ama görsellerden ve yazının puntosundan hareketle okul öncesine hitap ettiği, serinin devam kitaplarında bulunan ibareye dayanarak 3+ olduğu söylenebilir. Eserde tam sayfa olarak olaylar ayrıntılı bir şekilde resmedilmiştir. Eser, üçüncü kişi bakış açısıyla diyaloglar

halinde anlatılmıştır. Ejderhaya Çörek adlı yapıtta Cenk bir zaman makinası yaparak geçmişî ziyaret etmek istemektedir. Kahraman olabilmek için bir ejderha bulmak ister. Geçmişe gidip karşılaştığı Dev ve Cadı onu yemek ister. Cenk onların hepsine leziz kurabiye veya meyveli kek teklif eder.

“ ‘Gel bakalım buraya,’ dedi cadı,
Yüzünde uğursuz bir gülümsemeyle.
‘Öyle açım ki inanamazsın,
Ve sen de çok lezize benzersin.’
‘İstersen bu meyveli keki vereyim sana,’
diye önerdi Cenk, hafif bir korkuyla.
‘Çünkü çok işim var benim,
Dövüşecek bir ejderhanın peşindeyim’’ S. 15

Cenk, Dev ve Cadıya Ejderhayı sorar. Ejderhayı duyan Dev ile Cadı korkup kaçar ve ejderhanın ne kadar korkunç olduğunu anlatır. Onlardan kurtulup maceraya devam eden Cenk ejderhanın korkunçluğuna ikna olmuşken minik bir ejderhayla karşılaşır. Ejderhayla birlikte çörek yedikleri bir sahneyle kitap biter. Cenk’in Sıradışı Serüvenleri adlı seride yer alan Kocakayak’a Spagetti’de olduğu gibi burada da canlılara zarar vermeye niyetli karakterler nispeten çirkin resmedilir. Normalde korkunç ve saldırgan olması beklenen ejderhaysa son derece sevimli, sakın ve iyi huyludur. Üstelik çörek yer. Bu eserde ejderhanın vegan/vejetaryen bir karakteri temsil ettiği varsayılırsa ejderhaya yönelik önyargıların da vegan/vejetaryen bireylere yönelik önyargıları ima ettiği kabul edilebilir. Öte yandan eserde bu önyargılar son derece olumlu betimlenmiş bir ejderha karakteriyle yıkılmaya çalışılmıştır. Yazarın Kocaayak’a Spagetti adlı kitabındaki tutumu, bu yorumu güçlü bir biçimde destekliyor görünmektedir.

Şekil 5. Ejderhaya Çörek Cadı Ve Dev

Eser Adı : Piriñ Lapası ve Kùçük Ejderha

Yazar : Feridun Oral

Piriñ Lapası ve Kùçük Ejderha adlı yapıtta ejderha, her gün yedikleri piriñ lapasından sıkıldığı için kendi yiyeceğini kendisi seçmek ister ve annesinden izin alıp ormana gider. Orman boyunca çiçek, kelebek, fare, kirpi, tavşan, ördek, maymun ve fil görür. Hepsini yemeyi düşünür fakat bazılarına gücü yetemeyeceği için baştan vazgeçer bazılarını da çabalasa bile yemeyi başaramaz çünkü hayvanlar kaçar. Sonunda açlıktan bayılır ve yavru bir fil ona hortumuyla bol bol su içirir. Kùçük ejderha yavru file teşekkür edip onu doğum gününe davet eder ve annesi için topladığı çiçeklerle eve geri döner. Eve döndüğünde annesi ve babası ne yediğini sorunca şişmiş karnını gösterip bir fili yakalayıp onun suyunu içtiğini söyler. Yine de sofraya oturup piriñ lapasından yemek ister. Ertesi gün küçük ejderhanın doğum gününe ormanda karşılaştığı tüm hayvanlar çeşitli meyve ve sebzelerle gelerek ona sürpriz yapar. Hep birlikte eğlenip oynar ve arkadaş olurlar. Kùçük Ejderha'nın annesi ormandan gelen ürünlerle yemekler hazırlar ve hep birlikte yerler. Eserin hedef kitlesi belirtilmemiştir fakat resimlerinden ve yazı puntosundan hareketle okul öncesine hitap ettiği söylenebilir. Üçüncü kişili anlatım ve masalsi bir üslup ile yazılmıştır. Kùçük Ejderha yaşadığı olaylar neticesinde değişip gelişmiştir. Anlatının başında ve sonunda farklı düşüncelere sahiptir. Bu yönüyle dinamik bir karakterdir. Piriñ lapasıyla beslenen bir ejderha ailesinin içine doğmuş olması veganlık/vejetaryenlik düşüncesini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Kùçük Ejderha bu düşünceyi reddedercesine başka hayvanları avlamak istese de bu mümkün olmaz. Daha sonra avlamak ve yemek istediği o hayvanlarla dost olur. Açlıktan bayıldığında gördüğü yardım bu değişiklikte etkili olur. Beslenmek için kimsenin zarar görmesi gerekmediğini ve dostça yaşamın mümkün olduğunu savunan bu eserde vejetaryenliğin ima edildiği görülmektedir.

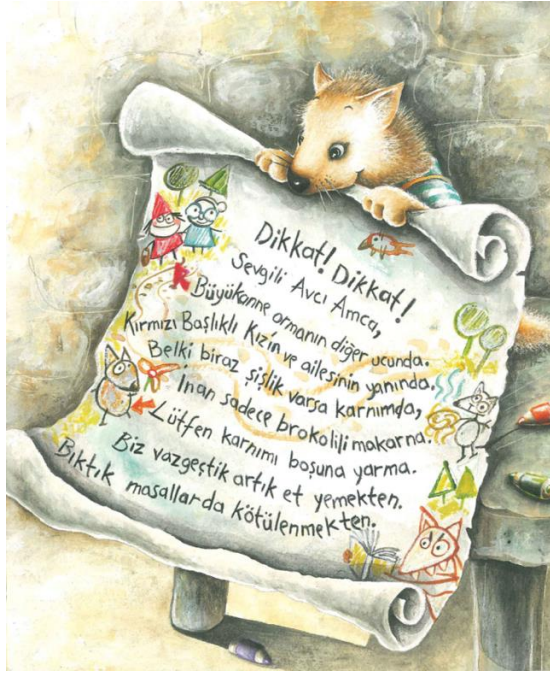
Eser Adı: Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan

Yazar: Sara Şahinkanat

Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan adlı yapıt; klasik bir masal olan Kırmızı Başlıklı Kız'ın yeniden kurgulanmış hâlidir. Öyle ki bu sürümde okur, olan biteni kurdun bakış açısıyla, üstelik yavru bir kurdun bakış açısıyla izleme ve dinleme imkânı bulur. Bu eser, Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği tarafından 2009'da Yılın En İyi Resimli Öykü Kitabı ödülünü almıştır. Kitapta olaylar tam sayfa olarak detaylı bir şekilde resimlendirilmiştir. Eserin hedef kitlesi belirtilmemiştir fakat dil ve anlatımı, boyutu, tasarımı ve yazı büyüklüğünden hareketle okul öncesine hitap ettiği söylenebilir. Eserde minik bir kurt annesinden izin alarak ormanda gezmeye gitmek istemektedir. Fakat annesi kırmızı başlıklı kızdan ve avcıdan korktuğu için yavrusuna izin vermemektedir. Önce birtakım sorularla onu sınamak ister. Annesinin sorduğu

bütün sorulara doğru yanıt veren yavru kurt, verdiği son cevapla tereddüte düşen ve kaygılanan annesini elinde tuttuğu kağıttaki notla rahatlatır ve ikna eder. Kâğıtta şunlar yazmaktadır:

Şekil 6. Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan

“Dikkat! Dikkat!

Sevgili Avcı Amca,

Büyükanne ormanın diğer ucunda. Kırmızı Başlıklı Kız'ın ve ailesinin yanında. Belki biraz şişlik varsa karnımda, İnön sadece brokolili makarna. Lütfen karnımı boşuna yarma. Biz vazgeçtik artık et yemekten. Bıktık masallarda kötülenmekten.”

Bu eserde kurdun artık tehlikeli olmadığı, hayvanlara zarar vermediği ve et yemediği açıkça dile getirilmiştir. Vejetaryenlik kelimesine yer verilmemiş veya tanımı yapıp ikna edilmeye çalışılmamıştır. Bu nedenle sezdirme başlığının altında incelenmiştir. Kurt burada vejetaryenliği ile değil sevimli ve meraklı olması ile öne çıkmış bir karakter olarak sunulmuştur.

Eser Adı: Örümcek Ağı

Yazar: E.B. White

E.B.White'ın çok satan ve dilimize çevrilen Örümcek Ağı adlı eserin arkasındaki yaş cetvelinde 9-12 yaş ibaresi yer almaktadır. Eser 185 sayfadan ve yirmi iki bölümden oluşur. Olaylar üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır. Kitap, bir çiftlikte diğer yavrulardan küçük doğan ve son anda çiftçinin kızı tarafından ölümden kurtarılan bir domuzun hikayesini anlatır. Yavru domuz, küçük kız sayesinde büyür ve gelişir. Eserde olumlu, alçakgönüllü ve iyi huylara sahip bir hayvan olarak nitelendirilir. Domuz, çiftlikteki tüm hayvanlarla beraber yaşar ama gerçek bir dost edinemez. Bir gün karşısına ahırdaki kapının üstünde yaşayan bir örümcek çıkar.

Örümcek Charlotte ile domuz yavrusu Wilbur çok yakın arkadaş olurlar. Çiftlikte yaşayan diğer hayvanlardan biri olan yaşlı koyun bir gün Wilbur'un başına gelecekleri teker teker anlatır.

“...

‘Seni besliyorlar, çünkü öldürecekler, ondan. Seni öldürecekler, Pastırmayla jambon yapacaklar. Hemen hemen bütün genç domuzlar, havalar soğuyunca çiftçiler tarafından boğazlanır. Burada seni Noel sıralarında öldürmek için gerçek bir komplo kurulmuş durumda.’ S. 56

Bu durum karşısında küçük Wilbur çok korkar. Örümcek Charlotte, arkadaşına kıyamaz ve onun öldürülmemesi için bir plan yapmaya başlar. Charlotte bir gün ağına *Yaman Domuz* kelimelerini işler. Çiftlik sahibi bunu görünce çok şaşırır ve Wilbur'un mucize gösterdiğini, onun özel bir domuz olduğunu düşünür. Charlotte bu planına kelimeleri değiştirerek devam eder. Sonunda çok ünlü olup panayıra da katılan Wilbur, ödül alarak hayatına devam eder. Çiftlik sahipleri onun yaşamasına izin verir ve Wilbur hayatına çiftlikte devam eder. Eserdeki hayvanlara pek çok insansı özellik yüklenmiştir. Domuz ve arkadaşlarının onun kesilmesi ve öldürülmesi karşısında verdiği tepkiler, hayvanlara zarar vermenin haksızlık olduğu düşüncesini uyandırır. Çiftlik sahipleri hayvanlara göre daha aptal ve zalim olarak karakterize edilir. Bir tek küçük kız koşulsuzca Wilbur'u sevip korumaya çalışır ancak o da büyüdükçe ahıra daha az gelmeye başlar. Eser boyunca okur, büyük ölçüde Wilbur'la özdeşim kurar ve onun hayatta kalmasına odaklanır. Hayvanların insanlar tarafından tüketiliyor olması, acımasızlık olarak sezdirilir. Kitap boyunca vejetaryenlik kelimesine açıkça rastlanmasa da eser baştan sona küçük domuz Wilbur'un kesilip yenmesi konusunu işler. Diğer hayvanlar, özellikle en yakın arkadaşı Charlotte, onun kesilmemesi için ellerinden geleni yapar.

Dünyanın pek çok ülkesinde tanınan bu eser, bu kategorideki diğer eserlerden hacimce büyüktür ve çok daha fazla olayı içermektedir. Eserin hitap ettiği yaş grubunun büyüklüğü, bu okur kitlesinin okuduklarından sonuç çıkarabilme olanaklarını artırmaktadır.

Bahsetme

Veganlığı ya da vejetaryenliği eserin bütününde işlemeyen bunlara yalnızca bir kavram olarak değinen kitaplardır. Bu eserler kavramları tanıtmaz, bu kavramlar eserin merkezi temalarından değildir. Bu kategorideki kitap sayısı 5'tir. Bu eserler: Ağaca Tırmanan İnek, Kümesteki Büyük Gizem, Bilge Köpek Mutfakta, Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu, Hayvanlar Yalan Söylemez. Kitapların her biri aşağıda incelenmiştir.

Eser Adı: Ağaca Tırmanan İnek

Yazar: Gemma Merino

Okul öncesi dönem resimli masal kitabı olan bu eser; büyük ölçüde tam sayfa çizimlerden oluşmaktadır ve okur olayların büyük çoğunluğunu bu çizimler üzerinden takip edebilir. Az sayıda yazılı ifade yer almaktadır. Yazılar 14 punto ve cümleler ortalama 5-6 ögedir. Kitabın hitap ettiği yaş grubu belirtilmemiştir ancak gerek fiziksel özellikleri gerekse dil ve anlatımı kitabın okul öncesi dönem için hazırlanmış olduğunu düşündürmektedir.

Kitap Mötilda adlı meraklı, yeni şeyler öğrenmeyi ve eğlenmeyi seven bir ineğin masalını anlatır. Mötilda kardeşleri Bella, Berta ve Bonita ile yaşar fakat onlar Mötilda gibi değildir. Daha çok evde vakit geçirmeyi ve tembellik yapmayı severler. Mötilda pek çok hayal kurar (Ay'a gitmek gibi) fakat kardeşleri onun hayalperestliğinden pek hoşlanmaz. Hatta çoğu zaman düşüncelerini ve hayallerini saçma bulurlar. Bir gün Mötilda ağaca tırmanmanın nasıl bir şey olduğunu merak eder ve bir ağaç bulup tırmanır. Epey yükseğe tırmanınca dalda oturan kırmızı çizmeli bir ejderha ile tanışır. Ejderha korkunç değildir ve Mötilda onun vejetaryen olduğunu öğrenir.

Şekil 7. Vejetaryen Ejderha

Daha sonra pek çok ortak noktaları olduğu için çok iyi arkadaş olurlar. Vejetaryenlik hususuna burada yalnız bir kez karakter tanıtımı için değinilir ve başka bir şey söylenmez. Ejderha'nın vejetaryen olması büyük olasılıkla bir inek olan Mötilda'nın kendini güvende hissetmesini sağlamak ve ejderha ile arkadaş olmasını da mümkün kılmaktadır. Oldukça yardımsever ve eğlenceli bir karakter olan bu ejderhanın olumlu bir imajı vardır. Mötilda kardeşlerine ormandan, ağaca tırmanmaktan ve ejderhadan bahsetse de kardeşleri ona inanmaz.

Bir gün Mötilda, uçma dersleri için ormana gittiğini söyleyen bir not bırakıp evden çıkar. Kardeşleri onun için kaygılanırlar ve onu aramak için ormana giderler. Ejderha'nın bütün hayvanlara uçma dersi verdiğini görürler. Kendileri de onlara katılır ve artık Mötilda'nın

hayallerinin gerçekteleştiğine inanırlar. Mötilda, konfor alanını terk etmeyi başarmış olmakla beraber hem iyi arkadaşlar edinmiş hem de keyifli deneyimler yaşamıştır.

Eser Adı: Kümesteki Büyük Gizem

Yazar: Melanie Joyce

Kümesteki Büyük Gizem adlı eserde hedef kitle için arka kapakta “7 yaşına kadar siz okuyabilirsiniz. Çocuğunuz okumayı öğrendikten sonra kendisi okuyabilir.” ibaresine yer verilmiştir. Kitapta Mutlu Dam Çiftliği’nde yaşayan tavukların ortadan tek tek kaybolması işlenmiştir. Çiftliğin sahibi Ali, kaybolan tavuklardan Tilki’yi sorumlu tutar. Ali etrafta dolaşan Tilki’yi suçlasa da Tilki kendini şu sözlerle savunur:

Şekil 8. Kümesteki Büyük Gizem

“Ben tavuk sevmem. Hem vejetaryen oldum ben. Artık en sevdiğim yiyecek yaban mersini.” S. 8

Tilki her ne kadar kendini savunduğunu düşünse de kaybolan tavukların sırrını ortaya çıkarmak için geceye kadar bekler ve tavukları izler. Tavuklar ise çiftlikteki hayatlarından memnun olmadıkları için kaçma planı yapmaktadırlar ve o gece hepsi gidecektir. Tilki tavukları engellemeye çalışırken Ali’ye yakalanır. Ali, tilkinin tavukları yiyeceğini zannederek Tilki’ye doğru şöyle bağırır:

“Sen olduğunu biliyordum. Senden bir güzel yahni yapacağım. Her tarafını yağlandırıp baharatlayacağım. Sonra hop, fırında bulacaksın kendini.” S. 18

Tavuklar ise bunu duyunca hemen Tilki'yi korurlar. Tavuklar Tilki'yi pişirmemesi gerektiğini, bunun haksızlık olduğunu Ali'ye söylerler. Daha sonra kaçma nedenlerini Ali'ye anlatırlar:

“Gerinip toprağı eşeleyebileceğimiz bir yer istiyoruz. Cıvcıvlerimiz koşup oynasın istiyoruz.” S. 20

Tavuklar bunları anlattıktan sonra Ali onlara yeni bir kümes-ev yapmaya karar verir. Tavuklar ve Ali, Tilki'nin de yardımıyla yepyeni bir kümes inşa eder ve herkes mutlu mesut yaşar.

Eser vejetaryen bir karakter içerdiği için bir yandan okura vejetaryenlik kavramından bahsetmiş olurken tavukların daha geniş ve rahat bir ortamda bile olsa insanların yararına bir yaşam sürdürmeye devam etmeleri göz önünde bulundurulduğu vakit veganlıkla -örtük bir biçimde- ters düşmektedir.

Eser Adı: Bilge Köpek Mutfakta

Yazar: Meg Rosoff

Kitap, Tudem'in okumaya karşı ilgisiz, okuma güçlüğü çeken veya disleksi çocuklar için “Sen de Oku” başlığı altında oluşturduğu bir koleksiyonun parçasıdır. 9-12 yaş aralığında ve kolay okunur kitaplar kategorisindedir. Kitap 110 sayfa ve 15 bölümden oluşur. İçinde anlatımı güçlendirici resimler yer almaktadır ve yazıların boyutu bu yaş grubuna uygun puntodan oldukça büyük, satır aralığı da fazladır. Kitapta yemek yapmayı çok seven Pişi ailesi ve onların köpeği Merlin'in yaşamı anlatılır. Eserde Baba Pişi'nin mutfaka girip bir pasta yarışması için hazırlık yapması sırasında ailenin başından geçenler işlenir. Ailenin her bir ferdi çok lezzetli yemekler yapmayı becerirken evin babası yemek yapma konusunda pek iyi değildir. Bir de pasta yarışmasına katılacak olması bütün aileyi endişelendirir. Yarışmaya zencefilli kurabiyeden yapılma iki bin üç yüz odalı bir sarayla katılmak ister. Baba Pişi yarışmaya hazırlanmak için tüm enerjisini harcar ve ailesi de ona yardım eder. Baba Pişi bu pastayı yapmayı beceremez ve köpekleri Merlin pastayı yarışma günü yıkarak aileyi rezil olmaktan kurtarır. Kitapta vejetaryenlik konusuna ilk sayfada yemek isimleri verilirken rastlanmıştır.

“...

Bu akşam menüde vejetaryen lazanya, körpe yeşillik salatası ve çikolatalı karamelli tart var.” S. 5

İlerleyen sayfalarda ailenin vejetaryen olmadığını sadece yemek tercihi olarak o akşam onu seçtiklerini görürüz. Çünkü pastırma, fırında tavuk gibi hayvansal gıdalar tüketirler. Yalnızca ailenin üyesi Beren'in her çarşamba günü vejetaryen tarifler denediği söylenir.

Eser Adı: Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu

Yazar: Claire Freedman

Bu eser okul öncesi dönem için tasarlanmış resimli masal kitabıdır. Olaylar genellikle çoğunlukla resimlerle anlatılmaktadır. Yazı karakterleri büyük puntolu ve cümleler ortalama 5-6 kelime uzunluğundadır. Üzerinde hitap ettiği yaş aralığı belirtilmemiş olsa da kitabın fiziksel özellikleri ve dili okul öncesi dönem için hazırlandığını göstermektedir. Kitap bir çerçeve hikayedir. Bay Kurt yazdığı Tavşan Yakalama Rehberi adlı kitabının bazı bölümlerini kendisi okur ve uygulamalı olarak anlatır. Çeşitli taktikler dener fakat hepsi sonuçsuz kalır. Başarısız ve yara bere içinde eve geri döner, kendine bir sebze çorbası hazırlar. Sebze çorbası beklemediği kadar lezizdir ve bunu okuyucularına önerir. Çorba ona bir fikir verir ve Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu adlı yeni kitabını yazmaya koyulur.

Bu eserde vejetaryenlik övülmüş yahut önermiş değildir. Pek çok başarısızlığın ardından bir tür mecburiyet gibi görünmektedir. Kavram kitabın adında yer almasına rağmen bir tema olarak eserin bütününe yayılmış hâlde değildir. Yalnızca sonunda bahsedilmiştir.

Şekil 9. Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu

Eser Adı: Hayvanlar Yalan Söylemez

Yazar: Yalvaç Ural

Hayvanlar Yalan Söylemez adlı eserde hedef kitle belirtilmemiş fakat kitabın fiziksel özellikleri ve dili ilköğretim düzeyindeki çocuklara yönelik olduğunu düşündürmektedir. Kitap, çeşitli başlıklar altında okuyucuya bilgiler verir. Yazarın tanımıyla okul dışı bilgiler içeren bir

sokak ansiklopedisidir. Yirmi bir bölümden ve 135 sayfadan oluşan kitabın “Vejetaryen Kedi Duydunuz mu?” adlı on ikinci bölümünde kedilerin en sevdiği yemeğin balık olduğu ve çok iyi avcı oldukları anlatılır. Daha sonra Franki B. Papai¹ adlı bir yazarın kedi severler için bir yemek kitabı yazdığından bahsedilir. Papai’nin yemek kitabında vejetaryen kediler için de tarifler olduğu söylenir. Yalvaç Ural bu bölümde Papai’nin kitabı hakkında düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir kedinin sağlığıyla ilgili beslenme düzeni olması başka bir şey, kediler için özel vejetaryen kedi kitabı hazırlamak başka bir şey... Bence bu mantık kedi severleri çileden çıkarır, sevmeyenleri de zaten delirtir diyorum. Sizce haklı değil miyim?” S. 76

Burada kendi düşüncelerini açıkça ifade eden yazar, şehir yaşamının doğadan uzaklaştırdığından şikâyet eder ve düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

“Kent yaşamı insanları da onlarla yaşayan evcil hayvanları da doğadan iyice kopardı. Bunu köpek yavrusuna ‘enik’ yerine ‘it’, eşek yavrusuna ‘sıpa’ yerine ‘katır’ diyen çocuklardan anlıyorum. Ama, Franki B. Papai’nin kediler için vejetaryen yemek kitabı hazırlamasına, bunu bir yayıncının yayımlamasına ne diyeceğimi bilemiyorum...” S.76

Hayvanlar Yalan Söylemez, kurgusal bir metin değildir ancak çocuklar için hazırlanmıştır ve bir kavram olarak vejetaryenliğe, kediler üzerinden değinmektedir. Bu değini, yazarın kedi vejetaryenliğini doğadan uzaklaşma olarak tanımladığını göstermektedir.

Şekil 10. Hayvanlar Yalan Söylemez

Tanıtma / Açıklama

Bu kategorideki eserlerde veganlık veya vejetaryenlik kavramına açıkça yer verilerek kavramların tanımı yapılmıştır. Vegan ve vejetaryenlerin hayatın içinde var olduğu, böyle bir

¹ Papai, F.B., (1993). *The cat lover's cookbook*. St. Martin's Press

yaşayış veya beslenme şeklinin de kabul görebileceği düşüncesine yer verilmiştir. Vegan veya vejetaryenlere saygı duyulması gerektiği ifade edilmiştir. Bazı kitaplarda ise veganlık/vejetaryenlik zaman zaman olumlu ve olumsuz özellikleriyle karakterler arası tartışmalara konu olsa da belirli bir görüş açıkça desteklenmemiştir. Bu kategorideki kitap sayısı 7’dir. Bu eserler: Çekçek Çocuk ve Zaman Kapsülü, Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor, İgi ve Ben, Dalgalı Deniz- Kutunun Gizemi, Dalgalı Deniz- Hayalet Avcıları, Anlat Dede, Kocaayak Larf. Kitapların her biri aşağıda incelenmiştir.

Eser Adı: Çekçek Çocuk ve Zaman Kapsülü

Yazar: L.A. Campbell

Eserde olayları 6. sınıf öğrencisi Hal Rifkind’in ağzından dinleriz. Mekan olarak Amerika’nın Pensilvanya eyaleti seçilmiştir fakat zaman belli değildir. Eser 152 sayfadan ve on üç bölümden oluşmuştur. Eserin hedef kitlesi belirtilmemiş fakat dil ve anlatım itibarıyla ortaokul öğrencilerinin seviyesinde olduğu söylenebilir. Metin, Hal’in tarih öğretmenin verdiği bir ödev olarak biçimlendirilmiştir. Tarih öğretmeni sınıfa getirdiği defterleri dağıtarak onlardan bir yıl boyunca içinde bulundukları zamanı farklı konularla tanıtabilecek yazılar yazmalarını ister. Bir yılın sonunda defterler toplanacak ve 2500 yılına kadar açılmayacak bir zaman kapsülüne konulacaktır. Hal tarihi pek sevmeyen bir öğrencidir. Derslerden sürekli düşük not alır ve bu konuda ailesiyle sorunlar yaşar. Hem bir çeşit günlük hem de 2500 yılında bu defteri okuyacak kişiye mektup şeklinde yazılar kaleme alır. Hal gelecekteki kişiye barınma, ulaşım, şöhret, bilgi çağı, balo, yiyecek, giyim, gönüllülük, ceza ve aktiviteler hakkında geçmişten veya kendi yaşadığı dünyadan bilgiler vererek gelecekle ilgili tahminlerini söyler. Veganlık konusuna Yiyecek adlı bölümde değinilir. Hal’in ailesi çevrecidir ve bu konuda çok dikkatlidirler. Onlara göre yeni eşyalar almak (kıyafetler dâhil) gereksizdir. Hal’in babası eski eşyaları tamir eder ve ihtiyaçları için olabildiğince az para harcar. Eserde bu durum çevrecilik olarak işlense de yer yer cimrilik olduğu söylenmiştir. Hal’in annesi her hafta sorunlar üzerine konuştukları aile meclislerinden birinde yeme alışkanlıklarını değiştireceklerini söyler:

“Hal, seni korkutmak falan istemem ama yıllardır vücudunun toksik atık çöplüğü olmasına izin verdim. Seni kurtaracak bir şey yapmak artık çok geç. Tanrı’ya şükür ikizleri kurtarabilecek zamanımız var. Şu andan itibaren yöresel ev yemekleri yiyeceğiz.” S. 76

Hal başta yöresel yemeğin herkesin yediği şey olduğunu ve bunun da donut olduğunu düşünür. Fakat sonra yöresel yemeğin yakınlarda yetişen sebze meyvelerin yenmesi demek olduğunu ve bunların uzaktan getirilmesi için de benzin harcanmayacağını öğrenir. Hal bundan sonra olan değişimleri şöyle açıklar:

“Tüm etler tofuyla değiştirildi. Yumurtalar gitti. ‘peynir’ ise, ancak burnunuzu kapatıp yediğinizde peyniri andıran pirinçten üretilmiş bir ürün haline geldi. Kenevirden sweatshirtler, samandan ayakkabılar giymeye başlayan annem ‘Yöresel kalalım ve vegan olarak yaşayalım!’ dedi.” S.77

Hal bu durumu kabul etmek istemez ve “*Anne vegan olamayız! Et ve süt ürünlerinin yokluğu bizi öldürmese bile geri çekilme semptomları öldürür.*” (S.77) der. Annesi bu duruma alışacağını ve bir gün kendisine teşekkür edeceğini söyler. Hal vegan olmak istemese de bu durumun kendinden çok babasını etkilediğini anlatır çünkü babası Polonya’da bir çiftlikte yetişmiş ve sosislilerle büyümüştür. Et kültürü ile büyümüş babası ve kendisi, annesinin aldığı bu “*artık et yok*” kuralı karşısında zorlanır. Annenin evde olmadığı bir gün kasaba gidip istedikleri kadar et alırlar ve evde ızgara yapıp yerler. Bu durum annelerinin görmediği zamanlarda devam eder.

Eser Adı: Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor

Yazar: L.A. Campbell

Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor, L.A. Campbell’in Çekçek Çocuk ve Zaman Kapsülü adlı kitabının devamı niteliğindedir. Eserde veganlığın yahut vejetaryenliğin bir tanımı yapılmamıştır ancak bir devam kitabı olması ve bir önceki eserde konuyla ilgili ayrıntılı tanımlar yapılmış olması sebebiyle bu kategoride değerlendirilmiştir. Bu kez kitabın baş karakteri Hal, ailesi tarafından iki hafta sürecek olan bir tarih kampına gönderilir ve orada başından geçenler anlatılır. Bu eserde de önceki gibi anlatıcı Hal Rifkind’dir. Konuların işleniş şekli ile kitabın tasarımı bir önceki ile benzerdir. Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor adlı eserde Hal Rifkind, iki haftasını ailesinden uzakta yeni tanıştığı insanlarla beraber kampta geçirir ve daha önce orada yaşamış insanların tarihini öğrenerek kamptaki yarışmalara katılır. Kampta yapılan etkinliklerde puan niteliğinde şapkalar toplanarak kamp sonunda bir kulübe birinci ilan edilir. Hal ve arkadaşları bunun yanında bir de gizemli hazinenin peşine düşer. Sonunda kampta birinci olmayı beceremez fakat hazineyi bulurlar. Eğlenceli geçen iki haftanın sonunda evlerine dönerler. Bu eserde veganlık konusuna, yalnızca kampa gittiği ilk gün evden getirdiği yiyecekleri açarken Hal’in söylediklerinde rastlanır.

“Yemek Zamanı: Eğer anneniz bir VEGAN ise heyecanlanacak bir şey yoktur.” S.40

Vegan beslenmenin keyifsiz ve sıkıcı olduğunu ima eden bu değini dışında veganlık konusu çok fazla işlenmez hatta kamp yöneticisi tarafından vahşi yaşam içerisinde hayvanların avlanıp yenebileceğine dair bilgiler verilir. Kampta gerçekleşen oyunlardan birinde Hal ve kamptaki arkadaşları maharetlerini sergilemek için sahte hayvan figürlerine ateş ederler fakat Hal hayvanları incitmek istememektedir. Bunu Hal şu şekilde açıklar:

“Bay Prentice ve bir grup kamp idarecisinin malzeme deposu olarak kullanılan kulübeden bir miktar kâğıt aldığını görünce rahatladım. Hedef kağıtlardı ve her birinin üzerinde de hedef olan hayvanın resmi vardı. Bu da bizim tüfekte atış yaparak gerçek anlamda avlanmak zorunda kalmayacağımız anlamına geliyordu. Yeni kimsenin canı yanmayacaktı. “
(S.76)

Hal annesi tarafından vegan yetiştirilmeye çalışılan bir çocuktur. Fakat kampta verilen yemekleri ne olduğunu önemsemeyen yer. Her iki kitaptan da anlaşılacağı üzere kendini vegan olarak tanımlamamaktadır ve bulduğu fırsatlarda köfte, pırzola gibi hayvansal gıdalar tüketir. Vegan karakter olan annesinden uzakta bir maceraya atıldığı bu kitapta veganlık konusu -doğal olarak- bir önceki kitap kadar ele alınmaz, yalnızca birkaç yerde bu kavrama değinilir.

Eser Adı: İgi ve Ben

Yazar: Jenny Valentine

Kitap 144 sayfadan ve sekiz bölümden oluşmaktadır. Olayları İgi'nin ablası Flo'nun ağzından dinleriz. Flo, küçük kardeşiyle birlikte başından geçenleri anlatır. İgi'nin yaptığı yaramazlıkları, onun dünyayı algılayış şeklini okuyucuya aktarır. İgi beş yaşındadır ve bazen kendi kendine saçlarını keser bazen de kendi adını Sam olarak değiştirmeye karar verir. Eserde aile ve kardeşlik kavramları işlenir.

Kitapta vejetaryenliğin sunumu şöyledir: Bir gün İgi ve Flo'nun anne-babası akşam yemeğine gider. Çocuklara bakması için bir arkadaşlarının kızına bakıcılık teklif ederler ve o da kabul eder. Bakıcılık yapacak olan Joanna, mor saçları ve siyah ojeli tırnaklarıyla betimlenen gotik tarza sahip vejetaryen bir genç kızdır. İgi onu ilk gördüğünde saçlarından ve farklı görünüşünden dolayı korkar. Tanıştıktan sonra anne ve babalarının dışarı çıkacağı akşam Joanna gelir ve çocuklara bakıcılık yapar. Saçlarının rengini değiştirmiş, bu sefer turuncu yapmıştır. Flo ona sümüklü böcek yiyip yemediğini sorar. Çünkü İgi ve Flo'nun ailesi kızların o akşam evde kalmasını amaçlayarak *sümüklü böcek yemeye gideceğiz, isterseniz siz de gelin* demiştir. Kızlar da evde kalmayı tercih etmiştir. Joanna, Flo'nun sorusuna cevaben *“Hayır, ben vejetaryenim.”* (S.83) der. Flo daha önce bunun ne olduğunu hiç duymadığı için saçıyla alakalı bir şey olup olmadığını düşünüp *“O da nedir?”* diye sorar. Annesi Joanna'nın et, balık, yumurta süt ya da başka herhangi bir hayvansal gıda yemediği anlamına geldiğini açıklar. Annesinin açıklaması sıkı vejetaryen beslenme tarzıdır. Flo bunun üzerine İgi'nin de neredeyse öyle olduğunu çünkü sadece pirinç gevreği yemek istediğini söyler. Konu burada kapanır ve tekrar vejetaryenlik konusuna değinilmez. Vejetaryen karakter olan Joanna olumlu olarak tasvir edilmiştir fakat okura çok fazla tanıtılmamıştır.

Eser Adı: Dalgalı Deniz- Kutunun Gizemi

Yazar: Pınar Kurban

Pınar Kurban'ın kaleme aldığı eserde kitabın hedef kitlesi belirtilmemiştir fakat gerek fiziksel gerek dil ve anlatım özelliklerine dayanarak ortaokul seviyesine hitap ettiği söylenebilir. Olaylar başkahraman Deniz'in ağzından anlatılmıştır. Eser Deniz'in günlüğü şeklinde biçimlendirilmiş ve Deniz okulda yaşadıklarını, arkadaşlarıyla ilişkilerini samimi bir üslupla nakletmiştir. Kitap, beş arkadaşın kısa film çekerken müdürün odasında gizemli bir kutu bulmasını ve içinde ne olduğunu öğrenmelerini anlatır. Kitapta vejetaryenlik konusu bir karakter üzerinden tanıtılmıştır. beş arkadaştan biri olan Sude vejetaryendir ve kitabın başında tüm karakterlerin tanıtıldığı kısımda şu şekilde ifade edilir:

“

Sude:

Nazlı ve alıngan. İyi bir hayvansever. Büyüyünce veteriner olmak istiyor. Evde kedi, kuş ve kaplumbağa besliyor. Sıkı bir vejetaryen.

“ S.7

Kitaptaki beş arkadaştan Kuzey vejetaryen değildir ve Sude ile sık sık uğraşır. Deniz de bundan hoşnuttur ve ona eğlenceli gelir. Bu durum şöyle ifade edilmiştir.

“Özellikle Sude ile uğraşması bana inanılmaz keyif veriyor. Yine servise biner binmez ona kıymalı poğaça uzattı. Sude'nin yüz ifadesini görmenizi çok isterdim. Sanki bir solucan kesmiş de yiyormuş gibi iğrenerek baktı Kuzey'e. Ve her zamanki sözleri takip etti bu bakışını: 'Hayvanlar seni kesip yese ne hissederdin acaba?'

Ece araya girmese olur mu? Hemen kamerasını açtı ve tartışmayı çekmeye başladı. Bu arada 'onun fikirlerine karşı saygılı olmalısın' diye Kuzey'e akıl vermekten de geri kalmadı.” S.15

Konuyla ilgili bir başka olay da şöyledir: Sınıfta öğrenciler yazdıkları yazıları okurken sıra Sude'ye gelmiş ve yazısını okumuştur. Bu durumu Deniz şu şekilde ifade etmiştir.

“...

Okuma sırası Sude'ye geldi. Tabii ki hayvanlarla ilgili bir kompozisyon bu. Şaşırdık mı? Hayırrr... Hikayesinde hayvanlar ve insanlar yer değiştirmiş. Hayvanlar düşünüp, konuşabiliyor. İnsanlar ise tuhaf sesler çıkararak etrafta dolaşıyor. En can alıcı nokta şu: Hayvanlar insanları asla yemiyor. Çünkü onlar bizim kadar zalim değilmiş.

'Ne yiyorlar peki?' diye sordum.

‘Tabii ki bitkileri’ dedi gözlerini kocaman açarak.

Bence çok saçma bitkiler de canlı değil mi? Onlara da yazık o zaman. Bir koyun, yavrusu yenince üzülüyor da bir lahana üzülüyor mu yani? Bu konudaki fikirlerimi ona söyleyemedim tabi. Şu anda Sude ile aramı bozmaya hiç niyetim yok.” S.21

Okuma sırası Deniz’e geldiğinde yazdıklarını sınıfta okur ve mağara adamlarının avlandıkları bölümü detaylıca anlattığı için Sude’nin ağlamasına sebep olur. Deniz’in yazısı şu şekildedir:

“ ...

Mağara adamları çok güçlü. Vahşi doğada avlanarak yaşamlarını sürdürüyor. Ateşin henüz icat edilmemiş olması kötü gerçi. Ama kızarmış et yemeden kızarmış etin tadını bilmezsin. Bu yüzden böyle bir durumun onlar için sorun olduğunu düşünmüyorum.” S.22

Bu sözlerin üzerine Sude ağlamaya başlar ve yakın arkadaşı Ece ayağa kalkıp öğretmene Deniz’in çok acımasız olduğunu söyler. Deniz bunun üzerine şunları düşünür:

“Sude, bütün insanlığı konuşamayan, düşünemeyen zavallı canlılar haline getirince sorun olmuyor. Ama ben bir hayvanı avlattım diye acımasız oluyorum öyle mi? Ahh bu kızlar ve onların tehlikeli gözyaşları!” S.23

Dersin hava güzel olduğu için bahçede işlendiği bir gün Toprak adlı karakterin hayvanları merak ettiği ve bir solucanı eline alıp incelediğini görürüz. Toprak kitabın başında bilim insanı ve araştırmacı olarak tanıtılır. Bunun için böcekler ve solucanlar da dahil bütün hayvanları inceler hatta onları evine de götürür. Arkadaşları olan Ece, Toprak’ın elinde solucanı görünce bağırarak “İğrençsiniz!” der. Vejetaryen bir karakter olan Sude ise hayvana zarar verip vermeyeceklerini sorunca, Toprak ve Deniz’den “*Sadece inceliyoruz.*” (S. 75) yanıtını alır. Daha sonra Toprak gizlice solucanı cebine atar. Kitaptaki karakterler birbirinden ayrı özelliklere ve dünya görüşlerine sahiptir. Her biri, birbirinden farklı olsa bile arkadaş olma ve birlikte hareket edebilme becerisine sahiptir. Bu yönüyle dünyada başka fikirde ve davranışta insanlar da olabileceği esprili bir dille anlatılmıştır. Deniz vejetaryen olan Sude’den farklı düşüncelere sahip olsa da onun yanında (her zaman beceremese de) dikkat etmeye çalışır.

Kitabın sonuna doğru öğrenciler bir kostüm partisine katılır. Herkes canının istediği kostümü giyerken Sude bir kuzu kostümü giyer. Deniz durumu şu şekilde ifade eder:

“Küçük bir kuzu bize doğru yürüyor. Sude’den başkası olamaz bu. Kuzu kostümünün içine çok komik görünüyor. Boynuna da küçük bir tabela asmış. ‘ Lütfen beni yemeyin ’ yazıyor. O kadar açım ki seni bile yiyebilirim Sude.” S. 106

Kitapta vejetaryenlik konusu Sude karakteri üzerinden anlatılmıştır. Fakat başkahraman Deniz anlatan olduğu için kitabı okuyan kendini Sude ile değil Deniz ile özdeşleştirebilir. Deniz vejetaryen bir karakter değildir ve hayvansal gıdaları tükettiğini pek çok kez dile getirir. Sude ile düşünceleri çatıştığında bunlar genellikle bir vejetaryenle karşılaşıldığında ilk akla gelenlerdir. Bunların hiçbirini Sude'ye açıkça söylemese de düşüncelerini okura anlatır. Eserde Sude karakteri daha çok duygusal yanıyla öne çıkar ve vejetaryenliği savunmasının temelinde hayvan sevgisinin yattığı anlaşılır. Eserde vejetaryenlik övülmez veya temel felsefesi açıklanmaz. Bu yönüyle eserde vejetaryenlik konusunun tanıtmaya ve haberdar etmeye yaklaşımıyla sunulduğu söylenebilir.

Eser Adı: Dalgalı Deniz- Hayalet Avcıları

Yazar: Pınar Kurban

Eser Dalgalı Deniz-Kutunun Gizemi'nin devam kitabıdır. Kitabın hedef kitlesi belirtilmemiştir fakat gerek fiziksel gerek dil ve anlatım özelliklerine dayanarak ortaokul seviyesine hitap ettiği söylenebilir. Eserde bir grup ortaokul öğrencisi olan Deniz, Kuzey, Toprak, Ece ve Sude'nin yaşadıkları anlatılır. Eserde anlatıcı Deniz karakteridir. Kitabın ilk sayfasında karakterler kısaca resimleriyle birlikte tanıtılır ve Sude hakkında şunlar söylenir:

“Nazlı ve alıngan. İyi bir hayvansever. Büyüyünce veteriner olmak istiyor. Evde kedi, kuş ve kaplumbağa besliyor. Sıkı bir vejetaryen.” (S. 7)

Sude bir önceki kitapta da aynı ifadelerle tanıtılır. Eserde bu kez bu arkadaşların okuldaki bir hayalet problemini çözmeleri ele alınır. Öğrencilerden biri okul gezisi sırasında mağarada bir hayalet görür ve bu tüm öğrenciler arasında yayılır. Daha sonra aynı hayaletin okulda da olduğu söylenir. Beş arkadaş gizemli olayı çözmeye çalışır ve sonunda hayalet sandıkları kişinin işe yeni başlayan beyaz tenli, uzun saçlı temizlikçi olduğu ortaya çıkar. Eserde vejetaryenlik konusu Sude karakteri üzerinden işlenir. Bir gün sınıfça geziye giderler ve otobüsleri bozulur. Yardım için beklerken acıkan öğrencilere otobüsün şoförü Onur Ağabey *“Ben mangalı yakmaya başlıyorum.”* der. Bunu üzerine Sude, *“Ben asla et yemem.”* der. Daha sonra öğretmenleri sorunu şunları söyleyerek çözer:

“Mangal kömürü ile pişen etler sağlık için çok zararlıdır. Çocuklar için birbirinden güzel sandviçler hazırladım. Herkes sandviç yiyecek. Ama önce ellerinizi yıkayalım.” S.24

Fakat Şoför mangal için etleri hazırlamıştır ve Deniz'in ifadesiyle Gönül öğretmenin sandviçlerini yiyor gibi görünseler de Sude hariç hepsi mangalda pişen etleri afiyetle yer.

Başka bir gün sınıfta Aysun öğretmen onlara, savaşların olmaması için neler yapılabilir diye sorar. Sude ile Kuzey arasında geçen diyalogu Deniz şu sözlerle nakleder:

“

‘Bence hayvanları örnek almalıyız öğretmenim. Onlar asla savaşmaz.’ dedi Sude.

‘Ama onlar birbirini öldürüyor. Bence bu da bir çeşit savaş.’ dedi Kuzey.

‘Onlar sadece yaşamak için avlanıyorlar. Savaşla ne alakası var bunun?’ diye sordu Sude.” S. 37

Sude’nin bu konudaki düşünceleri, vejetaryen olmasına rağmen hayvanlar birbirlerini neden öldürüyor sorusuna kendince verdiği cevaptır. Bu konunun üzerine Deniz yorum yapmaz ve konu değişir.

Başka bir bölümde Deniz ve Kuzey’in sağlıklı beslenmek hakkında konuştukları görülür. Deniz abur cubur sevmediğini ifade eder ve Kuzey ona uzaya gitmek istediği için sağlıklı bir şekilde beslendiğini, özellikle patates peynir, balık ve yumurtayı çok tükettiğini anlatır. Bu besinlerde D vitamininin çok olduğunu söyler. Astronotların uzayda bulundukları sürede güneş ışığından uzakta oldukları için bu vitamine ihtiyaç duyduklarını anlatır (S.39). Deniz, Kuzey gibi akıllı bir arkadaşa sahip olduğu için kendini çok şanslı hisseder çünkü ondan sürekli bir şeyler öğrenir. Buradan da anlaşılacağı üzere Deniz ve Kuzey karakterleri sağlıklı beslenmek için hayvansal besinler tüketir fakat bu türden konuşmaları vejetaryen arkadaşları Sude’nin yanında yapmazlar. Kitaptaki kahramanlar birbirinden farklı karakterlere sahiptir ve düşüncelerini yeri geldiğinde açıkça dile getirirler. Fakat bunu yaparken birbirlerini kırmadan ve üzmeden yaparlar. Bu yönüyle kitapta farklı düşüncelerin de olabileceği ama bunun arkadaş olmayı etkilemeyeceği anlatılır.

Eser Adı: Anlat Dede

Yazar: Nehir Yarar

Kitabın yazarı Nehir Yarar sınıf öğretmenidir ve bu kitabı da çevresinde yaşayan insanların anılarından yola çıkarak yazdığını dile getirmiştir. 11-13 yaşa hitap eden bu ilk gençlik romanı 165 sayfadan ve sekiz bölümden oluşmaktadır. Eserde olayları başkahraman Günce anlatır. Türkçe öğretmeninin verdiği ödev sebebiyle Günce’nin yaşlı insanlarla konuşup onların anılarını dinlemesi gerekir. Yazar bu yerlerde geriye dönüş tekniğinden faydalanır. Günce, dinamik bir karakterdir. Zaman içinde deneyimledikleri ve öğrendikleri sebebiyle onda düşünce ve davranış değişiklikleri görülür. Hikâye Bursa’da geçmektedir.

Kitap Günce’nin sınıfa girmesiyle başlar. Henüz ilk sayfalarda sınıftaki iki kızın onunla sürekli dalga geçtiği anlatılır. Günce düzenli olarak akran zorbalığına uğramaktadır. İlerleyen zamanlarda bununla başa çıkmayı öğrenir. Ailesi ve çevresindeki çoğu kişi Bulgaristan göçmenidir. Konuşmalarda ve bazı yemek çeşitlerinde bunun izleri görünür. Günce’nin Türkçe

öğretmeninin verdiği ödevle hikâyenin devamı şekillenir. Ödevde göre öğrencilerin yaşlı birinin anılarını dinleyip daha sonra sınıfta anlatmaları gerekmektedir. Günce de bunun için dedesinin sürekli anlattığı göç anılarını dinleyip anlatmaya karar verir. Kitapta pek çok konu işlenmiştir bunlar; vejetaryenlik, akran zorbalığı, sosyal medya kullanımı, savaş, göç, ölüm ve engelliliktir. Bunların yanında ilk gençlik çağındaki bir kızın aile ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri ve iç dünyası konu edinilir. Günce anne ve babası ile bir aile apartmanında yaşar. Üst katlarda halası, dedesi ve dedesinin babası da vardır. Evcil bir kedisi vardır ve ailesi vejetaryendir. Anne ve babası vejetaryen oldukları için Günce de et ve türevlerini yiyemez. Bu durumu bazen sorgular çünkü vejetaryen olmak onun kararı değil ona dayatılan bir şeydir. Babası ile bir konuşmasında akşam yemeği için canının et çektiğini, Japonya gibi bir ülkede vejetaryen olmak kolayken Türkiye gibi her yerden döner, kebab kokusu gelen bir ülkede bunun zor olduğunu, bu yiyecekleri canının çektiğini söyler. Günce ayrıca şunları dile getirir:

“Sebze yemekten sıkıldım. Et yemek istiyorum. Siz hayatınızı sebze yemek üzerine kurmuş olabilirsiniz fakat ben bunu reddediyorum. Et pişiren lokantaların önünden geçerken özeniyorum.” S.17

Babası ise buna şöyle karşılık verir:

“Yumurta süt ve peynir gibi hayvansal gıdalar yiyebilirsin elbette. Biliyorsun ki beslenme şeklimiz ruh halimizde geri dönülmez hasarlara yol açabilir.” S.17

Bu sözlerden hareketle vegan olmadıkları yalnızca vejetaryen beslenme biçimini benimsedikleri anlaşılır. Babası et tüketmeyi doğru bulmamakta ve yediklerinin kişinin karakterini etkilediğini savunmaktadır.

Günce Türkçe öğretmenlerinin vejetaryenlik hakkında söylediklerini dile getirir:

“Bu kadar basit olamaz. Türkçe öğretmeni vejetaryenliğin altında çok daha derin bir felsefe yattığını söylüyor. Vejetaryenler, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmamak yani dingin bir hayat sürmek için hayvansal gıdalardan uzak duruyorlarmış. Laf aramızda vejetaryenlerin korkak bir yaradılışa sahip olduklarını da söyledi. Üstelik ülkemizin mutfak vejetaryen olmak için hiç de müsait bir mutfak değilmiş. Mesela gece gündüz çiğ balık tüketen Japonya’da dünyaya gelseymişiz vejetaryenlik mantıklı bir seçim olabilirmiş fakat her köşesi dönerci ve kebabçılarla çevrili bir memlekette o muhteşem kokulara sabredip vejetaryen kalabilenlerin önünde saygıyla eğilip bizim gibilere üstün dayanıklılık madalyası vermek gerekirmiş.” S. 17

Diğer kitaplardan farklı olarak bu kitapta vejetaryenlere karşı yapılan yorumlar ve vejetaryenlik seçiminin zorluğu işlenmiştir. Günce bunları sıralayıp ailesine karşı çıksa da kitap boyunca vejetaryen kalmaya devam etmiştir. Annesi iş sebebiyle sık sık seyahate çıktığı için

Günce genellikle babasıyla vakit geçirir. Babası vejetaryen dergileri takip eden, bilinçli ve hayvanlara hiçbir şekilde zarar vermeyen onları eğlence amacıyla bile olsa kullanmayı uygun bulmayan biridir. Günce, kedisi Zozo'ya gizlice Youtube videoları çekerek ünlü olmaya çalışır ve bir gün ailesine yakalanır. Bunun üzerine babası onu, Zozo'yu gereksiz bir şey sebebiyle kullandığı için suçlar ve sirkteki hayvan terbiyecilerine benzetir. Ona göre canlılara bunu yapıp yapmak istemediklerini soran yokmuş. Günce video çekmeyi bırakır fakat babasının sözlerinden etkilendiği için değil ilerleyen zamanlarda hem kaybettiği vakti hem de çektiği videolarla Zozo'ya zarar verdiğini fark ettiğinde olur. Bunların yanında vejetaryenlik konusuna hazırlanan yemeklerde değinilir. Ailecek yemek yedikleri bir akşam Günce'nin halası ve dedesini de yemeğe davetlidir. Günce hiçbir yemeğin ya da salatının içinde et ve türevlerine rastlamanın mümkün olmadığını söyler. Halası, kedileri Zozo'nun pırasa yediğini görünce hayvanların da artık ne yiyeceğini şaşırdığını, ona göre normal bir kedinin etçil olması gerektiğini, bırak zeytinyağlı pırasayı etli pırasayı bile görse dönüp bakmamasını ancak dünyanın çivisi çıktığından bu yana ne kedilerin ne de insanların normal davranmadığını dile getirmiştir (S. 74).

Günce'nin hayvanlarla arası çok iyidir ve onlara her şartta yardım etmeye çalışır. Bu sebeple kendi kararı olmasa da et yemez. Yalnızca her şeyi sorgulayan bir yapısı vardır ve bu sebeple kendi akıl süzgecinden olayları geçirmeden onları yapmak istemez. Kitapta pek çok yerde vejetaryenlikten bahsedilmiştir.

Eser Adı: Kocaayak Larf

Yazar: Ashley Spires

Kitabı yazan ve resimleyen Ashley Spires; ilk sayfada koşmayı, evcil hayvanları ve filmler hakkında yorum yapmayı çok seven bir vejetaryen olarak tanıtılır. Ayrıca kitabın çizimlerinin bitki özlü suluboya, doğada çözünebilen mürekkep, geri dönüştürülmüş kâğıt, bir miktar organik kocaayak şampuanı ve saç kremi kullanılarak hazırlandığı yazar. Kitabın vejetaryen, vegan ve kocaayak dostu olduğu belirtilir. Kitabın her sayfasında nitelikli illüstrasyonlar kullanılarak kısa cümlelerle hikâye anlatılmıştır. Hitap ettiği kesim belirtilmemiş olsa da okul öncesi dönem olduğu söylenebilir.

Larf evcil hayvanı tavşan Eric ile ormanda yaşar ve dünyadaki tek kocaayak olduğunu düşünür. Bundan gayet memnundur ve bozulmasını, insanların ilgisini onun üzerine yönlendirmesini istemez. Bu sebeple herkesten uzakta yaşar. Larf günlerini koşu yaparak, Eric'i yürüyüşe çıkararak ve bahçıvanlık yaparak geçirir. Yine böyle bir gün gazetede Hunderfitz adlı şehrin yakınlarında bir kocaayağın ortaya çıktığını okur. Bunun üzerine işler değişir çünkü artık dünyada tek kocaayak olduğu fikrinin doğru olmadığı ortaya çıkar. Larf onunla tanışmak ister

çünkü tahterevalliyeye bineceği, tüy bakımı konusundaki tavsiyelerini paylaşabileceği ve berbat filmler üzerine yaptığı komik yorumların boşa gitmeyeceği bir arkadaş edinebileceğini düşünür. Fakat onun başka kötü özelliklere sahip olmasının yanı sıra et yiyen biri olabileceğini düşününce endişelenir. Yine de kılık değiştirip yanına Eric'i de alarak Hunderfitz'e otobüsle gider. Oraya gittiğinde kocaayağın yalnızca kostüm giymiş bir maskot olduğunu öğrenir ve geri dönmek için durağa geldiğinde dişi bir kocaayak ona tavşanının ne kadar havalı olduğunu söyler. Dişi kocaayağın adı Shurl'dur ve kendi evcil hayvanı, kuşu Patricia'yı ona tanıtır. Larf onu akşam yemeğine davet eder fakat Shurl, Patricia'nın ve kendisinin et yemediğini söyleyerek Larf'ı uyarır.

Şekil 11. Kocaayak Larf

İkna / Özendirme

Bu kategorideki kitaplar vegan ya da vejetaryen olmanın dünyanın geleceği açısından en makul seçim olduğu düşüncesini işler. Vegan veya vejetaryen olmak bu kitaplarda takdir edilip onaylanmış ve sık sık teşvik edilmiştir. Örneğin vegan ya da vejetaryen karakterler diğerlerinden daha akıllı, iyi niyetli kimseler olarak betimlenirken et tüketenler, görece daha kaba, daha az zekidir. Bu kategoride 6 kitap bulunmaktadır. Bu eserler: Dünyayı Kurtaran İnek, Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt, Vejetaryen Aslan, İncik Tom'un Sırrı, Şaşkın Tiranozor. Kitapların her biri aşağıda incelenmiştir.

Eser Adı: Dünyayı Kurtaran İnek

Yazar : Selçuk Ceylan

Kitap 199 sayfadan ve on yedi bölümden oluşmuştur. Kitapta hayvan hakları, veganlık, genetiği değiştirilmiş gıdalar ve canlıların kobay olarak kullanılması işlenmiştir. Bu konular eğlenceli ve mizahi bir üslupla macera-bilim kurgu havasında ele alınmıştır. Üçüncü kişi anlatıcı kullanılmıştır. Kitabın geçtiği zaman ve mekân belli değildir. Kitapta bölümler adını gün sırasından alır. Zaman kitabın bölümlerinden de anlaşılacağı gibi on yedi günü kapsar. Eser, 10+ yaş kitlesine hitap eder. Eserde başkahraman bir inektir. Adı Kaymak olan bu inek ve yardımcı karakterler dinamiktir. Yaşantılar sayesinde değişir ve gelişirler. Kitaptaki olumlu karakterler: Kaymak, sütçü (Kaymak'ın dostu), Mele (arkadaşları koyun), diğer sütçü (sütçünün klonu), Yan Koltuk ve Direksiyon (Kaymak ve Sütçü'yü takip edenler) E.S.K.İ üyesi Spreyci Kız, Akkaşık ve Karaduba (Kaymak'ın çiftlikten arkadaşları) ve Balgözlü'dür (Kaymak'ın yavrusu). Kaymak ve arkadaşlarının mücadele ettiği olumsuz karakterler ise Emekli Profesör, Vali, Süpsüt Sütçülüğün sahibi ve diğer şirket sahipleridir. Bunlar dışında da eserde pek çok yan karakter bulunmaktadır.

Eser çiftliğinde mutlu bir şekilde yaşayan Kaymak'ın dünyaya bir yavru getirmesiyle başlar. Yavru üç bacaklıdır. İlk saatlerini birlikte geçirdikten ve onu emzirdikten sonra birlikte uykuya dalarlar ve Kaymak uyandığında yavrusunun yanında olmadığını görür. Ayak izlerini takip edince onun birkaç adam tarafından kaçırıldığını, yavrunun toynaklarının dört ayak olacak şekilde izlerin devam ettiğini görür. Bu işe akıl sır erdiremez. Yavrusunu bulmak için çiftlikten kaçmaya karar verir. Çiftliğin tellerinden geçerken henüz anne olduğu ve yavrusunu emziremediği için memelerindeki süt onu rahatsız eder ve kendini saçar. Akan sütler kuru çiçekleri canlandırır. Bu olaydan sonra sütünün şifalı olduğunu anlar. Yürüyerek şehre gider. Şehirde dükkânın önünde bir adam görür ve konuşabileceğini umarak içeri girer. Kaymak diğer hayvanlardan farklı olarak insan gibi konuşmayı öğrenmiştir. İçeri girip daha sonra kasap olduğunu anladığı adamla konuşur fakat adam konuşan bir inek gördüğü için birkaç kez bayılır. Tamamen ayıldığında başından geçenleri anlatır ve ondan yardım ister. Adam düşünür ve ona yardım etmeyi kabul eder. Dükkanındaki kasap yazısını kaldırır ve yerine Şehir Sütçüsü yazısını asar. Sütçü ile Kaymak çok iyi arkadaş olurlar. Kaymak'ın çiftlikteki arkadaşları Akkaşık ve Karaduba'dan her sabah süt alıp dükkanlarında satmaya çalışırlar. Birlikte civardaki çiftlikleri, sütçüleri araştırarak Kaymak'ın yavrusunu ararlar. Kaymak sütünün iyileştirici gücünü bildiği için bu sırada yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım eder. Uzun süre uğraşsalar da çabaları sonuçsuz kalır ve Kaymak yavrusunu bulamaz. Bu sırada farklı insanlarla tanışırlar. Bir gün dükkânda otururlarken camlarına biri gelip spreyle "Süt Hırsızları" yazar. Bu bir süre

devam eder. Daha sonra Kaymak, Spreyci Kızı yakalar ve onun bir E.S.K.İ (Etliye Sütliye Karışmayan İnsanlar) grubunun üyesi olduğunu öğrenir. Bu gruba üye olan insanlar hayvansal gıdaların tüketimine ve hayvanların kobay olarak kullanılmasına karşıdır. Sütçü ile türlü maceralar yaşayan Kaymak sonunda yavrusunu bulur fakat kötü adamlar Sütçü'yü kaçıırır. Bu kötü insanlar hayvanları klonlayıp onların her şeyinden faydalanmak istediği gibi insanları da klonlayıp köle gibi çalıştırmak ister. Mele onların planını bozmak ve Sütçü'yü kurtarmak için klonlanmaya aday olur. Kötü insanlar Kaymak'ı da tuzağa düşürüp kaçıırır. Planlarını uygulayacakları büyük gün geldiğinde tüm insanlar ve hayvanlar güçlerini birleştirip Mele, Sütçü ve Kaymak'ı onların elinden kurtarır. Laboratuvarın altını üstüne getirip onları dünyaya rezil ederler. Kaymak ve arkadaşlarının yaptıkları, bütün televizyonlarda yayınlanıp dünyada büyük bir yankı uyandırır. Kaymak herkese her şeyi anlatır ve hayvanlara karşı empati duygularını yitirmiş insanlar silkinip kendilerine gelir. Hayvanların hakları tekrar düzenlenir ve yüzlerce ülke yalnız topraktan besleneceğini ilan eder.

Eserin başında Kaymak anne olunca artık sütünü insanlarla paylaşmak istemez. Onu yalnız yavrusuna vermek ister.

“Artık sapsarı samanlar yiyerek ürettiği bembeyaz sütünü, onu binbir işlemde geçirerek faydasız hale getiren insanlık için değil, henüz bir isim koymadığı yavrusu için verecekti.” S.6

Kaymak'ın şehirde tanıştığı başta bir kasap olan ilk insan, Kaymak'ı tanıyınca kasap dükkanını sütçü dükkanına çevirir. Yavaş yavaş vegan olmaya başlar. İlk kahvaltılarında sofraya bir bardak süt koysa da onu içmez. Kaymak neden içmediğini sorunca Sütçü şu sözleri söyler:

“Dünkü uzun ve güzel sohbetimizden sonra bazı kararlar aldım. O yüzden içmiyorum.” (S.26) Sonra kalkıp bardaktaki sütü lavaboya döker. İlerleyen sayfalarda Kaymak ile Sütçü bir kafeteryaya oturduklarında “sütsüz kahve” içtikleri vurgulanır. Sütçü kahvaltılarda yalnızca sebze tüketir, portakal suyu veya kahve içer. 11. günde Sütçü'nün davranışları şu şekilde açıklanır:

“Kaymak'ın ev arkadaşlığı Sütçü'nün günlük alışkanlıklarını da epey değiştirmişti. Yarı uyanık oturduğu kahvaltı masasında artık sadece roka yiyordu. Zaten masadaki üç tabak, zeytin çeşitleriyle; geri kalan tabaklar maydanoz, kıvırcık, yeşil biber ve daha nice yeşilliklerle doluydu.” S.71

Sütçü Kaymak ile arkadaşlığını sürdürürken son derece kibar davranır hatta inek dilini öğrenmeye çalışır. Üstelik taze otların tadına bakar fakat otlar onun midesine dokunur ve uzun

süre mide bulantısı çeker. Kaymak ona iyileştirici gücü olan sütünden teklif etse de kabul etmez. Eserin sonlarında Sütçü kötü adamların elinden kurtulduktan sonra içine kondukları fanus ve uyutucu gaz sebebiyle baş ağrısı çeker. Kaymak yeniden sütünden bir damla teklif eder fakat Sütçü bu sefer de kabul etmez.

Eserde E.S.K.İ diye bir gruptan bahsedilir. Bu grubun üyeleri başta Sütçü'nün camına "Süt Hırsızları" yazarken kendini gösterir. Sütçü ile Kaymak yazıyı camdan temizledikten sonra Kaymak çöp atmaya gider ve yerde bir rozet bulur. Üzerinde "E.S.K.İ Etliye Sütlüye Karışmayan İnsanlar" yazdığını görür. Daha sonra spreyci yeniden Sütçü'nün gök mavisi kamyonetinin camına "Hırsızlar" yazar. Sonunda Kaymak grubun üyesine tuzak kurar ve onu yakalar. E.S.K.İ üyesi kurtulmaya çalışırken bir yandan şu sözleri söyler:

"Hayvanlar sizin malınız değil! Onlar makine değil! Sütleri yavrularının etleri kendilerinin! Yeter! Onları Tüketmenize izin vermeyeceğiz!"S.91

Spreyci Kız konuştuğu kişinin inek olduğunu anlayınca şaşırır. Daha sonra çok iyi arkadaş olurlar ve Sütçü ile Kaymak'ın mücadelesinde bu grup onlara yardım eder.

Eserde insanları ve hayvanları klonlamak isteyen kötü adamlar Kaymak'ı betimlerken et ve süt makinesi der. Diğer insanların ne yediklerine pek değinilmezken laboratuvarında büyük planlarını gerçekleştirmeyi bekleyen Eski Profesör, Vali ve bazı zengin insanların sosis yedikleri vurgulanmıştır. Böylece üstü kapalı bir şekilde et yiyenlerin kötü insanlar olduğu mesajı verilmiştir.

Kaymak, Sütçü ve arkadaşları kötü adamları etkisiz hale getirip planlarını bozduktan sonra tüm dünyaya her şeyi açıklar. Bunun sonucunda diğer ülkelerin de yöneticileri toplanıp hayvan haklarını tekrar düzenler. Tüm karanlık bilimsel çalışmaları iptal etmenin yanı sıra yüzlerce ülke artık topraktan besleneceğini ilan eder. Genetik değişiklik ve klonlama yapan laboratuvarlarla birlikte süt ve et tesisleri de kapatılır. Mele'nin önderliğinde dünya üzerindeki milyarlarca hayvan kulaklarındaki etiketi çıkarır.

Bu hâliyle bir tür vegan ütopya gibi görünen kitap, güçlü bir biçimde et ve süt tüketen insanların ahlaken yanlış eylemler gerçekleştirdiğini; bunun bir hırsızlık olduğunu belirten karakterlere sahiptir. Bu görüşlerin karşısında görüşler yoktur. Bilakis kötülüğü aşikâr görünen bazı karakterlere yer verilmiştir. Eserde düşünce ve davranışlarını değiştirerek veganlığı tercih eden en önemli karakterin bir kasap olması da ayrıca kayda değer bir durumdur.

Eser Adı: Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt

Yazar: Ayesha L. Rubio

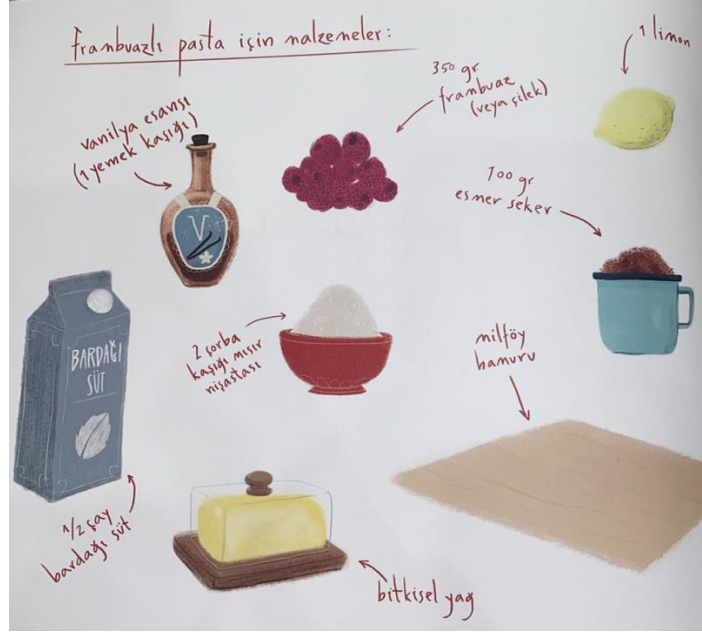
Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt adlı kitapta Kırmızı Başlıklı Kız masalı özgün bir bakış açısıyla yeniden yapılandırılmıştır. İçeriği, karakterlerin özellikleri ve sonu değiştirilmiştir. Bu masaldaki kurt köklerle ve bitkilerle beslenmeyi sever ve bu sebeple ailesinden pek saygı görmez. Ailesi ondan vahşi olmasını ve etraftaki canlıları avlamasını beklerken kurt onlarla arkadaş olmak ister. Bir gün kurt ormanda gezerken burnuna frambuazlı pasta kokusu gelir. Kokuyu takip edince kırmızı başlıklı kızını görür. Onunla konuşur ve kızın pastayı büyük annesine götüreceğini öğrenir. Kurt kırmızı başlıklı kızın kolay lokma olacağını, onu ve büyük annesini yutarsa ailesindeki saygınlığı kazanacağını düşünür. Hem böylece tüm pasta da ona kalır. Kırmızı Başlıklı Kız ile Büyükanne'nin evine gider ve onunla tanışır. Kurt onları yemek için fırsat kollar ve tam vakti gelince ağzını kocaman açıp Kırmızı Başlıklı Kıza doğru atılır. Tabii Kırmızı Başlıklı Kız bunu fark edince kendini kurtarır. Büyükanne'siyle beraber kurda çok kızar fakat kurdun başından geçenleri dinleyince üzülüp onu affederler. Aralarında şu konuşma geçer:

“Biz de hayvan yemiyoruz ve bununla gurur duyuyoruz. Herkes ne hissediyorsa öyle yaşamalı.” S.27

Onlar sohbet ederken kapıya üç avcı gelir ve kurdun evde olup olmadığını sorar. Büyükanne ve Kırmızı Başlıklı Kız kurda kıyafetler giydirip onu teyzeleri olarak tanıtır. Avcılar buna inanır ve giderler. Onlar gidince hep birlikte gülüp sohbetlerine devam eder ve çok iyi arkadaş olurlar.

Eserin başlığında vejetaryen kelimesi geçer. Kurt diğer versiyonlarının aksine zararsız ve vejetaryen olarak tanıtılmıştır. Kurt, vejetaryen olmasından utanır çünkü hem aç gezip yiyecek bir şey bulamaz hem de çevresindekiler bu durumu onaylamaz. Bu da vejetaryenlere yönelik algının bir eleştirisidir. Mutsuz olan kurt önce çareyi diğerleri gibi olmakta arar ve bunun için adım atar. Fakat bunu yapamaz ve kendi gibi et yemeyen, vejetaryen insanlarla tanışınca kendisini olduğu gibi kabul eder. Kitabın başında yalnız bir karakter olan kurt Kırmızı Başlıklı Kız sayesinde pek çok arkadaş edinir. Vejetaryen karakterlerin bu olumlu ve dinamik görüntüsü, kitabın okuru vejetaryen olmaya ikna etmek konusunda çaba gösterdiğine işaret etmektedir.

Şekil 12. Kırmızı Başlıklı Kız Ve Vejetaryen Kurt

Orijinal dilinde süt, badem sütü olarak belirtilir fakat Türkçeye “Bardağı Süt” şeklinde çevrilmiştir.

Eser Adı: Vejetaryen Aslan

Yazar: Mevlâna İdris Zengin

Kitap, yazarın Acayip Hayvanlar adlı kitap serisinde yer alan eserlerden biridir. Eserde üçüncü kişili anlatıcı söz konusudur. Anlatıcı olayları sadece görüldüğü gibi anlatmaz aynı zamanda yorumlar ve bazı noktalarda yazar kendi fikirlerini açıklar. Masalımsı bu eserde bir ormanda yaşayan hayvanların ve onların kralları olan aslanın hikayesi anlatılır. Aslan çok zeki bir kraldır ve bir gün ormanda yaşayanların birbirlerini yemesini yasaklar:

“Bu günden sonra ormanda hayvanların birbirini yemesi yasaktır! Ben kralınız olarak artık hiçbir hayvanı yemeyeceğim. İçinizden birisi de başka birini yemeyecek. Başka bir hayvanı yiyen olursa, onu kendi elimle cezalandıracağım.” S.8

Hayvanlar bu duruma çok şaşırır ve başta alışamazlar. Peki et yemeyeceklerse artık nasıl besleneceklerini merak ederler fakat Kral Aslan bunu da düşünmüştür. Her hayvan sırtında bir heybe taşır ve heybenin bir gözünde çeşitli meyveler sebzeler diğer gözünde ise çeşitli kuruyemişler taşımaları gerektiğini söyler. Kendi de söylediği her şeyi uygular. Kral Aslan bir bakkal açar ve tüm hayvanların heybesini her gün doldurur.

Zaman geçer ve hayvanlar yeni yaşam tarzına alışır, hiç aç kalmazlar. Hiçbir hayvan birbirine zarar vermez ve ormanda birbirlerine saygı ve sevgi duyarak yaşarlar. Artık eski hallerine göre çok daha kibar davranırlar. Et yerine ot yemenin huylarını da değiştirdiğini fark ederler. Ormanda çığlık atma, kükreme sesleri yerine şarkılar, şiirler duyulur. Tüm hayvanlar

çok mutludur. Günler, aylar ve yıllar böyle geçer fakat bir gün bir avcının yolu bu ormana düşer. Avcı, etraftaki hayvanların hiç kaçmadan mutlu mutlu yaşadığını görünce tüfeğini tavşana doğrultur fakat aslan tavşanı kurtarır ve avcının tüfeğini iki parçaya ayırır. Avcı eve gidince kahvedeki arkadaşlarına ormanda gördüklerini anlatır ve hepsi toplanıp ormana gelmeye karar verir. Aslan ise bunu tahmin ederek zekice bir plan yapar. Ertesi gün ormana giren avcılarla birlikte Kral da hareket emrini verir ve bütün hayvanlar kendilerine düşen görevi yaparak ormanı savunur. Mücadelenin sonunda avcılar kırık tüfekleri boyunlarına asılı halde çaresizce Kral Aslan'ın karşısında dururlar. Aslan onlara *“Neden buradasınız, neden silahlarla? Biz gelip sizin çocuklarınızı, anne veya babalarınızı öldürüyor muyuz?”* (S.35) diye sorar. Avcılar bu sorular karşısında verecek yanıt bulamaz. Aslan diğer hayvanlara işaret verir ve hayvanlar önceden hazırlanmış nefis yemekleri getirir. Zeytinyağlılar, çeşitli sebzelerin kavurmaları, salatalar, bitkisel köfteler, değişik otların börekleri çörekleri... Aslan yemeleri için avcılara ikram eder ve onlara şunları söyler:

“İşte, et yemeden de yaşayabilir insan. Birbirini yemeden de yaşayabilir. Biz bunu yapabiliyoruz, siz de yapabilirsiniz.” S.37

Başka şeyler de söyledikten sonra onları ormandan kovar. Avcılar eve dönerken biri arkadaşına *“Sence bu aslan bir vejetaryen miydi?”* (S.38) diye sorar. Yaşadıkları bu olaydan sonra boyunlarında kırık tüfekleriyle evlerine dönen avcılar, bir daha av yapmamaya karar verir.

Bu kitapta vejetaryen bir karakter oldukça güçlü ve olumlu bir biçimde betimlenmiştir. Bir tür vejetaryen ütopya sayabileceğimiz bu kitapta bu yaşam biçimini bir önderin etkisi altında kabul eden diğer karakterlerin son derece olumlu ve dingin bir ruh hâline bürünmesi; vejetaryenliğin ahlaken doğru bir tutum olduğuna yönelik güçlü bir vurgudur.

Şekil 13. Vejetaryen Aslan

Eser Adı: İncik Tom'un Sırrı

Yazar: Fulvia Degl'Innocenti

İncik Tom'un Sırrı, Selvi sokak sakinlerinin uğursuz diye addettiği 17 numaraya bir karı kocanın dükkân açmasıyla başlıyor. 17 numarada açılan önceki dükkanlar hep sıkıntı yaşamış ve başlarına çeşitli uğursuzluklar gelmiştir. Hikâyenin başında mahalleli oldukça kaba olarak tasvir edilmiştir. İncik Tom ve eşi tam karşılarında başka bir kasap varken 17 numaraya kasap açmışlardır. Başlarda mahalle sakinleri biraz çekimser davransa da ilk gün her şey bedava olunca koşarak giderler. Karşıdaki kasabın sahibi Asarkeser Al ise bu durumdan hiç memnun değildir.

Asarkeser Al dışında herkes artık ihtiyaçlarını İncik Tom'un kasabından alır. Onun kasabından alınan ürünlerle yapılan yemekler herkese çok iyi gelir. Bu kasaptan beslenen insanların daha sağlıklı olduğu, daha güçlü olduğu ve bebeklerin yemeklerini daha iştahlı yediklerinden bahsedilir. Bir kez bu etlerin tadına bakanlar artık başka bir şey yemez istemezler. Asarkeser Al'in dükkanına da artık kimse gitmez. Bu durumdan rahatsız olmaya başlayan Al, mahallede dedikodu çıkarır. Herkesin İncik Tom'dan şüphe etmesini sağlar. Onu büyücülükle suçlar. Biraz zaman geçtikten sonra olay büyür ve bir gece toplanıp mahalleli İncik Tom'un kasabını basar. Mahalleli İncik Tom'un etleri büyülediğini düşünürken ortada ete dair hiçbir şey bulamazlar. Önce korkan İncik Tom daha sonra onlara sırrını açıklar.

“Aslında biz etten hiç bahsetmedik. Biz hayvanları çok seviyoruz. O yüzden hiçbir canlıya zarar vermeden, lezzetli ve besleyici salam-sosis yapmanın bir yolunu bulduk. Un ve sebze karışımı gizli bir tarif bu.” S. 28

Kitap İncik Tom'un bir karıncayı bile incitmeyeceği sözleriyle biter. Son sayfada mahallenin yeni hali resmedilir. Artık hem birbirlerine kibar davranırlar hem de mutlu hissederler. Asarkeser Al işinden olduğu için İncik Tom'un dükkanında yardımcı olarak işe başlamak zorunda kalır.

Eserde önce etlerin tadının lezzetli ve çok sağlıklı olduğu anlatılmış daha sonra vejetaryen etler olduğu açıklanmıştır. Hayvanları incitmenin, onlara zarar vermenin hoş olmadığı mesajı verilmiştir. Yazar bu eserde vejetaryenliği nezaketle bütünleştirmiştir. Asarkeser Al kaba biridir çünkü hayvanlara zarar verir, mahalleli mutsuzdur çünkü hayvan eti yiyordur. Vejetaryenliğin bütün bunların çözümü olduğunu ifade etmek için kitabın başı ile sonu arasındaki keskin fark açıkça gösterilmiştir. Vejetaryenler iyi, nazik ve mutlu; vejetaryen olmayanlar ise kaba, dedikoducu, kötü gösterilmiştir. Kitaptaki görsellerde kanı çağrıştıran kırmızı lekeler görülmektedir. Asarkeser Al'in resmedildiği sahnede üstünde ve bıçağında

kanlar bulunmaktadır. Eserde vejetaryen olmayanlar ötekileştirilerek vejetaryenlik yüceltilmiştir.

Şekil 14. *İncik Tom'un Sırrı/ Asarkeser Al*

Şekil 15. *İncik Tom'un Sırrı/Kasap*

Eser Adı: Şaşkın Tiranozor

Yazar: Julia Donaldson ve David Roberts

Eserin hedef kitlesi belirtilmemiştir fakat fiziksel özellikleri ve dili açısından okul öncesine hitap ettiği düşünülmektedir. Eserin arka kapak yazısında büyük bir punto ile "Acaba

vejetaryen bir Tiranozor olabilir mi?” yazmaktadır. Eserde ördek gagalı dinozor sürüsü ile bir Tiranozor ailesi arasındaki macera anlatılır. Tiranozorlar etçil, ördek gagalı dinozorlarsa otçuludur. Tiranozorlar ördek gagalı dinozorları yemek ister fakat arada nehir vardır ve yüzmeyi bilmedikleri için karşıya geçip onlara ulaşamazlar. Her iki taraf da kendi bölgelerini sever ve kendi hayatlarından mutludur. Fakat Tiranozorlar arada köprü olmadığı için karşıya geçip ördek gagalı dinozorları yiyemediğinden şikâyet ederler. Günün birinde bir Compsognathus² ördek gagalı dinozorların yumurtalarından birini kendi yavrularına yedirmek için kaçıtır fakat Tiranozorlara yakalanır. Korkuyla kaçan Comp³ elindeki yumurtayı düşürür. Yumurta yuvarlanarak Tiranozorların yuvasına girer. Anne Tiranozor çok akıllı olmadığı için kendi iki yumurtası ile bu yumurta arasındaki farkı hatırlayamaz ve şarkılar söyleyerek yavruların yumurtadan çıkmalarını sağlar. Yumurtada iki Tiranozor ve bir de ördek gagalı dinozor çıkar. İki Tiranozor annenin gözüne güçlü ve sağlıklı görünürken ördek gagalı dinozor sıksa ve çelimsiz görünür. Baba Tiranozor beslenince güçleneceklerini düşünerek bebelere bir parça et verir fakat ördek gagalı dinozor olan üçüncü yavru şu sözlerle yemeyi reddeder:

“Gerçekten çok üzgünüm. Et yiyemem ben, bu et parçası çok kötü görünüyor, şu bitkiler bence daha lezzetli.” (S. 13)

Bunun üzerinde anne ve baba Tiranozor çok kızar. Bunun üzerine Tiranozor kız kardeşler ona kitabın da ismi olan “Şaşkın Tiranozor” adını takarlar. Tiranozor ailesi avlanmayı ve dövüşmeyi çok sever ve bunun için şarkı söyler:

“Yaşasın av zamanı! Yaşasın, dövüş zamanı! Haydi ördek gagalı dinozorlarla dolduralım mideleri!” (s. 14).

Şaşkın Tiranozor ise hep yanlış söyler:

“Bıktık artık av zamanından! Bıktık artık dövüş zamanından! Haydi ördek gagalı dinozorlarla dolduralım nehirleri!” (s.15).

Yavru Tiranozorlar anne babasıyla beraber avlanabilecekleri kadar büyüdüklerinde Şaşkın Tiranozor’a “Bizimle ava çıkacak kadar zalim değilsin sen.” (S.17) der ve onu bırakıp giderler. Bunun üzerine Şaşkın Tiranozor üzülüp ağlamaya başlar ve buranın evi olmadığını söyleyerek kaçıp gider. Nehrin kıyısına gelir ve kendine benzeyen canlılar görür. Onlar da “Yaşasın bizim nehir! Yaşasın sazlıklar! Haydi lezzetli su yosunlarıyla dolduralım mideleri!” (S. 18) diye şarkı söylüyordur. Şaşkın Tiranozor yüzerek onların yanına gider ve ördek gagalı dinozorlar onu hemen kabul eder. Bütün gün oyunlar oynayıp su yosunu yerler. O günün

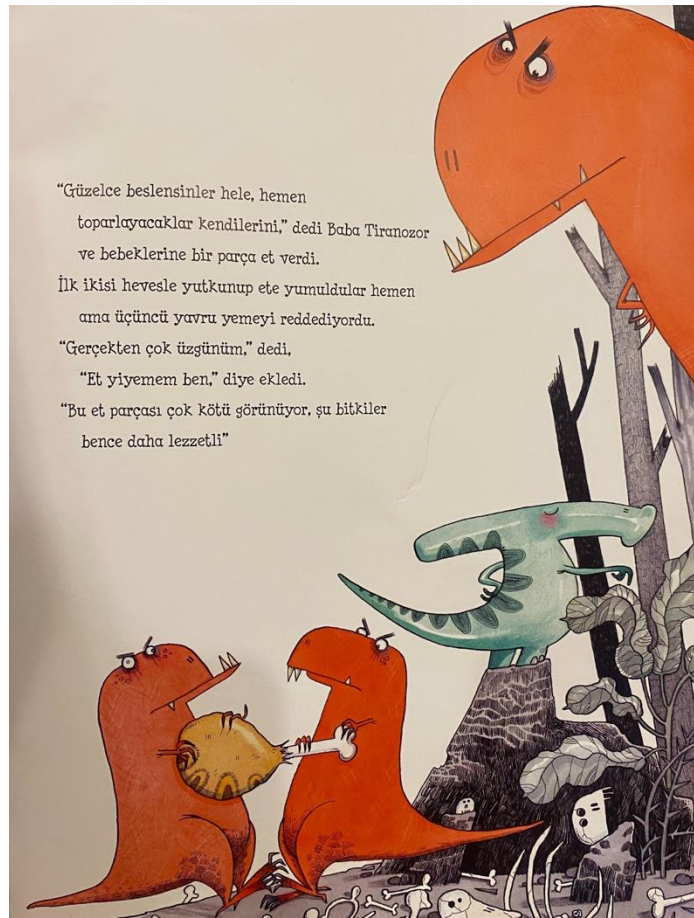
² Bir dinozor türü.

³ Compsognathus’un kısaltılmışı.

gecesinde fırtına çıkar ve bir ağaç devrilerek nehrin iki yakasını birleştirir. Bunu gören Tiranozorlar sevinçle ördek gagalı dinazorları yemek için ağacın üzerine çıkar. Fakat Şaşkın Tiranozor onları oyuna getirerek karşıya geçmelerini engeller. Tiranozorlar suya düşüp denize sürüklenir ve tüm ördek gagalı dinazorlar kurtulur. Bunun üzerine ördek gagalı dinazorlar onu kutlar ve bağırarak “Ya ya ya şa şa şa... Şaşkın Ördek Gagalı çok Yaşa!” der (S.28).

Eser okul öncesi çağa hitap eden bir çocuk edebiyatı eserdir ve tam sayfa resimler ile hikâye anlatılır. Eserin arka kapak yazısında vejetaryenlik kelimesi büyük ve dikkat çekici bir şekilde yer alır. Eserde vejetaryenlik konusu Şaşkın Tiranozor üzerinden anlatılırken eserin iç sayfalarında anlatılan hikâyede vejetaryenlik kelimesine yer verilmez. Aslında ördek gagalı bir dinazor olan Şaşkın Tiranozor hayvanlara zarar vermeyen, zalim olmayan ve bitkileri tüketmek isteyen bir vejetaryen olarak betimlenir. Şaşkın Tiranozor görsel açıdan sevimli resimlenir. Tiranozorlar ise keskin pençeli ve dişli, biraz yamuk ve çatık kaşlı resmedilir. Eserde vejetaryen olup bitkisel beslenenler tatlı ve akıllı, olmayanlar ise çirkin ve küçük beyinli olarak tanımlanır. Bu yönüyle etçil beslenenleri dışlayan bir tutum söz konusudur. Vejetaryen beslenmeye yönelik bir özendirme vardır.

Şekil 16. Şaşkın Tiranozor

Propaganda / Dayatma

Propaganda/dayatma kategorisinde yer alan kitapların yegâne hedefi, veganlığı ve vejetaryenliği görünür kılmaktır. Kitaplarda ifşa boyutunda yer alan temel ileti ve baskın tema yalnızca veganlık ve vejetaryenliktir. Belirgin ikincil temalar, açık seçik yardımcı fikirler yoktur. Veganlık ve vejetaryenlik konusu işlenirken aşırı duygusallığa başvurulmakta ve olaylar, sarsıcı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu kategorideki kitaplarda et yemenin veya süt içmenin canilik olduğu ifade edilirken hedef yaş kitlesinin gelişimsel özelliklerinin ihmal edildiği görülmektedir. Eserlerde veganlık ve vejetaryenliğin bir tercih değil insan olmanın tartışılmaz bir gereği olduğu düşüncesi hayvanlara acıma duygusu vurgulanarak ile empoze edilmeye çalışılmıştır. Bu kategorideki kitap sayısı 2'dir. Bu kitaplar: Reşo ile Bozo, Özlem. Kitapların her biri aşağıda incelenmiştir.

Eser Adı: Reşo ile Bozo

Yazar: Elida Zerri

Bir dana ile bir çocuğun arkadaşlığını anlatan hikâyede hedef kitlesi belirtilmemiştir. Olaylar tam sayfa resimler üzerinden anlatılmaktadır. Yazıların puntosu ile dil ve anlatımı göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi döneme hitap ettiği söylenebilir. Reşo adındaki dana ve Bozo adındaki çocuk çok yakın arkadaşlardır. Bozo, Reşo'nun ahırındaki tezek ve sidik kokusundan rahatsız olur ve Reşo'nun da rahatsız olduğunu düşünerek onu ahırdan çıkarmak ister. Bu sebeple Bozo her sabah Reşo'nun boynundaki ipi çözer, onu ahırdan alıp taze otların olduğu tepelere götürür. Bozo, en yakın arkadaşının yaşam şartlarını iyileştirmeye ve onu mutlu etmeye çalıştığı -öykünün başında- şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

“Ahh benim biricik dostum, nasıl davranıyorsun bu kokuya? Hadi gel çıkalım buradan.” S. 7

Reşo ile Bozo birlikte güneşin doğuşunu izler, birbirlerine sarılırlar. Bozo Reşo'yu sever, öper ve ona en yakın dostu olduğunu söyler. Köydeki çocuklar bu dostluktan hoşlanmazlar ve her fırsatta şu sözlerle onunla alay ederler:

“Senin şu Reşo'nun tadı da ne güzeldir şimdi. Yahu Bozo, sen iyice delirdin haa, akşama dek şu danayla birlikte sin Neyseki az kaldı bayrama. Ohh ya, kesecekler onu, ohh ya.” S. 15

Bozo bu sözlere sinirlenir ve elinden bir kaza çıkmaması için oradan koşarak uzaklaşır. Böyle zamanlarda annesinin sözlerini aklına getirip öfkesini yatıştırır. Annesi Bozo'yu kesmemek ve satmamak için söz vermiştir. Annesi daha önce Reşo'nun annesi için de aynı sözü vermiştir lakin onu satmışlardır. O günden beri Bozo, yavru Reşo'ya sahip çıkmış ve bir tür annelik rolü üstlenerek onu koruyup kollamıştır.

Bir bayram sabahı Bozo yine güneş doğmadan Reşo'nun yanına gider fakat onu bulamaz. Evin arka taraflarındaki seslere doğru gider ve annesini, babasını, amcalarını görür. Elindeki koca bıçağı bileyen tanımadığı bir adam daha vardır. Reşo başına gelecekleri anlar. Bozo da neler olacağını biliyordur. Son kez arkadaşına sarılıp birazdan kesilecek boynundan öper. Koşarak oradan uzaklaşır.

Şekil 17. *Reşo İle Bozo*

Geri geldiğinde ise sofraya kurulmuştur. Bulgur pilavı ve kavurma. Annesi yemesi için ısrar etse de Bozo hiçbir şeye dokunmaz. Sofradakilerin çatal batırıp yedikleri şeyin en iyi dostu olduğu düşüncesini derinden hisseder. Reşo ile tüm yaşadıkları gözünün önünden geçer beyni zonklamaya başlar. Annesi o sırada tekrar:

“Oğlum et yesene” (S. 29) der.

Bozo düşüncelerini şu sözlerle ifade eder:

“Hayır et değil o! Onun adı Reşo...” S. 30

Şekil 18. *Reşo İle Bozo/Sofra*

Bozo bu olaydan sonra haftalarca içine kapanır ve bir yas sürecine girer. Uzun bir zaman geçtikten sonra acısı biraz olsun diner fakat asla unutmaz. Bozo bir daha hiçbir hayvanı yemez. Eserde Reşo ile Bozo'nun arkadaşlığı gerçek hayatta rastlanabilecek türden bir arkadaşlıktır. Çocuklar hayvanlarla kolay bağ kurabilir ve arkadaş olabilirler fakat eserdeki arkadaşlık, vejetaryenliğin propagandasına dönüşen ve ajitatif bir dille nakledilen trajik ve travmatik olaylar zinciriyle işlenmiştir. Kurban Bayramı'nda hayvanların kesilmesi ve sonrasında ailecek sofraya oturulup kurban etinin yenmesi dini bir gelenektir. Eserde inançtan kaynaklanan bu geleneğe atıfla kurgulanmıştır. Oldukça duygusal bir anlatım söz konusudur. Bir daha et yememek ve hayvanlara zarar vermemek iletiliyle biten kitapta vejetaryenlik, çocuk dünyasına uygun olmayan ifadelerle ve dramatik görsellerle açıklanmıştır. Bu yönüyle eserde vejetaryenlik konusu bir tür dayatmaya dönüşmüş görünmektedir. Kitabın dil ve anlatımındaki sert söylemi itibarıyla hitap ettiği çocuk kitlesinde sarsıcı etkiler yaratabileceği ifade edilebilir.

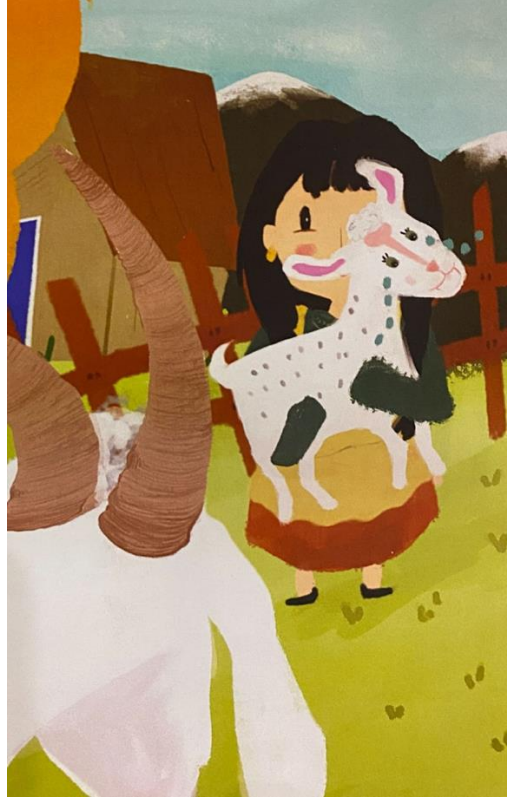
Eser Adı: Özlem

Yazar: Elida Zerri

Özlem adlı eserin hedef kitlesi belirtilmemiştir fakat gerek dil ve anlatım gerek fiziksel özellikleri bakımından okul öncesine hitap ettiği söylenebilir. Eserde hamile bir keçi olan Stare'nin bir buzağı doğurması ve çiftlikte yaşadıkları anlatılır. Stare, yavrunun adını Kartanesi koyar ve onu çiftlikte emzirerek büyötmeye çalışır. Çiftliğin görevlisi veya sahibi Sevgi Anne adlı karakter gelir ve Stare ile yavrusunu birbirinden ayırır. Bu durum kitapta şu şekilde ifade edilir:

*“Aradan geçen birkaç günün sonunda
Sevgi anne çıkageldi.
Ama bu kez yem falan vereceği yoktu.
Bir çırpıda kucakladı Kartanesi’ni.
Stare’yi ayağıyla ittiriverdi;
‘Zorluk çıkarıp durma Stare.
Yeter gari, artık ayrılık vakti!’” S.12*

Şekil 19. Özlem

Bu durum karşısında Stare çok üzülür. Zaten küçüklüğünden beri çitlerin ötesindeki yaşamı arzulayan Stare yavrusunu da alıp dağlarda özgür bir hayat yaşamak ister. Sevgi Anne’ye içten içe kızar ve onun sevgisiz olduğunu söyler. Yavrusuyla ayrı kaldıkları vakit hep ağlar fakat ağıldaki diğer keçiler dahil kimse onu duymaz. Kartanesi bundan sonra annesinden ayrı, kapalı bir ahırda kalmaya başlar. Yaşadığı yerde başka oğlaklar olmasına rağmen kimseyle konuşmaz ve sessizce ağlamaya devam eder. Akşamdan akşama Stare yavrusu Kartanesi’ni emzirmeye başlar. Bu durum kitapta çarpıcı bir şekilde şu sözlerle ifade edilir:

*“Stare de Kartanesi gibi
sabırsızlıkla bekliyordu akşam vakitlerini.
Memesinde kalan son sütü içen bebeğini
durmaksızın yalıyordu.*

Onu koşulsuzca seviyordu.

Biricik bebeğini, Kartanesi'ni..." S. 13

Stare yavrusunu çok özlüyordur ve sadece akşamları onu görüp süt içirebildiği için çok üzgündür. Sütünün tamamını yavrusuna vermek istemektedir fakat Sevgi Anne sırtına sardığı kendi bebeğiyle gelip Stare'nin sütünü sağıp gitmektedir. Stare, Sevgi Anne'nin kendi bebeğini emzirdiğini görünce şunları söyler:

"Sevgi anne gün içinde ağıla gelip neredeyse tüm sütü alıyordu.

Kartanesi'nin içmesi gereken sütü, bir kovaya doldurup eve götürüyordu.

Stare çaresizdi; 'Alma!' diyemezdi ki...

Nasıl diyebilirdi:

"Alma bebeğimin sütünü, lütfen çalma!" S.16

Stare kendisi ile Sevgi anneyi karşılaştırır ve aynı durumda oldukları halde Sevgi annenin neden böyle davrandığını anlayamaz. Ondan nefret etmediğini söylediği halde pek çok kez sitem eder. Nefret duygusuna yönelik şu sözler söylenir:

"Stare, aslında sevgi anneye çok kırgındı. Ama nefret de etmiyordu. Kötü bir şeydi nefret, biliyordu." S.17

Stare bunları düşünürken sütünü neden Sevgi annenin aldığını anlayamaz. Kendi çocuğu varken ve onu emzirirken neden Stare'nin sütünü aldığını sorgular:

"Bebeğine verebilecek sütü varken, benim sütümü niçin alıyordu ki?" S.17

Kitabın devamında Stare'nin içinde bulunduğu ruh halleri anlatılır. Stare'nin bahtsızlığı anlatılırken küçüklüğünden beri annesinin anlattığı dağdaki özgür keçilerden biri olmak istediğinden bahsedilir. Eserde dağlar, özgürlük gibi kelimelere neredeyse her sayfada yer verilmiştir. Bu yönüyle kitabın antropomorfik bir yaklaşımı vardır. Stare yavrusunu da alıp dağlarda özgür bir şekilde yaşama hayalleri kurarken birkaç adam Kartanesi'ni alıp götürür. Bu durum kitapta şu sözlerle ifade edilir:

"Bir gün, yüzü hiç gülmeyen adamlar geldi.

Bu durum, iyiye işaret değildi.

Alıp götürdüler birkaç oğlağı.

Kartanesi'ni de..." S. 20

Kartanesi'ni alıp götüren insanlar 'yüzü hiç gülmeyen' diye anlatılırken bir ayrılık sahnesi resmedilir. Burada Sevgi anne de ağlamaktadır.

Şekil 20. Özlem/Ayrılma

Stare yavrusundan ayrıldıktan sonra dağlara bakarak kendini avutur, hayaller kurar ve acısını sessizce yaşar. Kitap böylece mutsuz sonla bitse de mutluluğun özgürlük olduğu ifade edilmeye çalışılır.

Kitapta yer alan Sevgi anne karakterinde tutarsızlık vardır. Karakter anne olan bir kadından çok şirin bir kız çocuğu gibi resmedilmiştir. Sevgi anne Kartanesi'ni Stare'den ayırırken ayağıyla ittilerle anlatılmasına rağmen Kartanesi'ni yüzü gülmeyen adamlara verirken ağladığı bir hâlde resmedilmiştir. Kitapta veganlık konusu yoğun bir duygusallıkla işlenmiştir. Resimlerde ağlayan insanlar ve hayvanlar gösterilmiştir. Veganlığın aşırı duygusallık yoluyla propagandası yapılmıştır. Bu yönüyle bir dayatma içeren bu kitap bir de mutsuz sonla bitmiştir. Kitabın dil ve anlatımı, konunun ele alınış biçimi çocuk edebiyatı ilkelerinden çocuğa görelîğe uygun düşmemektedir.

Uzman Görüşleri

İleti

İletin niteliği söz konusu olduğunda bütün uzmanlar uzlaşî hâlinedir. Zira katılımcıların tamamı, bir yaşam biçimi olarak veganlığın/vejetaryenliğin eserlerde bir tür dayatmaya dönüşmemesi gerektiğine işaret etmiştir. *Propaganda ve özendirmeye karşıyım* (U5), *Yazar taraf olmamalı, sadece göstermeli ve tartışmalı* (U9), *Çocuğu duygusal sağanak altında bırakarak -tabiri c  izse- bir ajitasyon yaparak verilmesini kesinlikle doğru bulmuyorum* (U2), *Bu eserler veganlığın reklamına d  n  şt  r  lmemeli* (U1) gibi birbirinden farklı ifadelerle

aynı yöne işaret eden uzmanların görüşleri bu sebeple tek bir kategori hâlinde değerlendirilmiştir. Görüşlerin yönü aynı olsa da vurgularda birtakım farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar da dayatmacı tutumun çeşitli yönlerine ve birtakım sakıncalarına yönelik kaygılardaki çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Örneğin U7, özellikle vegan/vejetaryen olmayanlara yönelik ayrıştırıcı tutumun tehlikesine işaret ederken eserin et yiyenlere katliam yapıyor gözüyle yaklaşmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Öte yandan U3 de çocuğu taraf seçmeye zorlayan bir anlayışın onu yoracağını, belki kitaptan bile soğutabileceğini dile getirmiştir. Bütün katılımcıların görüşlerini özetler şekilde U9, şu cümleleri kurmuştur: *Edebiyatın varlık nedeni bizi bir şeye inandırmak değil, benim gibi düşündürmek değil. Onun için veganlık da dayatılmamalı. Buradaki yazar okur etkileşimi bence şöyle olmalı: Bu da bir yaşam biçimi diye gösterilmeli ama bu yaşam biçiminin içinde kişilerin özgürce tercihlerde bulunduğu, kimsenin baskısı olmadığı gösterilmeli.*

Sonuç olarak uzman görüşlerinden hareketle veganlık vejetaryenlik konulu eserlerin iletisi oluşturulurken propaganda ve doktrinasyondan, reklamcı bir anlayıştan, ajitasyon ve suçlayıcı tutumlardan kaçınılması; yalnızca okuru böyle bir yaşam tarzından haberdar eden bir anlayışın sergilenmesi gerektiği belirlenmiştir.

Vegan/Vejetaryen Karakter

Katılımcılar, vegan/vejetaryen karakterlerin dengeli ve inandırıcı olması gerektiğinde uzlaşmışlardır. Bu karakterlerin bütünüyle iyi yahut kötü olmasının eseri inandırıcılıktan uzaklaştıracağını; veganları ve vejetaryenleri tek boyutlu, yalınkat karakterler hâline getireceğini belirten uzmanlar, bir karakterin temel özelliğinin veganlığa/vejetaryenliğe indirgenmesinin sakıncalarına işaret etmişlerdir. Örneğin U5; *Bir karakter yalnızca vegan yahut vejetaryen olduğu için belli özelliklere sahip olmamalıdır, olayların akışına göre bir karakterin eylemleri ve duyguları değişebilir. Önemli olan bu gelişimin doğallıkla gerçekleşmesidir,* sözleriyle bu konudaki görüşlerini açıklarken U8, veganları/vejetaryenleri salt olumlu, sevimli, sağlıklı gösterip olmayanları da zıddı şekilde kurgulamanın sakıncalı olduğunu belirttikten sonra aksi yönde -veganları/vejetaryenleri kötüleyen- bir tavrın da doğru olmayacağını dile getirmiştir. U3'ün görüşü de vegan/vejetaryen karakteri iyi-kötü biçiminde açıkça yargılamanın doğru olmayacağı, konuyla ilgili nihai yargının okura bırakılması lazım geldiği yönündedir. U1 ise şu sözlerle düşüncelerini özetlemiştir: *Doğal olmayan bir şekilde aşırı pozitif, aşırı iyi veya aşırı kahraman karakterler yaratmak ya da aşırı takdir edilen ya da aşırı kötü karakterler yaratmak doğru değildir. Bir denge şarttır ve hayatta da böyle bir denge mevcuttur. Bir insan vegan olabilir ancak her yönüyle harika değildir ve her zaman olumlu davranışlar sergilemez. Kötülük yapabilir, hata yapabilir, kırmızı ışıktan geçebilir, kaba olabilir veya başkalarının*

kalbini kırabilir. Bu nedenle, vegan bir karakter sadece vegan olduğu için sürekli pozitif gösterilmemelidir. Yine U1, tercih edilecek edebî türün yazarı belirli tercihlere zorlayabileceğinin unutulmaması gerektiğinin altını şu sözlerle çizmiştir: Eserin türü önemli okul öncesinde ise bir masalsı kaçınılmaz olarak karakter, masal türünün özelliklerine uygun şekilde belki tek tip veya tek yönlü olacaktır. Bir de okul öncesi olduğu için kısa olacaktır. Çok yakından tanıyamayacağız. Gerçekçi bir romanda manzara tamamen değişebilir.

Katılımcılardan yalnız U4, veganlığın/vejetaryenliğin canlılara zarar vermeme çabasından kaynaklandığını ve bunun esasında olumlu bir duygu olduğunu, eğer yapılacaksa bu duyarlılığa uygun şekilde dostane bir dille konuşan ve ayrıştırıcı bir tutum sergilemeyen karakterler olması gerektiğini ifade etmiştir. U4 de dengeli ve tutarlı bir karakter oluşturulması gerektiği belirtmekle birlikte diğerlerinden farklı olarak vegan/vejetaryen karakterin bir parça sevimli bir yapısı olması gerektiğine yönelik görüşünü çeşitli örnekler üzerinden dile getirmiştir.

Özetle katılımcılar, veganlık/vejetaryenlik konulu eserlerin iletisi konusunda sergiledikleri tutumun bir benzerini vegan/vejetaryen karakterlerin yaratılması hususunda da sergileyerek yazarlara tarafsızlıktan uzak, dengeli bir yaklaşım önermişlerdir.

Resim

“Veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eserleri resimlenirken nelere dikkat edilmelidir?” sorusuna yanıt veren uzmanlar, en çok korku, vicdan azabı, dehşet duyguları uyandırabilecek şiddet içerikli çizimlerle vegan yahut vejetaryen olmayanları kötü, zalim, çirkin gösteren çizimlere yönelik uyarılarda bulunmuşlardır. Örneğin travmatize edici şiddetin risklerine işaret eden katılımcılardan U2; kesme, öldürme, parçalama gibi eylemlerin açıkça gösterilmesini ve kesici, delici aletlerin kullanıldığı sahnelerin resmedilmesini doğru bulmadığını belirtirken onunla benzer düşünceleri dile getiren U5; *Normalde bir hayvan nasıl çiziliyorsa vegan hayvanlar da o şekilde çizilmeli. Yani ekstra onlara bir kızgın surat vahşi bir surat ya da sivri diş ya da sivri pençe falan eklenmemeli. Bu da aslında görsel yoluyla propagandasını yapmak. Normalde zaten örneğin bir kurdun tırnağı varsa ve orada buna yer veriliyorsa vermeli ekstra bir şey sunulmamalı sözleriyle çizerlerin dikkat etmesi gereken noktalara işaret etmiştir. U6 çocukların kaldıramayacağı duygusal vicdani yükleri onlara yüklemenin sakıncalarını vurgularken U1, *vegan ve vejetaryen olmayanları çirkin ve kötü gösterecek yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Hayvan yemeyi veya hayvansal ürünleri tüketmeyi kötü göstermek amacıyla kan ve şiddetle dolu resimler kullanmak yanlışır* şeklindeki ifadeleriyle konunun bir başka boyutuna dikkat çekmiştir.*

Pek çok başlık altında olduğu gibi veganlık/vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinin resimlenmesinde dikkat edilmesi gerekenler konusunda da uzmanların önemli ölçüde hemfikir olduğu görülmektedir. Hemen hemen her uzmanın bu başlık altında ısrarla altını çizdikleri konu, çocukların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurmaksızın onları travmatize edebilecek çizimlerden uzak durulması gerektiğidir.

Okur Yaşı

Çocuk ve gençlik edebiyatında bir tema olarak veganlık ve vejetaryenliğin hangi yaşta okurların karşısına çıkarılabileceği konusunda uzmanların görüşleri çeşitlilik göstermiştir. Bebeklik çağına (0-2 yaş) yönelik eserlerde bile veganlık/vejetaryenlikten bahsedilebileceğini ifade edenler olduğu gibi bunun için uygun dönemin ilk çocukluk (3-6), ikinci çocukluk (7-11) hatta ergenlik (12-18) olduğunu ifade edenler de vardır. Katılımcılardan 1'i bebeklik dönemini, 3'ü ilk çocukluk, 2'si ikinci çocukluk dönemini başlangıç için uygun bulurken 3'ü de ergenlik döneminin bu iş için daha doğru bir tercih olacağını ifade etmektedir. Uzmanlar arası bu ihtilaf; gelişim psikolojisine ilişkin kanaatler, veganlık/vejetaryenlik olgusuna yönelik düşünceler ve bu olgunun işlenişiyle ilgili zihinsel tasarımlarındaki farklardan kaynaklanıyor görünmektedir.

Mesela başlangıç için bebeklik çağına uygun olabileceğini ifade eden U4'ün şu cümleleri dikkate değer: *Bir yaşından hatta altı aylıktan itibaren bile verilebilir. Başta direkt adı koyularak veganlık, vejetaryenlik denilmeyebilir. Fakat gelişim düzeyine uygun biçimde her yaşta çocuğa anlatılabilir. Çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun bir şekilde anlatılabiliyorsa her yaşta incelemeye değer konular bunlar. Çocuğun yaş ve gelişim düzeyini çok iyi düşünerek yazmak lazım.*

Başlangıç için uygun dönemin ilk çocukluk (3-6 yaş) olduğunu ifade eden U5'e göreyse ilk iki senede kitap çocuk için bir tür oyuncaktır. Üç yaşından sonra hızlı kavram gelişimi sürecinin başladığını bildiren katılımcı, tanıtım düzeyinde kalmak kaydıyla bu yaştan itibaren kitaplarda bu konunun yer alabileceğini dile getirmiştir. Hayvansal gıdalarla hayvansal olmayan gıdaları sınıflandırabilmek için dahi belirli bir kavram gelişiminin olması gerektiğini belirten U5'in ifadeleri şu şekildedir: *Şöyle bir yaşam şekli var, insanların böyle bir beslenme biçimi var şeklinde yer alabilir. Zaten onun ötesinde istese de bilişsel gelişimi mümkün olmadığı için anlayamayacak. Tanıtım boyutunda kavramı öğrenebilir. Bazı insanlar et yemiyor gibi...*

U1'in sözleri de U5'i teyit etmektedir: *Okul öncesinde başlanmaz demiyorum. Mesela, okul öncesinde bazı insanların et yemeyi tercih etmediği söylenebilir. Bu durumda bir sakınca yoktur. Bazı hayvanlar et yemiyor, bazı insanlar da et yemiyor gibi. Böyle anlatılabilir. Bazı insanlar et yemeyi, süt içmeyi, hayvanlardan elde edilen ürünleri kullanmamayı, sirke*

gitmemeyi veya hayvanat bahçesine gitmemeyi tercih edebilirler. Hayvanların deneylerde kullanılmasını istemiyor olabilirler. Mesela; bir kitabın karakteri, hayvanların deneylerde kullanılmasından hoşnut olmadığını belirtebilir ve et yemeyi tercih etmediğini ifade edebilir. Bence bu tür bilgilendirmeler okul öncesinde mümkündür ve bir sakınca taşımazlar. İlkokula, hatta biraz daha soyut düşünme aşamasına gelindiğinde, bu bilgilendirme bir adım öteye taşınabilir ve belki de daha da derinleştirilebilir. Ancak, ortaokul yıllarında, yaklaşık 11-12 yaşından sonra, soyut işlemler dönemi başlar ve veganların ideolojisi de artık bahsedilebilir hâle gelir. Bu konu daha ayrıntılı ve derinlemesine ele alınabilir.

Başlangıç için ikinci çocukluk döneminin (7-12 yaş) uygun olduğunu dile getiren katılımcılar ise işlem öncesi dönemin bilişsel özelliklerinin birtakım yanlış algılara davetiye çıkarabileceğini, üstelik bu dönemde bir beslenme bilincinden haz temelli bir yeme davranışının olduğunu bunun için en azından somut işlemler dönemini beklemek gerektiğini belirtmektedirler. Örneğin U3 şu cümlelerle bu görüşünü dile getirmiştir: *Çocuk çok küçük yaşlarda 4-5-6 yaşlarında aslında beslenmiyor. Beslenme bilincine sahip değil. Çocuk haz alıyor. Çikolata yiyor, haz alıyor. Şimdi sen ona çikolata seni beslemez ya da onun bir besin değeri var ama şu daha önemli ıspanak daha önemli, kereviz daha önemli dediğin zaman bu onun için bir şey ifade etmiyor. 7-8 yaşlarından itibaren bu konunun bilincine varabilir. Bu konu az önce konuştuğumuz çerçeveler içinde işlenebilir bence ama çocuğun uygulamaya geçeceğini varsaymak biraz iyimserlik olur. Sorduğunuz zaman size zihnen anlatabilir işte bitkisel protein, hayvansal protein, vegan, vejetaryenler var. Ama kendi hayatı başka bir şey. Onunki henüz hazlar dünyası içinde giden bir hayat. Dolayısıyla 7-8 yaşlarında kavramsal düzeyde işlenebilir bu konular bir sakıncası yok.*

Ergenliği (12-18) başlangıç için uygun gören uzmanlarsa veganlığın/vejetaryenliğin soyut bir kavram olduğunu, bunun yaşamı temelinden değiştirebilecek önemli bir mesele olması sebebiyle kişinin kendi yaşamına ilişkin önemli kararları verebileceği bir döneme saklanması gerektiğinin altını çizmektedir. U9'un şu sözleri bu konudaki düşüncelerini açıklamaktadır: *En azından 14-15 yaşından sonra okunabilir. Bir kere, temel beslenme için ailede çocuk 6 yaşındayken "Ben vegan olacağım" deme şansı yok. Erken yaşta duygusal olarak çocuğun duygu damarlarına girip onu etkilemeye çalışmak çok doğru değil. Bana doğru gelmiyor. Ne zaman? Kendi kararlarını verebilecek düzeye geldiğinde, yani 15-16 yaşından sonra. Lokantaya ne zaman gidebiliyor? 15 ya da 14 yaşında gider. O zaman lokantada, ben mercimek çorbasını ya da patlıcan musakkayı seçeceğim der. Ben çok erken yaşta bunun çok doğru olacağını zannetmiyorum.*

Görüldüğü gibi yaşla ilgili görüşlerin tamamı kendine özgü savlara dayanmakta ve kendi içlerinde belirli bir tutarlılık göstermektedir. Zira katılımcılar sorulara yanıt verirken zihinlerinde bir eser tasavvur ederek bu varsayıma uygun hareket etmiş görünmektedirler. Öte yandan her bir uzman, gelişimdeki bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurarak sık sık ‘gelişim düzeyine uygun olmak şartıyla, çocuğu örselememek koşuluyla, otoriter bir yaklaşım sergilememek kaydıyla’ gibi ifadelerle yargılarını genel geçer olmayabileceği imasında bulunmuştur.

Davranış Değişirme

“Veganlık vejetaryenlik konulu eserlerin okunması, çocukların yeme içme davranışlarını değiştirebilir mi?” sorusuna katılımcıların tamamı, belirli koşullar altında ‘Evet!’ yanıtı vermiştir. Uzmanlara göre veganlık/vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri; konuyu ele alış biçimi, okurun yaşı, kitabın okunma biçimi ve ortamı, kitabı çocuğa veren yahut öneren kişinin kimliği ve çocuğa yakınlığı gibi değişkenlere göre çeşitli düzeylerde çocuk ve gençlerin yeme içme alışkanlıklarını etkileyebilir.

Söz gelimi eserin konuyu ele alış şeklinin önemine ısrarla vurgu yapan U2, şu sözlerle kaygılarını dile getirmiştir: *Olumsuz bir çocuk edebiyatı, yani veganlığı yücelten et yemeyi çok vahşice bir şey olduğunu empoze eden bir çocuk edebiyatı yapısı, çocuğun hem beslenme alışkanlıkları üzerinde çok ciddi etkiler bırakabilir, hem de ruh dünyası üzerinde çok ciddi etkiler bırakabilir. Yani, çocuk rüyasında ölmüş hayvanlar görebilir, çılgık çılgıya uyanabilir, psikolojik dünyası bundan etkilenebilir, yetişkinlere karşı kin ve nefret hissedebilir. Dolayısıyla çok ciddi sakıncalar barındırır.*

Okurun yaşının önemine ‘Okul öncesi için bu durum biraz risk yaratabilir ama kesinlikle her yaş grubunda değiştirebileceğini düşünüyorum’ cümlesiyle değinen U6, belirli yaş gruplarının davranış değiştirmeye daha eğilimli olduğu kanaatindedir. Aynı şekilde U7 de çeşitli yaşlardaki çocukların birbirlerinden farklı eğilimlere sahip olabileceğine şu şekilde dikkat çekmektedir: *Erken yaşta çocukları neyle karşılaştırırsanız ona alışabilir. Ergenlik zamanındaki öğrenciler ise bunun trend ve havalı olduğunu, diğerlerinden farklı olduğunu düşünerek beslenme şeklini değiştirebilir.*

Okuma ortamının ve çocuğa kitabı okuyan kişinin sergilediği yaklaşımın önemine değinen U1’in ifadeleriyle konuyla ilgili bir başka parametreyi açığa çıkarmaktadır: *Okul öncesinde çocuklar çevre etkisine çok daha şiddetli bir biçimde açık, çocuğun ebeveyninin tutumları çok belirleyici. Mesela çocuk üzerinde vegan bir anne babanın çocuğuna bu kitabı okumasıyla vegan olmayan bir ailede, okunması arasında farklar olacaktır. Yani bu eserler hangi bağlamda çocuklara okunuyor, kimler tarafından okunuyor? Çocukların sorularına nasıl*

yanıt veriliyor? Bunlar önemli. Eğer ki çocuğa bu kitabı okuyan kişi, et yemenin, süt içmenin, aslında suçluluk duyulması gereken, utanılacak şeyler olduğunu hissettirse ve üstüne ben yemiyorum gibi bir tavır sergilese, çocuk bu durumda nasıl hisseder? Bu tutum olursa tabii ki etkili olur.

Kitabın davranış değiştirmede etkili olabileceğini ama bu etkinin abartılmaması gerektiğini ifade eden U4 ise kitabı çocuğa okuyan, veren yahut öneren kişinin çocukla bağına özellikle değinmiştir: *Çocuk çok sevdiği bir ablasından öğrenmiştir ki o abla belki de veganlığı yeni öğrenmiştir. Çünkü yeni öğrenenlerde olduğu gibi militanca savunmuştur. Etki altında kalabilir. Çocuk et yemez. Çok çabuk etkilendikleri için yetişkinlerin biraz dikkatli olması gerekiyor. Hele böyle beslenme gibi çocuk için başat konulardan birinde. Dikkatli olunması gerektir ama kitaplara olduğundan daha büyük roller vermek de çok doğru değil. Çocuğu etkileyen faktörler arasında kitap ilk sırada yer almıyor. İlk sırada anne babanın tutumu yer alır ve buna göre olay değişir.*

Görüldüğü üzere uzmanlar bazen görece zayıf bazen güçlü vurgularla söz konusu kitapların çocukların yeme içme davranışları üzerinde belirli etkiler uyandırabileceği kanaatindedirler. Bu etkilerin pek çok parametreye göre artıp azalabileceğine ilişkin düşüncelerini ayrıntılarıyla ifade etmişlerdir. Bu değişkenlerin çokça çeşitlenmesi de her bir uzmanın yaşam deneyimleri, bakış açıları ve davranış değişikliği konusundaki kuramsal yaklaşımlarından kaynaklanıyor olabilir.

Öğretmen Görüşleri

İleti

Kitapların iletisinin nasıl oluşturulması gerektiği kendilerine sorulduğunda öğretmenlerin verdikleri yanıtlardan hareketle tespit edilen görüşler 6 ayrı kategori meydana getirmiştir. Her bir kategoride kaç katılımcının yer aldığı aşağıdaki tabloda paylaşılmıştır.

Tablo 7. *Çocuk Edebiyatında Veganlık ve Vejetaryenlik Konusu İşleyen Yazarlar, Eserlerinin İletisini (Mesajını) Oluştururken Nelere Dikkat Etmelidir?*

Kategoriler	Öğretmenler	Toplam
Tanıtmakla yetinmeli/ Yönlendirici olmamalı	T4, T6, T9, T10, S6, S7, S9, O1, O3, O4, O7, O8,	12
Vegan-vejetaryenlere saygı duymalı	O10, T5, S1, S2, S5	5
Vegan-vejetaryen olmayanlara saygı duymalı	S3, S4, S10, O9	4
Tarafsız yaklaşım	T3, T7, S8, O2	4
Dil ve Anlatıma Özen Göstermeli	T1, T8, O5, O6	4
Hayvan haklarına dikkat edilmelidir	T2	1

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu; bir yaşam tarzı olarak veganlığın tanıtımıyla yetinilmesi gerektiği, bunun ötesine geçen bir yönlendirmenin sağlıklı olmayacağı kanaatindedir. Okulöncesi öğretmenlerinin 5'i, Türkçe öğretmenlerinin 4'ü ve sınıf öğretmenlerinin 3'ü olmak üzere toplam 12 öğretmen; veganlık/vejetaryenlik konusunu işleyen eserlerin iletilerinin bu yaşam tarzına ilişkin açık bir yönlendirme içermesini doğru bulmamaktadır. Örneğin; T9, *çocuk edebiyatı yazarları, veganlık ve vejetaryenlik konusunu işlerken bu beslenme türünün var olduğunu hissettirmeli, direkt bir yönlendirme yapmaktan kaçınmalıdır*. O3, *çocukların seviyesine ve gelişimlerine uygun, basitleştirilmiş bir şekilde olmasına, çocukları yönlendirmeden sadece bilgi vermeye dayalı olmasına dikkat etmelidirler*. S6, *dayatıcı, bir dil kullanmamalıdır, kullandıkları dil çocukları konu ile ilgili düşündürmeye, bir bakış açısı kazandırmaya dönük olmalıdır* şeklinde sözlerle görüşlerini dile getirmiştir.

Geri kalan 18 öğretmen, diğer kategorilerde görece dengeli bir şekilde dağılmıştır. İkinci kategori, vegan-vejetaryenlere saygı duyulması gerektiğine ilişkin görüşlerin oluşturduğu bir kategoridir. Öğretmenlerden 5'i bu yaşam biçimini tercih eden insanların hayatına saygı duyulması gerektiğini, onları dışlamamak ve düşünceleri dolayısıyla alay konusu haline getirmemeyi savunmuşlardır. Örneğin; O10, *Bu konuyu işleyen yazarlar aslında düşünceye ve hayat tarzına saygı duyma noktasında iletisini oluşturmaktadır. Veganlık bir tercihtir ve iletide diğer insanların bu tercihe saygı duyması gerekliliği ön planda tutulmalıdır. Vegan olmayan bireylerle vegan olan bireyler olumsuz anlamda ayrıştırılmamalıdır*. T5, *Bu tarz düşünen bireylere karşı ön yargıdan uzak bir üslup kullanmaya ve bu bireylerin düşünce yapısına saygı gösteren bir dil kullanmaya dikkat etmelidirler*. S2, *Öncelikle veganlık ve vejetaryenlik bir tercihtir. Hayvansal gıdalar tüketen bireyleri kötülemeden konuyu ele almaları önemlidir* sözleriyle görüşlerini ifade etmiştir.

Üçüncü kategori, vegan/vejetaryen olmayanlara yönelik ifadelerde takınılması gereken tutuma ilişkindir. Katılımcılar; bu beslenme ve yaşam tarzını benimsemeyenlerin kötü insanlar olduklarının ima edilmesi, katil yahut cani şeklinde betimlenmesi, çeşitli yönlerden olumsuz bir imajla yansıtılmasına karşı çıkmaktadır. Mesela; S3, *Veganlığın mantığını hayvansal gıdalar tüketen insanları yargılamadan anlatılması gerekir*. S10, *Çocuklar tarafından et yemesi yanlışmış gibi algılanmamalı*. S3, *Veganlığın mantığını hayvansal gıdalar tüketen insanları yargılamadan anlatılması gerekir* sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.

Bir diğer kategori olan tarafsız yaklaşımda öğretmenler, vegan veya vejetaryenlik kavramı işlenirken veganlığın lehine veya aleyhine taraftarlık olmaması gerektiğini savunmuştur. Bu katılımcılara göre eser her iki kesim için de ayrıştırıcı olmamalı veya birini

diğerinden üstün tutmamalıdır. Örneğin; T7, *Evrensel değerlere dikkat edilmelidir. Taraf tutan, bir kesimi topluluğu alçaltan- ya da yükselten ifadeler ile çocukta kin gibi duygulara sebep olmamalıdır.* S8, *Çocukların yaşına, duygusal ve bilişsel gelişimine, yaşadığı toplumun gerçeklerine uygun olması gerekir. Mesajı verirken bir taraf iyi diğer taraf kötü olmamalı.* O2, *karşıta yönelik dışlayıcı ve irrite edici içeriklerden kaçınılmalıdır. Korku ya da öldürme ifadelerinden kaçınılmalıdır. Hayvan ağzından ajitasyondan kaçınılmalıdır* sözleriyle düşüncelerini açıklamıştır.

Beşinci kategoride öğretmenlerden bazıları veganlık veya vejetaryenlik konusu işlenirken dil ve anlatıma özen gösterilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. İletinin çocuğun yaşına uygun olması ve onun anlayacağı sözcüklerin seçilmesinin uygun olacağını dile getirmişlerdir. Örneğin; T8, *Verilen mesaj çocukların anlayabileceği bir şekilde ifade edilmelidir. Mesaj daha çok çocukların dünyalarındaki algıyla verilmelidir.* T1, *Verilmek istenen mesaj açık, sade, anlaşılır düz bir anlatımla verilmelidir.* O6, *çocukların bilmediği sözcükler olmamalı* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Son kategoride ise konu işlenirken hayvan haklarının göz önünde bulundurulması ve bu hassasiyetle konunun ele alınması gerektiği düşüncesi vardır. Bu görüş vegan ve vejetaryenlerin düşünceleriyle kısmen uyumlu görünmektedir. T2 bu konuda görüşünü şu sözlerle ifade etmiştir: *Hayvanların yaşam hakkının elinden alınmaması gerektiğine değinilmeli.*

Vegan/Vejetaryen Karakter

Çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinde vegan/vejetaryen karakterlerin nasıl tasarlanması, betimlenmesi gerektiği sorusuna öğretmenler tarafından verilen yanıtlar tabloda görülmektedir.

Tablo 8. *Vegan ya da Vejetaryen Karakterler Sizce Hangi Özellikleri Taşımalıdır/Taşımamalıdır?*

Kategoriler	Öğretmenler	Toplam
Olumlu	T1, T2, T3, T4, T7, T8, T9, S1, S3, S7, S8, S9, O1, O5, O6, O7, O8, O9, S5	19
Çok yönlü	T5, T10, S2, S4, S6, S10, O2, O3, O4, O10	10
Olumsuz	T6	1

Öğretmenler vegan veya vejetaryen karakterlerin olumlu veya çok yönlü olması gerektiğinde büyük ölçüde uzlaşmış görünüyorlar. Bu konuyu işlerken karakterlerin olumlu olması gerektiğini düşünen öğretmenler düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: T1, *Bence olumlu ve dinamik özellikler taşımalıdır. Olumsuz özellikler ağırlık basarsa esere bakarak vegan ya da vejetaryen insanlara ön yargıyla yaklaşabilirler.* T2, *Merhametli, şefkatli ve*

hoşgörülü olmalı. T7, Vegan-vejetaryen hayvana canlıya, doğaya ve beslenmeye saygı temelli bir yönelim ve tercih ise, (ki öyle) olumlu, sevimli gibi sıfatları kullanmak doğru olacaktır fikrimce. T8, Olumlu ve sevimli özellikler taşırsa çocuklarda daha çok özdeşim kurabilir. O1, Olumlu-sevimli-dinamik özellikler taşınmalıdır. Nedeni ise içerik kısmının verdiği bana göre olumsuz mesajları çocuğun zihnini yormadan olumlu bir izlenim bırakılmalıdır.

Öğretmenlerden bazıları olumlu veya olumsuz gibi bir karakter özelliği seçilmesini doğru bulmamış ve karakterin çok yönlü olması gerektiğini düşünmüştür. Bu konudaki düşünceleri şu şekildedir; T5, *Bu tarz düşünceye sahip karakterler herhangi bir özellikte yaftalanmamalıdır. Onların düşüncelerini olumlu ya da olumsuz iyi ya da kötü gibi kalıplarla nitelendirmek hem zalimce hem de ayırt edici hatta dışlayıcı bir tavır oluşturur. Bunun yerine bu bireylerin düşüncelerinin kendine has olduğu vurgulanmalıdır ve yorumlamaya karşı empati duygusu açık bırakılmalıdır. S2, Veganlık ve vejetaryenlik karakter olgusu üzerinde o kadar da büyük bir etkiye sahip değildir bu nedenle belirgin olumlu ya da olumsuz bir karakter olgusu tanımlanamaz. S4, Hazırlanan kurguya göre bir karakter oluşturulabilir. Özellikle olumlu veya olumsuz şeklinde bir özellik tanımlanmasına gerek olmadığını düşünüyorum. S10, İkisinin de artı eksikleriyle verilmeli yönlendirmeden uzak olmalı çocuk özgür iradesi ile seçme hakkının olduğunu hissetmeli. O10, Eserlerde, vegan vejetaryen ya da tam tersi görüşte olan bireyler kişilik özellikleri bakımından iyi, kötü, çirkin, yalancı vb. (vegan olan iyi vegan olmayan kötü gibi) keskin bir şekilde oluşturulmamalıdır. Düşünceye ve hayat tarzına saygı duyma noktasından yola çıkılarak ele alınması gereken bir konu olması sebebi ile karakterlere yüklenen özellikler ele alınan kavramlarla özdeşleşebileceği için dikkatli olunmalıdır.*

Öğretmenlerden biri ise vegan veya vejetaryen olan karakterin olumsuz özellikte olması gerektiğini düşünmüştür. Bunun sebebini ise bu kavramı olumlu bir karakterden öğrenen çocuğun yeme içme alışkanlıklarının bundan etkileneceği ve beslenme düzeninde değişiklikler olabileceği endişesiyle olarak açıklamıştır (T6).

Resim

Veganlık/vejetaryenlik konulu eserler resimlenirken dikkat edilmesi gerekenler kendilerine sorulduğunda öğretmenlerin verdikleri yanıtlar, 5 ayrı kategori oluşturmuştur.

Tablo 9. *Veganlık ve Vejetaryenlik Konulu Çocuk Edebiyatı Eserleri Resimlenirken Nelere Dikkat Edilmelidir?*

Kategori	Öğretmenler	Toplam
Çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmalı	T1, T2, T6, T8, T10, S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, O1, O2, O3, O5, O6, O7, O10	21
Vegan/vejetaryen olmayanlara saygı duymalı	T3, T7, O9, S10	4
Vegan/vejetaryenlere saygı duymalı	T5, T9	2
Tarafsız olmalı	O3, T4	2
Tanıtıcı olmalı	O4	1

Yanıtlar; çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmalı, vegan/vejetaryen olmayanlara saygı duymalı, vegan/vejetaryenlere saygı duymalı, tarafsız olmalı ve tanıtıcı olmalı şeklinde kategorilere ayrılmıştır. 30 öğretmeninden 26'sı çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusu resimlenirken çizimlerin çocuğun gelişim özelliklerine uygun olması gerektiğini vurgulamıştır. Öğretmenlerin geneli resimlerde şiddet öğelerinden kaçınılması gerektiğini ve çocukların hayal dünyalarını travmatik öğelerden korumak gerektiğini düşünmüştür. Örneğin; S3, *Çocuğun düzeyine ve hayal dünyasına uygun anlaşılır bir şekilde resmedilmeli*. S4, *Resimler çocuğun yaşına ve gelişimine uygun olmalıdır*. S7, *Hayvan kesimi gibi ya da çocuklara duygusal açıdan zarar verecek şiddet, korku vs. sahneler asla yer verilmemeli*. S8, *Resim ve metin bütünlüğünün olması ,çok karmaşık olmaması ,duygusal gelişimini olumsuz etkileyecek resimlerin olmaması gerekir*. O2, *Kan kesim vahşet görüntülerinden kaçınılmalıdır*. *Ajitasyon ve dram öğelerinden kaçınılmalıdır*. Bitki ağırlıklı beslenmenin sağlığa etkisini içeren merak tetikleyici görseller kullanılabilir. O3, *Gelişimlerine uygun, gerçeği yansıtacak şekilde oldukça sade ve anlaşılır resimlerin olmasına dikkat edilmelidir*. O10, *Çocuk edebiyatı resimlemelerinde uyulan genel kuralların dikkate alınması gerekliliği ile birlikte vejetaryenliğin ve veganlığın karşı olduğu bir durum olan konunun hassas noktalarından hayvanların kesilmesi vb. süreci resimlere yansımamalıdır*. T2, *Şiddet öğelerine yer verilmemeli*. T8, *Resimler çocukları korkutan bir çizimle verilmemelidir*. *Daha çok eğlenceli bir şekilde verilmelidir* sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.

İkinci kategoride eserlerde bu konu resimlenirken vegan/vejetaryen olmayanlara saygı duyulmalı düşüncesinin öğretmenler tarafından benimsendiği görülmektedir. Bu konuda öğretmenler düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır; T3, *Vegan ve vejetaryen fikrini savunmayan kişiler için hayvan ve hayvan ürünleri tüketenler canavar gibi bir izlenim verilmemeli , geçiş yumuşak olmalı, hiçbir kesim rahatsız olmamalı*. T7, *bölücü, öfke uyandıran, ayırıştırıcı*

görsellerin, ya da zulüm gibi ifadelerin yer almaması gerekir. O7, Hayvansal ürünler ve onları tüketenler kötü gösterilmemeli şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Bir diğer kategori ise vegan/vejetaryen olan insanlara ve yaşama biçimlerine saygı duyularak resimlendirmenin yapılmasıdır. Bu konuda öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir; T5, *Çizimlerde bu tarz düşünen bireyleri kırıncı ya da üzücü her türlü renklendirme ve tasarımdan uzak durulmalıdır.* T9, *Vegan ve vejetaryen beslenmeye uygun olan yiyeceklerin resmedilip çocuklara seçenek olarak sunulabilir. Bir de çocukların o yiyecekleri tüketirkenki halleri resmedilebilir.*

Öğretmenlerden ikisi çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusu resimlenirken taraf tutucu veya bir kesimi küçük gösterici görsellerden kaçınılması gerektiğini düşünmüştür. Bu konuda T4 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *Vejetaryen olan veya olmayan kimseleri ötekileştirme yapmadan vermelidir.* Son kategoride ise öğretmenlerden biri veganlık ve vejetaryenlik konusu resmedilirken amacın özendirmek değil sadece tanıtmak olması gerektiğini düşündüğünü (O4) dile getirmiştir.

Okur Yaşı

Veganlık ve vejetaryenlik konulu kitapların hangi yaşta çocukların karşısına çıkarılabileceğine ilişkin soruya öğretmenlerin verdiği yanıtlar 5 farklı kategori meydana getirmiştir.

Tablo 10. *Çocuk Edebiyatı Yazarları Veganlık Ve Vejetaryenlik Konusunu İlk Hangi Yaş Grubunda Çocuklarla Paylaşmalıdır?*

Yaş Grubu	Öğretmenler	Toplam
İlk çocukluk dönemi (3-6)+	T9, S6, O2, O10	4
İkinci çocukluk dönemi (7-11)+	T2, T5, T7, T8, S1, S2, S3, S4, S10, O1, O4, O5, O6, O7, O8, O9	16
Ergenlik dönemi (12-18)+	T1, T4, T6, S5, S9	5
Çocuğun gelişimine göre/Her dönemde	T3, S8, O3	3
Hiç olmamalı	T10, S7	2

Çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenliğin işlenmesi hususunda öğretmenlerin görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğu, konunun ilk olarak ikinci çocukluk dönemi (7-11 yaş arası) sırasında ele alınması gerektiğine inanmaktadır. Bu durum oldukça dikkat çekicidir. Geri kalan kategorilerde branşlar arasında birbirine yakın bir dağılım söz konusudur. Öğretmenlerden 4'ü ilk çocukluk dönemi, 16'sı ikinci çocukluk

dönemi, 5'i ergenlik dönemi, 3'ü çocuğun gelişimine göre her dönemde olabileceğini düşünürken 2 öğretmen de hiç olmaması gerektiğini söylemiştir.

Veganlık ve vejetaryenlik konusunun çocuk edebiyatında ilk işlenebileceği dönemin ilk çocukluk dönemi (3-6) olduğu görüşündeki öğretmenler düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir; S6, *Çocuklarla etkileşimli bir kitap okuma ve dinleme ortamı oluşturma adına 5 yaşından itibaren başlanılabilir. O10, Çocuklar 3-4 yaşlarda bir bütünlüğü olan hikayeleri; hayvanları ve doğayı algılayabilmektedir. Veganlığın ve vejetaryenliğin genel çerçevesi ile anlatılması için soyut algılama düzeyine ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum bu sebeple küçük yaş gruplarında veganlık ve vejetaryenlik konularının hikayeler içerisinde verilebileceği düşüncesindeyim. 4 yaş uygun olabilir.*

İkinci çocukluk dönemi ise konunun işlenebilirliği açısından öğretmenler arasında çok kabul gören gelişim dönemi olmuştur. 7-11 yaş kapsayan bu dönemi bazı Türkçe, sınıf ve okul öncesi öğretmenleri konunun işlenişi bakımından uygun bulmuştur. Örneğin; T7, *Beslenme insanın dünyaya geldiği ilk andan itibaren başlar. Çocuk temel gereksinimlerinin karşılanmasında ailesinin yardımına ihtiyaç duyar. Beslenme de ebeveynler aracılığı ile giderildiğinden aile kültür ve toplumun gerektirdiği yemek kültürünü çocuğuna aşlamaya başlar. Çocuk kendi yemek istediğini seçebilecek yaşa ne zaman gelir, emin değilim. Fakat çocuğun tercihlerini ve düşüncelerini saygıyla karşıladığımızı gösterebilmek için 7 yaş ve üzerindeki çocuklara bu konuda bilgi verilmeye başlanabilir diye düşünüyorum. O1, Bunun somut işlemler dönemi yani 7 yaş ve sonrası ile paylaşmasını daha doğru buluyorum. Okul öncesindeki bir çocuğun bu tür kalıplara ya da hayvansal gıda yememeyle tanışmasını doğru bulmuyorum. O4, 6 yaş ve üstünde paylaşılmalı. 5 yaş ve altında öğrenilebilir bilgiler kutsal ve sihirli gibi algılandığı için çocukların kıyas yapma imkanını elinden alır. S2, Ben bu konunun 10 yaş üzeri çocuklarda paylaşılması gerektiğini düşünüyorum sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.*

Bazı öğretmenler ise ilk olarak ergenlik döneminde konunun ele alınması gerektiğini savunmuştur. Bu kategorideki öğretmenlerden T6 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *Veganlık ve vejetaryenlik kavramlarını idrak edebilecek yaş grubundaki çocuklarla yani 14-15 yaş daha uygundur.*

Öğretmenlerden ikisi bu soruya cevaben herhangi bir sınırlama olmaması gerektiğini ve her çocuğun gelişim özellikleri birbirinden farklı olacağı için çocuğa göre bu durumun değişebileceğini söylemişlerdir. Örneğin; T3, *Bu kişiden kişiye değişen bir durum. Çocukların gelişim çağı çok iyi düşünülmeli ve ona göre karar alınmalıdır. S8, Her yaş düzeyinde verilebileceğini düşünüyorum. O3, Aslında bu konunun erken çocukluk döneminde ele*

alınmasının ne ölçüde doğru olacağından emin değilim. Gelişimlerinin desteklenmesi, beslenmelerinin dengeli olması oldukça önemli. Erken yaşlarda çocukların birçok şeyi taklitle öğrendiğini de düşünürsek, ortaokul dönemine kadar özellikle bu konunun anlatılmasını ihtiyaç olarak görmüyorum. Ancak çocuk bir yerde duyar, okur ve merak ederse uygun bir şekilde açıklanabilir sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.

Öğretmenlerden ikisi ise çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusunun hiç işlenmemesi gerektiğini düşünmektedir. Çocukların kitap ile kolay bir şekilde bağ kuracağını bu sebeple etkilenmemelerinin mümkün olmadığını düşünerek bu konunun yetişkinliğe dek hiç işlenmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin düşünceleri şu şekildedir: T10, *Bence okul öncesinde olmamalı. Çocuklar kitap kahramanlarından çabuk etkileniyorlar. Beslenmenin gelişimi için bu kadar önemli olduğu bir dönemde veganlık vurgusu olmamalı kitapta. Hatta hiç bu vurguda bulunmamalılar. S7, Bence hiçbir yaş grubuyla paylaşılmamalıdır.*

2.5. Davranış Değiştirme

Veganlık ve vejetaryenlik konulu eserleri okuyan çocuklarda yeme içme vb. davranış değişikliği olur mu sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar değiştirir, şartlara göre değişkenlik gösterir ve değiştirmez şeklinde 3 farklı kategori oluşturmuştur.

Tablo 11. *Veganlık Vejetaryenlik Konulu Eserlerin Okunması, Çocukların Yeme İçme Davranışlarını Değiştirebilir Mi?*

Kategoriler	Öğretmenler	Toplam
Değiştirir	T2, T3, T4, T6, T7, T8, T10, S1, S2, S3, S5, S7, S10, O1, O2, O3, O4, O5, O6, O7, O8, O10	22
Şartlara göre değişkenlik gösterir	T5, S4, S6, S8, S9, O9	6
Değiştirmez	T1, T9	2

30 öğretmenden 22'si veganlık ve vejetaryenlik konulu bir eser okuyan çocukta davranış değişikliğinin olabileceği düşüncesindedir. Öğretmenler bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifade etmişlerdir; T3, *Evet o yaşlarda çocuklar kitaplardan çok fazla etkilenir ve özellikle karakterler ile bağ kurar. O yüzden yeme alışkanlıklarına etki edeceğini ve o yaş grubu çocuklar için de sağlıklı bir mesaj olmayacağı düşüncesindeyim.* T7, *Değiştirebilir. Fakat sırf böyle olacak diye bu konudan onları bilinçli uzak tutmanın da doğru olduğunu düşünmüyorum.* S1, *Özendireceği için vejetaryen olmayan ailelerin çocukları et yemek istemeyebilir ve bu aileler tarafından tepki alabilir.* S3, *Küçük yaştaki çocukları etkileyebilir eserdeki karakterle kendini özdeşirebilir.* S5, *Değiştirebilir. Çocuklar bunlardan etkilenmeye çok müsait.* S7, *Kesinlikle değiştirir. Üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konu.* O1, *Okul öncesi dönemdeki çocukların zihin yapıları bu tür durumlara müsait olduğu için yeme içme*

davranışlarını da değiştirebilir. O3, Erken yaşlarda değiştirebileceğini düşünüyorum. Çünkü çocuk bireyselliğini keşfediyor, istese bile hayır demeyi öğreniyor vb. durumlar yaşandığı için bunu öne sürerek bazı yiyecekleri yemeyi reddedebilir.

Öğretmenlerden bazıları çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konulu eserleri okuyan çocuklarda davranış değişikliğinin meydana gelmesi için belirli koşulların oluşması gerekir.

Örneğin; T5, *Bu konuda değiştirebilir ya da değiştirmez demek çok da doğru olmaz sanıyorum. Çünkü bu eserlerdeki üslup ve yaklaşım, bunu belirleyen asıl ölçüt olacaktır. Yazarlarımız veganlığa ya da vejetaryenliğe karşı özendirici bir üslup takınırlarsa elbette çocuklar da bu yönde davranışlarını değiştirmeye meyil göstereceklerdir. Bu konu tamamen tarafsız bir düşünce olarak sunulmalı ve yansıtılmalıdır. S4, Hitap ettiği yaş grubuna göre bu durum değişebilir. S8, Küçük yaşlarda bu yaşama biçimini tercih eden ailelerin çocuklarında kitaplarla birlikte doğal olarak değişme olacaktır. Bu konuda aile tutumları da önemli olacaktır. S9, Bazı çocukların evet. Okul öncesi dönemde, ilköğretim döneminde ve ergenlik döneminde çocukların olayları algılayışı değiştiği için her bir evrede etkilenme durumu da farklılık gösterecektir. Ergen bir birey bunu çok içselleştirebilir, beslenme şeklini değiştirebilir sağlığı olumlu etkilenmeyebilir. S6, Okuma eylemi çocukla birlikte yürüten yetişkinin tavrı bu noktada belirleyici olabilir. Yetişkinin kitap okuma sürecinde kullandığı dil, dikkat ettiği noktalar çocukta bu anlamda bir düşünce yapısı oluşturabilir. Eğer evde bu şekilde bir yaşam tarzı benimsenmişse belirtilen etki gerçekleşebilir. Aksi takdirde bu tarz kitapları okuyan çocuklarda bir değişim olacağını düşünmüyorum. Belli temaları işleyen kitaplar sadece o konuyla ilgili bir farkındalık oluşturabilir sözleriyle düşüncelerini ifade etmişlerdir.*

Bazı öğretmenler ise veganlık ve vejetaryenlik konulu eserleri okuyan çocukların davranış değiştirmeyeceğini, eserlerin onları etkilemeyeceğini düşünmektedir. Bu konuda görüşler şu şekildedir; T1, *Bence değiştirmez çünkü veganlığın ve vejetaryenliğin bir yaşam biçimi haline gelmesi oldukça uzun sürer. T9, Bir miktar etkileyebilir ama tamamen değiştiremez. Çünkü yemek düzenini anne ve baba kurar, seçimleri de onlar yapar.*

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

İki aşamada tasarlanan bu araştırmanın birinci aşamasında 10'u okul öncesi, 10'u sınıf, 10'u da Türkçe öğretmeni olmak üzere 30 öğretmenin yanı sıra çocuk ve gençlik edebiyatı alanında doktor unvanı almış ve çeşitli bilimsel araştırmalar yürütmüş 9 uzman ile görüşmeler gerçekleştirilmiş. Bu görüşmelerde veganlık ve vejetaryenliğin çocuk ve gençlik edebiyatındaki yerine ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulardan hareketle veganlık/vejetaryenlik konusunu işleyen eserlerin iletisi, karakterleri, resimleri, hitap ettiği yaş grubu ve bu eserlerin çocuklarda davranış değişikliğine sebep olup olmayacağına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında veganlık/vejetaryenlik konusunu işleyen 26 çocuk ve gençlik edebiyatı eseri tespit edilip incelenmiştir. Bu incelemede eserlerin iletisinin nasıl yapılandırıldığı, karakterlerin nasıl betimlendiği, resimlerin niteliği, hangi yaş grubuna hitap ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda eserler beş ayrı kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; eserlerin veganlık ve vejetaryenliği okurlarıyla paylaşma biçimine göre ima/sezdirmeye, bahsetme, tanıtmaya/açıklama, ikna/özendirmeye ve propaganda/dayatma şeklindedir. İma/sezdirmeye kategorisinde 7, bahsetme kategorisinde 5, tanıtmaya/açıklama kategorisinde 7, ikna/özendirmeye kategorisinde 5, dayatma/propaganda kategorisinde 2 kitap vardır.

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın her iki aşamasında elde edilen sonuçlar özetlenerek birbiriyle karşılaştırılacak ve uzmanlarla öğretmenlerin görüşlerinden hareketle veganlık/vejetaryenlik konusunu işleyen çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri değerlendirilecektir. Bu değerlendirmede ileti, resim, karakter, okur yaşı ve eserlerin çocuklarda davranış değişikliği yaratıp yaratmayacağına ilişkin görüşler ve eserlerin bu görüşlere uygunluğu ele alınırken alanyazındaki çalışmalarda dile getirilen tespit ve düşüncelerle de karşılaştırılacaktır.

Kitapların İletisine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan uzmanlar; bir yaşam biçimi olarak veganizmi yahut vejetaryenliği dayatmacı bir yaklaşımla çocuklara kabul ettirme çabasının yanlış olduğunda hemfikirdir. Ayrıca veganlık/vejetaryenlik konulu kitapların çocuklarda ağır duygusal etkiler bırakmaması gerektiğinde de uzlaşmışlardır. Onlara göre eserler, çocukların

gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak belirli yaşam durumlarını çocuklarla paylaşmalıdır. Veganlık ve vejetaryenlik de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bunlar hayatın içinde vardır, çocuklara bunlardan söz edilebilir fakat çocuğun kendine özgü bir düşünce ve hayal dünyası olduğunu göz ardı etmeden bunu yapmak gerekir. Uzmanlar, bir tür reklama yahut propagandaya dönüşen bir anlatımın tehlikelerinden söz ederken çocuğu özne olmaktan alıkoyarak nesneleştiren bir anlayışın sakıncalarına sıklıkla vurgu yapmışlardır.

Uzman ve öğretmenlerin bu görüşleri, alandaki çeşitli araştırmacıların düşünce ve yaklaşımlarıyla da uyumlu görünmektedir. Örneğin Neydim (2002), metni çocuğun karşısına mutlak bir otorite olarak koymanın bir tür şiddet olduğunu dile getirmektedir. Çer (2016, s.23), tepeden bakan öğüt verici bir yaklaşımın, emir verici bir tutumun çocuk doğasıyla uyumsuzluğuna; dolayısıyla çocuk ve gençlik edebiyatında da kendine yer bulamayacağına vurgu yapmaktadır. Kaminsky (2016, s.151), nitelikli çocuk edebiyatına giden yolda bir kitap hakkında sorulması gereken soruları listelerken *“Kitap çocuğun/gencin problem tartışma ihtiyacını gideriyor mu? Metin, okuyucuya kendisini daha iyi anlamak konusunda yardımcı oluyor mu?”* diyerek çocuğa hazır çözülmüş problemler sunan ve onu edilgenleştiren bir tutumun yanlışlığına işaret etmektedir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu, çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenliğin bir yaşam tarzı olarak tanıtılmasının yeterli olduğunu, bundan ileri gitmenin sağlıklı olmayacağını düşünmektedirler. Ayrıca vegan/vejetaryen yaşam tarzını benimsemeyen insanların kötü, katil, cani vb. şekillerde tasvir edilmemesi; bununla birlikte vegan yahut vejetaryenlerin de ötekileştirilmemesi; özetle konunun doğal, duyarlı ve dikkatli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu düşünceler de Sever’in (2021) çocuk edebiyatına yüklediği, çocuğun hayatı tanımasına imkanlar tanıyacak yaşantılar kurgulama misyonuyla uyumludur. Benzer şekilde Lukens de çocuk edebiyatının çocuklar için yaşama dair bir kavrayış geliştirme fırsatı tanıdığından söz etmektedir (2021). Bütün bunlar, sorular sormaya imkan tanıyan. Bir iletiyi açıkça ifşa edip dayatmaktansa üzerinde düşünmeye imkan tanıyacak şekilde ima eden ve çocuğu faal hâle getiren bir çocuk edebiyatının makbul olacağına işaret etmektedir.

Bu ifadelerden hareketle kitaplara bakıldığında okuru veganlık ve vejetaryenlikten haberdar eden, bu konuyu yalnızca ima eden veya tanıttırma düzeyinde kalan; böylece herhangi bir dayatmada bulunmaksızın veganlık ve vejetaryenliği çocuklarla paylaşan eserler şunlardır: Hayvan Kurtarma, Senin Gibi, Koca Ayak’a Spagetti, Ejderhaya Çörek, Pirinç Lapası ve Küçük Ejderha, Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan, Örümcek Ağı, Ağaca Tırmanan İnek, Kümesteki Büyük Gizem, Bilge Köpek Mutfakta, Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu, Hayvanlar Yalan Söylemez, Çekçek Çocuk ve Zaman Kapsülü, Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor, İgi ve Ben,

Dalgalı Deniz- Kutunun Gizemi, Dalgalı Deniz- Hayalet Avcıları, Anlat Dede, Kocaayak Larf. Örneğin Kümesteki Büyük Gizem’de bir tilki, bir grup tavuğun daracık alanda geçen zor hayatını kolaylaştırmaya çalışırken çiftlik sahibi tarafından yanlış anlaşılmış, tehdit edilmiştir. Okur, tam bu tehdit sırasında tilkinin bir vejetaryen olduğunu öğrenir. Bilgi bunun ötesine geçmez. Kitapta bu yaşam biçiminin açık bir reklamı yapılmaz. Yalnızca et yemeden yaşamayı tercih eden bir canlı vardır ki onun hayatının ayrıntılarını da eserden öğrenmek mümkün değildir.

Uzman ve öğretmenlerin görüşlerinin aksi yönde olmak üzere zaman zaman aşırı duygusallık içeren, sıklıkla vegan/vejetaryen düşüncelerin doğruluğunu çeşitli yöntemlerle ön plana çıkaran yahut vegan/vejetaryen olmayanları kötücül gösteren eserler ise şu şekildedir: Dünyayı Kurtaran İnek, Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt, Vejetaryen Aslan, İncik Tom’un Sırrı, Şaşkın Tiranozor, Reşo ile Bozo, Özlem. Bu eserlerde veganlık ve vejetaryen olan insanların düşünceleri açık bir şekilde takdir edilmiş ve okur, böyle düşünmeye ve davranmaya teşvik edilmiştir. Eserlerde amaç kavramları tanıtmaktan öte vegan veya vejetaryenliğin doğru olduğu düşüncesini okurlara benimsetmektir. Söz gelimi Vejetaryen Aslan kitabında başkarakter ormanın kralı aslan, et yemeyi, avlanmayı yasaklamış; bu yasağın ardından ormanda bir barış havası oluşmuştur. Herkes güven içinde mutludur, neşeyle dans etmektedir. Hayvanlar ot, meyve ve kuruyemişle beslenmektedir. Burada betimlenen ortam ve eser boyunca gelişen olaylar, açıkça et yenmeyen bir dünyanın daha mutlu bir dünya olacağı iletisini taşımaktadır. Hayvanlar et yemeyi bıraktıktan sonra daha hoşgörülü ve nazik bir atmosfer meydana gelmiştir. Yukarıda adları sayılan diğer eserler de bu yaşam biçiminin olumlu sonuçları ortaya koymuş ya da aksi biçimde yaşamının olumsuz sonuçlarını betimlemiştir.

Uzman ve öğretmen görüşlerine göre çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusunu işleyen eserlerde vegan veya vejetaryenleri çeşitli özellikler bakımından diğerlerinden açıkça üstün tutarak bu yaşam tarzını benimsemeyenlerin ahlaken kusurlu, görünüş olarak çirkin, yerine göre kaba ve duyarsız kimseler olarak betimleyen böylece veganlığın/vejetaryenliğin meşruiyetini artırırken bu yaşam tarzını benimsemeyenlerin yaşam biçimini dışlayıcı iletiler taşıyan kitaplarsa şunlardır: Dünyayı Kurtaran İnek, Vejetaryen Aslan, İncik Tom’un Sırrı, Şaşkın Tiranozor.

Eserler arasında tarafsız yaklaşımla konuyu ele alan, eleştirel bir bakışla çeşitli yaşam tarzlarının kolaylık ve zorluklarına yer vererek daha kapsamlı bir düşünme biçimi sunan kitaplar da vardır: Anlat Dede, Çekçek Çocuk Zaman Kapsülü, Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor, Dalgalı Deniz-Hayalet Avcısı, Dalgalı Deniz- Kutunun Gizemi. Örneğin bunlardan Dalgalı

Deniz adlı eserde, hem vejetaryen olan hem de olmayan karakterler, karşılıklı olarak et yemek ve avlanma konularında düşüncelerini açıklıkla ve güçlü bir şekilde ifade ederken, birinin diğerine çeşitli yönlerden üstünlük kurduğu görülmez. Ayrıca gerek olaylar gerekse karakterler belirli bir düşünme biçimini diğerine üstün tutmayı gerektirecek şekilde kurgulanmamıştır.

Sonuç itibarıyla kitapların iletileri çocuklara yaşam karşısında nasıl bir tavır alacakları hususunda belirli seçenekler sunar ve bu seçimleri onların sosyal kimliğini de belirleyecektir. Veganlık ya da vejetaryenlik yalnızca beslenmeyle değil sosyal kimlikle de yakından ilgili olduğu unutulmamalıdır. Kanter'in (2014, s.569) de ifade ettiği gibi *"...sadece psikolojik değil aynı zamanda sosyolojik bir arka planı bulunan çocuk edebiyatının, çocukların kimliklerinin inşa sürecinde ve toplumsal ilişkilerini düzenlemede aracı bir rol oynadığı da gözden kaçmamalıdır."*

Vegan ve Vejetaryen Karakterlerin Niteliklerine İlişkin Sonuçlar

Uzmanlar vegan/vejetaryen karakterlerin inandırıcı ve dengeli olması gerektiği konusunda uzlaşmışlardır. Karakterlerin yalnızca vegan/vejetaryen olmalarıyla öne çıkmaması gerektiğini düşünmektedirler. Karakterlerin tek boyutlu olarak yalnızca olumlu veya olumsuz şekilde gösterilmesini doğru bulmamaktadırlar. Ayrıca yazarların seçtikleri edebi türün de karakterleri etkileyeceğini vurgulamaktadırlar. Öğretmenlerin çoğu karakterlerin olumlu veya çok yönlü olması gerektiğini düşünmektedir. 30 öğretmenden 19'u karakterlerin olumlu olması gerektiği, 10'u çok yönlü olması gerektiği 1'i ise olumsuz olması gerektiği düşüncesindedir.

Uzmanların yaptığı çok boyutluluk, inandırıcılık ve denge uyarılarına alanyazında da farklı ifadelerle rastlamak mümkündür. Örneğin Ural (2013, S.47), Çocuk kitaplarındaki karakterler, erişilemez ve kusursuz olmamalı, gerçek yaşamdaki gibi eksikleri, zaafı olan kişiler olmalıdır, derken Çer (2016, s.138), çocuğun özdeşim kuracağı karakterlerin kendi düşüncelerinin mutlak doğruluğuna inanan karakterlerden ziyade değişime açık karakterler olması gerektiğine işaret etmektedir.

Çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusunu işleyen 26 eserin tamamında vegan yahut vejetaryen karakter yoktur. Bu eserlerden 18'inde vegan/vejetaryen karakter yer almaktadır. Bu karakterleri içeren eserler, uzman ve öğretmen görüşlerinden hareketle şöyle değerlendirilebilir.

Vegan/vejetaryen karakterin olumlu olarak betimlendiği 12 kitap vardır: Ağaca Tırmanan İnek, Dünyayı Kurtaran İnek, Ejderhaya Çörek, İgi ve Ben, İncik Tom'un Sırrı, Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt, Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan, Kocayak'a spagetti, Kocaayak Larf, Reşo ile Bozo, Şaşkın Tiranozor, Vejetaryen Aslan. Bu karakterler

çoğunlukla sevimli, barışçıl, iyi niyetli, yardımsever, paylaşımcıdırlar. Örneğin Ağaca Tırmanan İnek'teki vejetaryen ejderha kimseye zarar vermeyen, dost canlısı bir karakter olarak ormanda isteyen herkese uçuş dersleri vermektedir.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, yalnızca vegan/vejetaryen karakterin çeşitli yönlerden bazen aşırı derece olumlu vasıflar taşıması değil; onlarla bir biçimde çatışmaya giren karşı karakterlerin, bir başka deyişle vegan/vejetaryen olmayan karakterlerin nasıl betimlendiğidir. Örneğin Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan adlı eserde son derece sevimli, meraklı, eğlenmeyi bilen, akıllı bir vejetaryen karakterin karşısına yine ölçülü, gayet sevimli, doğal görünen karakterler (Kırmızı Başlıklı Kız, Büyükannesi) çıkarılırken Şaşkın Tiranozor adlı eserde vegan/vejetaryen olmayan karakterler; görüntü olarak fevkalade çirkin, düşünce ve davranışlarıyla da bir o kadar aptaldırlar. Uzman ve öğretmenlerin tehlikesine işaret ettiği ayrıştırıcı yaklaşımın tohumları da burada olabilir.

Vegan/vejetaryen karakterin çok yönlü olduğu ve çeşitli özellikleri ile birlikte verildiği 6 kitap bulunmaktadır. Bunlar: Anlat Dede, Çekçek Çocuk Zaman Kapsülü, Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor, Dalgalı Deniz-Hayalet Avcısı, Dalgalı Deniz-Kutunun Gizemi, Kümesteki Büyük Gizem. Özellikle ikinci çocukluk dönemine ve ergenlik dönemine seslenen eserlerde çok yönlü karakterler yaratma imkanı daha fazla olduğundan bu tür karakterlere hacimli kitaplarda daha fazla rastlanıyor. Söz gelimi Anlat Dede adlı kitabın başkarakteri Günce et yemiyor ama onun en belirgin özelliği bu değil. Okuluna gidiyor, kedisiyle ve babasıyla çok vakit geçiriyor, çeşitli etkinliklere katılıyor, sosyal medya için videolar çekiyor, pek çok arkadaşlık kuruyor, hatalar yapıyor. Bu yönleriyle Günce tek bir karakter gibi değerlendirilemez. Bu durum, tam da uzmanların görüşleriyle örtüşüyor. Bu bağlamda yukarıda adları zikredilen diğer 5 eserin vegan/vejetaryen karakterleri de benzer biçimde çok yönlü oluşlarıyla dikkat çekmektedir.

Kitaplar arasında vegan/vejetaryen karakter olup olumsuz tasvir edilen bir karakter bulunmamaktadır. Geri kalan 8 kitapta vegan veya vejetaryen bir karakter bulunmamakta, konudan ya bir terim olarak bahsedilmekte ya da anlatı içinde bu yaşam tarzına değinilmektedir.

Kitapların Resimlerine İlişkin Sonuçlar

Uzmanlar, veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eserlerinde resimlerin korku, vicdan azabı, dehşet duyguları uyandıracak şekilde şiddet içerikli olmaması gerektiğinde hemfikirdirler. Vegan ve vejetaryen olmayanları kötü, zalim ve çirkin gösteren çizimlerden kaçınılması gerektiğini de ekleyen katılımcılar; çocuklara duygusal ve vicdani olarak yüklenmenin sakıncalarının ısrarla altını çizmişlerdir. Ayrıca et yeme ve hayvansal ürün

tüketme süreçleri anlatılırken kan ve şiddet içeren resimlerin kullanılmasının yanlış olduğunu da vurgulamışlardır. Uzmanlar çocukların gelişim özelliklerine uygun çizimlerin tercih edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin çoğu da bu konuda hemfikirdir. 30 öğretmenden 21'i çizimler söz konusu olduğunda ilkin çocuğun gelişim özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir. Diğer öğretmenler de vegan/vejetaryen olanlara da olmayanlara da saygı duyan bir betimlemeden yana olduklarını belirtmişlerdir. Uzmanlar ve öğretmenler görsellerde şiddet, kan, kesici delici aletler gibi unsurların sarsıcı bir şekilde gösterilmesinden kaçınmak gerektiği düşüncesinde de uzlaşa halindedir. Alanyazındaki çalışmalarda da bu uzlaşının izdüşümleri görülebilir. Örneğin Kanter (2014, s.572), görsel şiddetin çocuklar açısından maliyeti hakkında şunları söyler: *şiddet içerikli çizgi resimlerin yol açacağı algı, çocuk öznenin yaşam karşısındaki beklentilerinde ve “bilişsel gelişiminde” yıkıcı bir etkiye yol açabilir. Böyle bir etki, estetik endişelerle örülmüş bir gerçekliği ötelediği gibi etik unsurların da silinmesine yol açar. Oysa etik ya da estetiğin bir seçime dönüştürülmesinden ziyade, söz konusu iki olgunun da çocuklara yönelik yazılan eserlerde bir denge hâlinde eritilmesi ve birisinin diğeri uğruna dışlanmaması gerekir.*

Veganlık ve vejetaryenlik konusunun işlendiği tespit edilen 26 kitabın 15'i okul öncesine hitap ettiği için bu eserlerde tam sayfa resimler kullanılmıştır. Eserler uzman ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirildiğinde 6'sında bu görüşlere aykırı görseller bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlar: İncik Tom'un Sırrı, Şaşkın Tiranozor, Koca Ayak'a Spagetti, Ejderha'ya Çörek, Reşo ile Bozo ve Özlem adlı eserlerdir. İncik Tom'un Sırrı adlı eserde kasabın resimlendiği sayfada kesilmiş çeşitli hayvan parçaları, büyük bir bıçak ve kasabın önlüğünde kan lekeleri bulunmaktadır. Ayrıca bu kasap, çatık kaşlı kaba bir adam görüntüsündedir. Reşo ile Bozo adlı kitapta kesilen arkadaşının ardından ağlayan çocuk; Özlem'de annesinden, yavrusundan koparıldığı için acı çeken ve ağlayan hayvanlar resmedilmiştir. Şaşkın Tiranozor adlı eserde ise vejetaryen olmayan Tiranozorlar çirkin, yamuk ve keskin dişli çizilirken vejetaryen olan ördek gagalı dinozor sevimli, temiz ve düzgün olarak tasvir edilmiştir. Ejderha'ya Çörek ve Koca Ayak'a Spagetti adlı eserlerde de vejetaryen olan karakterler estetik ve sevimli çizilirken vejetaryen olmayan, hayvansal gıdalar tüketen karakterler çirkin resmedilmiştir.

İkinci çocukluk ve ergenlik dönemine hitap eden eserlerde genelde çok az resim kullanılmıştır. Bu eserlerde veganlık/vejetaryenlik çoğu zaman ikincil bir tema, yardımcı bir fikir olduğundan bu konu az sayıdaki resme görünür biçimde konu olmamıştır.

Okur Yaşına İlişkin Sonuçlar

Uzmanlar, çocuk ve gençlik edebiyatında veganlık ve vejetaryenliğin ilk olarak hangi yaşta okurlara sunulabileceği konusunda çeşitli görüşleri ifade etmişlerdir. Onların görüşlerinden hareketle olası yaş grupları; ilk çocukluk (3-6), ikinci çocukluk (7-11), ergenlik dönemi (12-18) olarak kategorilere ayrılmıştır. Uzmanlardan 1'i bebeklik dönemini, 3'ü ilk çocukluk, 2'si ikinci çocukluk dönemini başlangıç için uygun bulurken 3'ü de ergenlik döneminin başlangıç için daha sağlıklı olacağını dile getirmiştir. Uzmanların birbirlerinden bunca farklı görüşler dile getirmeleri, sorun odaklı çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda, doğal sayılabilir. Zira uzmanların bilişsel gelişim sürecine ilişkin bilgileriyle veganlık/vejetaryenlik konusuna ilişkin bilgi ve deneyimleri arasında bir karşılaştırma yapmaları ve bu hususta bir karara varmaları gerek ancak her birinin konuya ilişkin tecrübeleri farklı olduğundan zihinlerinde birbirlerinden farklı eserler kurgulamış ve o kurguya göre yargıda bulunmuş olmalıdırlar. Ayrıca çocuklar arası bireysel farklılıklara ilişkin bilgileri de onların yargılarını etkilemiş olabilir. Üstelik Akbayır'ın (2010, s. 128) da ifade ettiği gibi hangi metnin hangi yaş grubunda okunacağına ilişkin ihtilaflar her alanda devam etmektedir.

Öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında dağılımın biraz daha homojen olduğu görülür. 30 katılımcının yaklaşık yarısı, bu konunun ikinci çocukluk dönemi (7-11) sırasında ilk olarak işlenmesi gerektiği düşüncesindedir. Geri kalan kategorilerde birbirine yakın bir dağılım söz konusudur. 4 öğretmen ilk çocukluk dönemini, 5 öğretmen ergenlik döneminin uygun olacağı görüşündedir. Öğretmen görüşlerinde dikkat çeken önemli bir husus 10 okul öncesi öğretmeninden 7'sinin ikinci çocukluk döneminin başlangıç için uygun olduğunu düşünmesidir. Okul Öncesi öğretmenlerinin önemli bir bölümünün ilk çocukluk dönemini, bu konuya başlamak için riskli bulması kayda değer bir durumdur.

Öte yanda öğretmenler arasında -bazı uzmanlar gibi- çocuğun gelişim seyrine göre bu konunun her dönemde işlenebileceğini düşünenler de vardır. Bu düşünce 3 öğretmen tarafından kabul edilirken 2 öğretmen de hiç bir yaş grubunda veganlık ve vejetaryenlik konusunun işlenmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusunu işleyen 26 eser incelendiğinde 15'inin okul öncesi döneme, 1'inin ilköğretim dönemine ve 10'unun orta okul dönemine hitap ettiği görülmektedir. Uzman ve öğretmenlerin çoğunun başlangıç için uygun bulmadığı okul öncesi döneme hitap eden eser sayısı diğer yaş aralıklarına hitap edenlerden daha fazladır. Bu konuda eser kaleme alan yazarların daha çok okul öncesi dönemdeki çocukları hedef kitlesi olarak tercih ettikleri görülmektedir.

Okul öncesine yönelik kitaplar uzman ve öğretmen görüşlerinden hareketle değerlendirildiğinde 15 eserden 5'inin hedef kitleye uygun olmadığı ifade edilebilir: Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt, İncik Tom'un Sırrı, Şaşkın Tiranozor, Reşo ile Bozo ve Özlem.

Davranış Değiştirmeye İlişkin Sonuçlar

Veganlık veya vejetaryenlik konulu eserlerin okunması çocukların yeme içme davranışlarını değiştirebilir mi sorusuna uzmanlar 'Belli koşullar altında evet!' cevabını vermişlerdir. Uzmanlara göre, eserin okura yaklaşımı, okuyucunun yaşı, okuma ortamı, kitabı çocuğa okuyan kişinin yakınlık derecesi gibi değişkenlere bağlı olarak çocuklarda bir davranış değişikliği görülmesi mümkündür. Bununla birlikte bazı uzmanlar çocuk edebiyatında teşvik edilerek işlenen veganlık ve vejetaryenlik konusunun bazı olumsuz etkileri olabileceği konusunda da fikirlerini dile getirmişlerdir: Bu etkiler arasında kabus görme, yetişkinlere antipati ve gıdalara karşı bir rahatsızlık duygusunu saymışlardır. Eserleri okuyup etkilenmenin çocuğun yaşı ile yakın ilişkisini ortaya koyan uzmanlar bazı yaş gruplarının diğerlerinden daha fazla davranış değiştirebilmeye açık olduklarını dile getirmiştir. Özetle kitapların davranışları değiştirmede etkili olduklarını fakat bu etkiyi uyandıracak parametrelerin çokluğu dolayısıyla sansüre kapı aralayacak bir abartıdan da uzak durulması gerektiğini açıklamışlardır. Bu konuda uzmanlar arasında bir uzlaşma vardır. Öğretmenlerin çoğu da eserlerin davranış değiştirme konusunda etkili olabileceğini dile getirmiştir. 30 öğretmenden 22'si çocuklarda davranış değişikliğinin muhtemel olduğunu, 6'sı şartlara göre değişkenlik göstereceğini ve 2'si değiştirmeyeceğini ifade etmektedir.

Bu çalışmadan hareketle incelenen eserlerin gerçekten de davranış değişikliği yaratıp yaratmayacağını belirlemek, bu hususta kesin bir sonuca ulaşmak zordur fakat ihtimal dışı değildir.

Alanyazına bakıldığında da bu yönde inceleme ve yorumlar bulmak mümkündür. Mesela Daniel (2006) çocuk edebiyatında yemeğin sunumunu detaylı olarak incelediği bir çalışmada veganlık konusu bağlamında Sevgi Ağı adlı eseri ele almıştır. Araştırmacı, uzman ve öğretmenlerin düşüncesine paralel olarak söz konusu eserin çocuklarda davranış değiştirebileceği görüşündedir. "*Şüphesiz Sevgi Ağı'nı okuyan bazı çocuklar en azından bir süreliğine et yemezler.*" (S.31) Buna sebep olarak konuşan, duygularını ifade eden, insansı özellikler sergileyen bir hayvanın etini yemenin kültürel yemek kurallarına aykırı olduğu düşüncesini göstermektedir. Daniel'e göre eserde konuşan hayvanların özneleştirilmesi söz konusudur. Bu sebeple onların etinin insan eti gibi algılanması söz konusudur ve etik olarak yenilebilir bir tarafı kalmamıştır. Sevgi Ağı adlı hikayede çocuk okurlar Wilbur'un kesileceğini bilmektedir ve araştırmacıya göre bu durum, onlarda doğal bir rahatsızlık duygusu

uyandırmaktadır. Kitap boyunca hem kesilmesi planlanan domuzun hem de diğer hayvanların düşüncelerini hem de insanların söz ve davranışlarını okudukları için yetişkinlere karşı bir tutum oluşturarak hayvanlarla empati kurması makul görünmektedir.

Veganlık/vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinin çocuklarda davranış değişikliği yaratıp yaratmayacağı meselesinde -bu çalışmadan hareketle- açık bir yargıya varmak mümkün değildir. Bu sorunun uzun süreli görüşmeler, gözlemler, vaka incelemeleriyle araştırılarak yanıtlanması mümkün olabilir. Davranış değişikliği gibi netameli bir konuyu şiddet bağlamında ele alan Turan (2013), her türden can sıkıcı sonuca karşı eleştirel okuma eğitiminin önemli bir çözüm adresi olduğuna işaret etmektedir. Turan, bir taraftan kitapların çocukları şiddete sevk etmeleri konusuna şüpheyile yaklaşmak gerektiğini ifade ederken diğer taraftan okuyan çocuk ve gençlerin kitaplardaki otoriter söylemin şiddetine maruz kalabildiğini dile getirmektedir. Gerçekten de düşünmeye imkan tanımayan ayrıştırıcı tutumlar, okuru edilgenleştirmeye çalışan otoriter söylemler karşısında çocukların ve gençlerin elini güçlendirecek olan da nitelikli bir eleştirel okuma eğitimi olsa gerektir.

Öneriler

Uzman ve öğretmenlerin görüşleri ile veganlık ve vejetaryenlik konulu eserlerin analizinden hareketle yazar ve çizerlere, öğretmen ve ebeveynlere, son olarak çocuk ve gençlik edebiyatı araştırmacılarına şunlar önerilebilir.

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazar ve Çizerlerine Öneriler

- Veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri kurgulanırken okuru özne olmaktan çıkarıp nesneleştiren propagandacı otoriter bir yaklaşımdan kaçınılmalıdır.
- Veganlığın veya vejetaryenliğin lehinde yahut aleyhinde dayatmacı bir tutumdansa bu yaşam tarzlarını bir tercih olarak kabul eden insanların varlığından haberdar eden ve ayrıştırıcı, dışlayıcı olmayan bir tutum sergilenmelidir.
- Vegan veya vejetaryen olmayan karakterleri çirkin, kaba, saldırgan gösteren aşağılayıcı, küçümseyici betimlemelerden kaçınıldığı gibi veganları yahut vejetaryenleri incitecek, alaycı ve saldırgan söylemlerden de uzak durulmalıdır.
- Aşırı duygusal, ajitatif, çocuklara kaldıramayacakları vicdani yükler yükleyen kurgulardan uzak durularak hedef kitlenin yaşına ve gelişim özelliklerine göre duyarlı, dengeli, dikkatli bir ifade biçimi tercih edilmelidir.

- Çizimlerde dehşet duyguları uyandırabilecek kan, şiddet görüntülerinden; çocukları umutsuzluğa sürükleyebilecek ağır karamsar bir atmosfer yaratmaktan sakınılmalıdır.
- Okul öncesi başta olmak üzere çocukluk döneminin tamamında okunan kitapların çocuklar ve gençlerin beslenme ve diğer yaşam alışkanlıklarını ve sosyal kimliklerini etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Öğretmen ve Ebeveynlere Öneriler

- Çocuklar ve gençler için kitap seçerken ve onlara kitap önerirken veganlığı ve vejetaryenliği konu alan eserlerin, belirli bir yaşam tarzının açık propagandasını içerip içermediği göz önünde bulundurulmalı; bu yaklaşıma sahip eserlerin ruh sağlığı, beslenme ve diğer yaşam alışkanlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği göz ardı edilmemelidir.
- Özellikle okul öncesinde ve ilkokul çağında veganlık ve vejetaryenlik konulu kitapları çocuklara okuyan öğretmen ve ebeveynler, çocukların konuyla ilgili sorularına hazırlıklı olmalıdırlar. Bu sebeple ilgili eserleri çocuklara okumadan önce kendileri dikkatle okumalı, değerlendirmeli ve konuya ilişkin bir içgörü geliştirmelidirler.
- Okulöncesi ve ilkokulda veganlık ve vejetaryenlik konulu kitapları okurken ayrıştırıcı ve düşmanlaştırıcı bir tutumdan uzak durmalı; insanların birbirinden farklı beslenme ve yaşam biçimi tercihleri olabileceği ifade edilmelidir.
- Veganlık ve vejetaryenlik konulu kitapları seçerken resimler dikkatle incelenmeli; şiddeti ve kanı ifşa eden çizimleri içeren; çocukların hayal dünyasında tahribat yaratabilecek eserlerden sakınılmalıdır.

Araştırmacılara Öneriler

- Dünya çapında giderek yaygınlaşan ve görünür hâle gelen veganlık ve vejetaryenliğin çocuk ve gençlik edebiyatındaki izdüşümlerini takip eden araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Etik ilkeler göz ardı edilemeden çocuk ve genç okurlarla okur merkezli, uygulamalı araştırmalar yürütülerek çocukların veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri hakkındaki algıları tespit edilebilir.
- Çocuk ve gençlik edebiyatında vegan ve vejetaryen karakterlerin geliştirilme süreçleri anlatıbilimsel açıdan değerlendirilebilir.

- Veganlık ve vejetaryenlik konulu kitaplar kaleme alan çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarıyla görüşmeler yürütülerek onların konuya yaklaşımları açığa çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbayır, S. (2010). *Çocuğum neyi okumalı?* Pegem Akademi.
- Araz, Y. (2013). *16. yüzyıldan 19. yüzyıl başlarına: Osmanlı toplumunda çocuk olmak*. Kitap.
- Ariès, P. (1962). *Centuries of childhood; a social history of family life*. (R. Baldick İngilizceye Çev.). Knopf.
- Asil, A. (2021). *Vegan yaşam tarzına sosyolojik yaklaşım: Antalya kenti örneği*. (Tez No. 680066) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi-Antalya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Asutay Kurtoğlu, Z. (2012). *Jutta Treiber'in Vergewaltigt (Tecavüz) ve Laurie Halse Anderson'ın Speak (Konuş) adlı sorun odaklı gençlik romanlarında tecavüz konusunun karşılaştırılması* (Tez No. 323470) [Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,Eskişehir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi -Teknikler ve örnek çalışmalar-*. Siyasal Kitapevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Campbell, L.A. (2018). *Çekçek çocuk ve zaman kapsülü*. (G. Çetin, Çev.) Epsilon.
- Campbell,L.A. (2022). *Çekçek çocuk kampa gidiyor*. (A. B. Dehni, Çev.) Epsilon.
- Canan, S. (2018). *Değişen Be(y)nim*. Tutukitap.
- Ceylan, S. (2019). *Dünyayı kurtaran inek*. Hep kitap
- Cresswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (SB Demir, Çev. Ed.). *Eğiten Kitabevi*.
- Çer. E. (2016). *Çocuk Edebiyatı 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik*. Eğiten Kitap.
- Çilingir, B. Kayta, E. (2020). *Analyzing and comparing Mary Shelley's Frankenstein and Charlotte Perkins Gilman's Herland within the frame of feminism and vegetarianism*. (Tez No. 631812) [Yüksek lisans tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çokbilir, B. (2021). *Miyazawa Kenji ve vejetaryenlik-öyküleri odağında bir inceleme* (Master's thesis. (Tez No. 661996) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Daniel, C. (2006). *Voracious children: who eats whom in children's literature*. Routledge.
- Dehl'Innocenti, F. (2020). *İncik Tom'un sırrı*. (C. Özçapkın, Çev.). Nesin.
- Del Amo J.B. (2019). *Senin gibi*. (S. Adakan, Çev.). Meav.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını: yazın eğitime atılan ilk adım*. Morpa Kültür.
- Efeoğlu, M. (2019). *Vejetaryen ve vejetaryen olmayan bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri, empati eğilimleri ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılması*. (Tez No. 544212) [Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Elkatmış, V. (2020). *Çocuk edebiyatında engellilik teması ile karşılaşan çocukların engelliliği algılamaları üzerine bir araştırma*. (Tez No. 655472) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Ergün, İ. (2020). *Vejetaryen olan ve olmayanlarda farkındalıkla yeme düzeyinin karşılaştırılması*. (Tez No. 628353) [Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Evcimik Y. (2019). *Var olmak haktır*. Masalperest.
- Foer, J.S. (2021). *Hayvan yemek*. (G. Kargıcı, Çev.). Siren.
- Freedman, C. (2018). *Bay Kurt nasıl vejetaryen oldu*. (M. Hendek, Çev.). Pearson.
- George, P. (2020). *Hayvan kurtarma*. (D. Altındış Balcı, Çev.) Meav.
- Giroux, V., Larue, R. (2021) *Veganizm*. (Z.H. Louze, Çev.) İletişim.
- Guillain, A., Guillain C. (2015). *Ejderhaya çörek*. (D. Erkan, Çev.). Binbir Çiçek Kitaplar.
- Guillain, A., Guillain C. (2019). *Kocaayak'a spagetti*. Binbir Çiçek Kitaplar. (D. Erkan, Çev.). Binbir Çiçek Kitaplar.
- Gülten, S. (2019). Eski Türk inançları ve Kalenderilik bağlamında Osmanlı topraklarında vegan Sufiler: Etyemezler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (92), 29-42.
- Işıtan, S., (2016). *Özel Amaçla Yazılmış Çocuk Kitapları / Special Topics Featured in Children's Books*, Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/4 Winter 2016, Ankara/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9086>, p. 471-492.
- J.Adams, C. (2020). *Etin cinsel politikası*. (G. Tezcan ve M.E. Boyacıoğlu, Çev.). Ayrıntı.
- Joyce, M. (2020). *Kümeşteki büyük gizem*. (A. C. Altunkanat, Çev.) İş Bankası.
- Kaminski, W. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatına giriş*. (Y. Baş, Çev.). Milli Eğitim Bakanlığı.
- Kanter, B. (2014). Etik ve estetik bağlamında çocuk edebiyatının sosyolojik boyutu. *Türk Dili Dergisi*, 756.
- Karabudak, E. (2012). *Vejetaryen beslenmesi*. Ankara: Sağlık Bakanlığı.
- Kaya, N. (2021). *Asi koyun Melo*. Eksik Parça Çocuk.
- Kayman, F. (2020). *Kurgusal metinlerde şiddet olgusuyla karşılaşan beşinci sınıf öğrencilerinin Ömer Seyfettin öyküleri bağlamında şiddeti algılamaları üzerine bir çalışma*. (Tez No. 633369) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kazdin, A. E. (2011). *Single case research designs: Methods for clinical and applied settings*. Oxford University Press.
- Kınıkoğlu, M. (2015). *Vegan beslenme*. Oğlak.
- Kırcı, A. (2020). *Sorun odaklı çocuk edebiyatı eserleri üzerine okur merkezli bir araştırma*. (Tez No. 628845) [(Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Koljonen, M. (2019). *Thinking and Caring Boys Go Vegan: Two European Books That Introduce Vegan Identity to Children*. A Journal of International Children's Literature, Volume 57, Number 3, pp. 13-22 (Article) Published by Johns Hopkins University Press. DOI: <https://doi.org/10.1353/bkb.2019.0052>
- Kubisz M. (2021). Vegan literature for children; epistemic resistance, agency, and the Anthropocene. Wright, L. (Ed.), *The Routledge Handbook of Vegan Studies*. (2nd ed., pp. 65-75). Routledge.

- Kurban, P. (2018). *Dalgali deniz- hayalet avcısı*. Selimer.
- Kurban,P. (2017). *Dalgali deniz-kutunun gizemi*. Selimer.
- Kurt, Elif G. (2019). *Vejetaryenliğin motivasyon, değer ve inanışları ve bunların mekânlara yansımaları: İstanbul'da nitel bir çalışma*. (Tez No. 616306) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- L. Rubio, A. (2018). *Kırmızı başlıklı kız ve vejetaryen kurt*. (A. Gür, Çev.). Arden.
- Leenaert, T. (2020). *Vegan bir dünya*. (İ. Kökeş, Çev.). Yeni İnsan.
- Lopez Salamero, N. (2017). *Vejetaryen külkedisi büyüklere gerçekçi bir masal*. (Z.S. Veiga, Çev.). Notabene.
- Lukens, R., J., Smith, J., J., ve Coffel, C., M. (2021). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. (C. Pamay, Çev.). Erdem.
- Merino, G. (2018). *Ağaca tırmanan inek*. (M. Hendek, Çev.). Pearson.
- Meyer, M. (2023, 25 Nisan). *Here's how many vegans are in the World*. <https://wtvox.com/lifestyle/2019-the-world-of-vegan-but-how-many-vegans-are-in-the-world/>.
- Nehir, Y. (2020). *Anlat dede*. Elma Çocuk.
- Neydim, N. (2002). "Çocuklarda Şiddeti içselleştiren Edebiyat mıdır? Yoksa Onları Şiddete Yönelten Araçlar Başka Yerde mi Aranmalıdır?". *Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu* 25-27 Nisan 2002. Eskişehir.
- Oral, F. (2020). *Pirinç lapası ve küçük ejderha*. Yapı kredi.
- Özdemir, H. (2021). *Akran Zorbalığı temalı çocuk edebiyatı okuma etkinliklerinin beşinci sınıf öğrencilerinin akran zorbalığıyla başa çıkma stratejilerini kullanmalarına etkisinin incelenmesi*. (Tez No. 706135) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, H. (2017). *Çocuk edebiyatında ölüm teması (Okur merkezli bir araştırma)* (Tez No. 485704) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, H. (2022). *Sorun odaklı çocuk edebiyatı ve ölüm teması*. *TYB Akademi Dergisi*, 1(34), 105-140.
- Papai, F.B., (1993). *The Cat Lover's Cookbook*. St. Martin's Press.
- Paslakis, G., Richardson, C., Nöhre, M., Brähler, E., Holzapfel, C., Hilbert, A., and Zwaan, M. (2020). *Prevalence and Psychopathology of Vegetarians and Vegans Results from a Representative Survey in Germany*, *Scientific Reports*, 10(1), 1-10.
- Reclus, E. (2017). *Vegan ve anarşi*. (A. Karaduman, Çev.). Altıkkırkbeş.
- Roberts, D.(2017). *Şaşkın tiranozor*. (D. Erkan, Çev.). Binbir Çiçek.
- Rosoff, M. (2020). *Bilge köpek mutfakta*. (E. İlemre, Çev.). Tudem.
- Sever, S. (2021). *Çocuk ve Edebiyat*. Tudem.
- Singer, P. (2018). *Hayvan özgürleşmesi*. (H. Doğan, Çev.). Ayrıntı.
- Singer, P. (2021). *Neden vegan?* (P. Şengül, Çev.). Ayrıntı.
- Son, G. Y. T., & Bulut, M. (2016). *Vegan and vegetarianism as a life style Yaşam tarzı olarak vegan ve vejetaryenlik*. *Journal of Human Sciences*, 13(1), 830-843.
- Spires, A.(2018). *Kocaayak Larf*. (E. Karakan, Çev.). Meav.

- Şahinkanat, S. *Kim korkar kırmızı başlıklı kızdan*. Yapı Kredi.
- Şirin, M. R. (2022). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*. Uçan At.
- Tekten Aksürmeli, Z. S. & Beşirli, H. (2019). *Vegan Kimliğin Oluşumu: Vegan Olmak ve Vegan Kalmak*. Akademik Hassasiyetler , 6 (12) , 223-249 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/akademik-hassasiyetler/issue/51005/586790>
- Turan L. (2013). *Çocuk yayınlarında yer alan bazı olumsuzluklar*. Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı içinde (Yılar ve Turan Ed.) s. 201-224. Pegem Akademi.
- Türkiye Vegan Derneği (2023, 11 Mayıs) *Biz Kimiz?*
- Ural, S. (2013). *Okul öncesi çocuk kitaplarının tanıtımı*. Çocuk edebiyatı içinde (Gönen, M. Edt.). Eğiten Kitap.
- Ural, Y. (2022). *Hayvanlar yalan söylemez*. Yapı Kredi.
- Valentine, J. (2015). *İgi ve ben*. (T. Alemdar, Çev.). Tudem.
- W. Creswell, (2020). *Nitel araştırma yöntemleri*. (S.B. Demir, M. Bütün, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- White, E.B. (2012). *Örümcek Ağı*. (M. Küçük, Çev.). Yapı Kredi.
- Whorton, J. C. (1994). *Historical development of vegetarianism*. *The American journal of clinical nutrition*, 59(5), 1103S-1109S.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yılmaz, O., & Yakar, Y. N. (2018). *Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım*. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 3(6), 29-42.
- Zengin, M.İ. (2022). *Vejetaryen aslan*. Vakvak.
- Zerri, E. (2021). *Reşo ile Bozo*. İmgenin Çocukları.
- Zerri, E. (2022). *Özlem*. İmgenin Çocukları.

EKLER

EK-1. Kitap Havuzu

1. Ağaca Tırmanan İnek- Gemma Merino
2. Anlat Dede- Nehir Yarar
3. Bay Kurt Nasıl Vejetaryen Oldu- Clarie Freedman
4. Bilge Köpek Mutfakta- Meg Rosoff
5. Örümcek Ağı- E.B. White
6. Çekçek Çocuk ve Zaman Kapsülü- L.A. Campbell
7. Çekçek Çocuk Kampa Gidiyor- L.A. Campbell
8. Dalgalı Deniz/ Hayalet Avcısı- Pınar Kurban
9. Dalgalı Deniz / Kutunun Gizemi- Pınar Kurban
10. Dünyayı Kurtaran İnek-Selçuk Ceylan
11. Ejderhaya Çörek- Adam ve Charlotte Guillain
12. Hayvan Kurtarma- Patrick George
13. Hayvanlar Yalan Söylemez- Yalvaç Ural
14. İgi ve Ben- Jenny Valentine
15. İncik Tom'un Sırrı- Fulvia Dehl'Innocenti
16. Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt- Ayesha L. Rubio
17. Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan- Sara Şahinkanat
18. Kocaayak'a Spagetti- Adam ve Charlotte Guillain
19. Kocaayak Larf- Ashley Spires
20. Kümesteki Büyük Gizem- Melanie Joyce
21. Özlem- Elida Zerri
22. Prinç Lapası ve Küçük Ejderha- Elida Zerri
23. Reşo ile Bozo- Elida Zerri
24. Senin Gibi- Jean- Baptiste Del Amo
25. Şaşkın Tiranozor-David Roberts
26. Vejetaryen Aslan- Mevlâna İdris Zengin
27. Vejetaryen Külkedisi (Büyükklere Gerçekçi Bir Masal) – Nunila Lopez Salamero
28. Var Olmak Haktır- Yonca Evcimik vd.
29. Asi Koyun Melo- Nihan Kaya

EK-2. Görüşme Formu

- 1) Çocuk edebiyatında veganlık ve vejetaryenlik konusu işleyen yazarlar, eserlerinin iletisini (mesajını) oluştururken nelere dikkat etmelidir?
- 2) Çocuk edebiyatı yazarları veganlık ve vejetaryenlik konusunu ilkin hangi yaş grubunda çocuklarla paylaşmalıdır?
- 3) Veganlık ve vejetaryenlik konulu çocuk edebiyatı eserleri resimlenirken nelere dikkat edilmelidir?
- 4) Vegan ya da vejetaryen karakterler sizce hangi özellikleri taşımalı/taşımamalıdır?
- 5) Veganlık veya vejetaryenlik konulu eserlerin okunması, çocuklarda davranış değiştirebilir mi?

ÖZ GEÇMİŞ

2015 yılında Ünye Anadolu Lisesinden mezun oldu. 2017 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği programına girdi. 2019 yılı bahar döneminde Erasmus programı aracılığıyla University of Sassari’de eğitim gördükten sonra 2020 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği programından yüksek onur öğrencisi olarak mezun oldu. 2021-22 eğitim öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.